

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ**

**Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ
ΔΑΠΑΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΕΛΛΑΔΑΣ-
ΧΩΡΩΝ ΕΕ**

Μπαλή Σοφία

Επιβλέπων καθηγητής: Ζουμπουλάκης Μιχαήλ

Διπλωματική εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου
Θεσσαλίας για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Εφαρμοσμένη
Οικονομική με κατεύθυνση στην Διοίκηση Επιχειρήσεων

Βόλος, Φεβρουάριος 2020

Υπεύθυνη Δήλωση

Δηλώνω ότι είμαι η συγγραφέας της παρούσας εργασίας και ότι κάθε βοήθεια για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται εντός της εργασίας. Επιπλέον, έχω κάνει σαφείς αναφορές των πηγών (συντάκτη, χρονολογία, εργασία) από τις οποίες χρησιμοποίησα δεδομένα, προτάσεις, ιδέες ή λέξεις, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε είναι παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Φεβρουάριος 2020

Μπαλή Σοφία

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
Εισαγωγή.....	8
1 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Οικονομική της εκπαίδευσης – Ανασκόπηση θεωρητικών προσεγγίσεων ..	10
Ορισμός Εκπαίδευσης.....	10
1.1. Ιστορική Αναδρομή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.....	12
1.2. Έννοια και θεωρία του Ανθρώπινου Κεφαλαίου.....	14
1.3. Η εκπαίδευση ως επένδυση και ως κατανάλωση.....	16
1.3.1. Ανισότητες μισθολογικών απολαβών στην εκπαίδευση	18
1.3.2. Παράγοντες που επηρεάζουν τη σχέση μισθού-εκπαίδευσης	20
1.3.3. Οφέλη από την εκπαίδευση.....	22
1.4. Μικροοικονομικές – Μακροοικονομικές προσεγγίσεις της εκπαίδευσης.....	23
1.5. Ποσοστά εγγραφών μαθητών-σπουδαστών ως δείκτης εκπαίδευσης.....	25
1.5.1. Η ποιότητα της εκπαίδευσης/Ανθρώπινου Κεφαλαίου και η προσέγγισή της.....	29
1.5.2. Υπόδειγμα Solow – Swan.....	30
1.5.3. Υπόδειγμα Schultz & Denison	30
Ανακεφαλαίωση πρώτου κεφαλαίου.....	31
2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Δαπάνες Δημόσιας και Ιδιωτικής Εκπαίδευσης	32
2.1. Εισαγωγή – Θεωρητικό πλαίσιο.....	32
2.2. Δημόσια Δαπάνη Εκπαίδευσης	33
2.2.1. Κατηγορίες COFOG.....	34
2.2.2. Εκπαιδευτική Δαπάνη Γενικής Κυβέρνησης Ανά Κατηγορία Δαπάνης COFOG	41
2.2.3. Δαπάνη Εκπαίδευσης Ανά Κατηγορία Δαπάνης COFOG	44
2.3. Δαπάνη Εκπαίδευσης Ανά Βαθμίδα.....	46
2.3.1. Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	48
2.3.2. Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.....	51

2.3.3. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	54
2.4. Ιδιωτική Δαπάνη Εκπαίδευσης	56
2.4.1. Προσχολική και Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	58
2.4.2. Δευτεροβάθμια και μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	61
2.4.3. Τριτοβάθμια εκπαίδευση & εκπαίδευση που δεν μπορεί να ταξινομηθεί βάση το επίπεδο.....	63
Ανακεφαλαίωση δευτέρου κεφαλαίου	66
3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ανάλυση Εκπαιδευτικών Δαπανών Ελλάδας και Χωρών Ε.Ε.	67
3.1. Σύνολο δαπανών για την εκπαίδευση.....	67
3.1.1. Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	74
3.1.2. Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	77
3.1.3. Τριτοβάθμια εκπαίδευση	80
Ανακεφαλαίωση τρίτου κεφαλαίου	83
4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Μελλοντικές Προβλέψεις για την Εξέλιξη των Δαπανών	84
4.1. Εισαγωγή	84
4.2. Μελλοντική εξέλιξη δημόσιας δαπάνης.....	89
4.2.1. Σενάριο «ΑΔΡΑΝΕΙΑΣ»	91
4.2.2. Σενάριο «ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ»	91
4.2.3. Σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ»	92
4.3. Μελλοντική εξέλιξη ιδιωτικής δαπάνης	93
Ανακεφαλαίωση τετάρτου κεφαλαίου.....	94
Γενικά Συμπεράσματα.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	98

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1: Τομείς COFOG, σελ. 36

Πίνακας 2.2: Κατηγορίες εκπαίδευσης στις COFOG, σελ. 37

Πίνακας 2.3: ΚΑΕ για τις αμοιβές πολιτικών υπαλλήλων, σελ. 41

Πίνακας 2.4: Κατανομή συνολικής δαπάνης στις βασικές κατηγορίες COFOG, Ελλάδα, σελ. 42

Πίνακας 2.5: Κατανομή συνολικής δαπάνης στις βασικές κατηγορίες COFOG, ΕΕ, σελ. 43

Πίνακας 2.6: Δαπάνη Γενικής Κυβέρνησης COFOG, Ευρώ σε ονομαστικές τιμές, σελ. 43

Πίνακας 2.7: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο δαπάνης Γενικής Κυβέρνησης, σελ. 44

Πίνακας 2.8: Δαπάνες εκπαίδευσης στις βασικές κατηγορίες COFOG σε ονομαστικές τιμές, σελ. 45

Πίνακας 2.9: Ποσοστά δαπάνης βασικών κατηγοριών εκπαίδευσης, ως προς το σύνολο, σελ. 46

Πίνακας 2.10: Δαπάνες εκπαίδευσης ανά βαθμίδα, σε ονομαστικές τιμές, σελ. 48

Πίνακας 2.11: Ποσοστά δαπανών εκπαίδευσης ανά βαθμίδα, σελ. 49

Πίνακας 2.12: Δαπάνη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ονομαστικές τιμές σελ. 50

Πίνακας 2.13: Ποσοστά κατηγοριών δαπανών για το σύνολο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 50

Πίνακας 2.14: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή για το σύνολο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 51

Πίνακας 2.15: Δαπάνες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ονομαστικές τιμές, σελ. 53

Πίνακας 2.16: Ποσοστά βασικών κατηγοριών για το σύνολο δαπανών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 53

Πίνακας 2.17: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές για το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 54

Πίνακας 2.18: Δαπάνες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ονομαστικές τιμές, σελ. 55

Πίνακας 2.19: Ποσοστά κατηγοριών για το σύνολο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 55

Πίνακας 2.20: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές δαπανών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 56

Πίνακας 2.21: Ετήσιες δαπάνες της προσχολικής & πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (σε πραγματικές τιμές), σελ. 60

Πίνακας 2.22: Ετήσιες δαπάνη νοικοκυριών για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (σε πραγματικές τιμές), σελ. 62

Πίνακας 2.23: Ετήσιες δαπάνη νοικοκυριών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (σε πραγματικές τιμές), σελ. 65

Πίνακας 3.1: Δαπάνη συνόλου εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα, σελ. 71

Πίνακας 3.2: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο εκπαιδευτικής δαπάνης ανά χώρα, 2016, σελ. 72

Πίνακας 3.3: Συνολική δαπάνη ανά βαθμίδα ως ποσοστό επί του συνόλου δαπάνης, 2016, σελ. 73

Πίνακας 3.4: Δαπάνη 'Αποζημίωσης Εργαζομένων' ανά βαθμίδα ως ποσοστό επί του συνόλου δαπάνης, σελ. 74

Πίνακας 3.5: Δαπάνη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα, σελ. 75

Πίνακας 3.6: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανά χώρα, σελ. 76

Πίνακας 3.7: Δαπάνη δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα, σελ. 78

Πίνακας 3.8: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανά χώρα, σελ. 80

Πίνακας 3.9: Δαπάνη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα, σελ. 82

Πίνακας 3.10: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά χώρα, σελ. 83

Πίνακας 4.1: Αριθμός μαθητών & φοιτητών στα δημόσια σχολεία και πανεπιστήμια, σελ. 86

Πίνακας 4.2: Δαπάνη ανά μαθητή στη δημόσια πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια & τριτοβάθμια εκπαίδευση, σελ. 87

Πίνακας 4.3: Αριθμός μαθητών - φοιτητών στα ιδιωτικά σχολεία, σελ. 88

Πίνακας 4.4: Δαπάνη ανά μαθητή – φοιτητή στην ιδιωτική εκπαίδευση, σελ. 90

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1: Καμπύλη μισθού-εκπαίδευσης, σελ. 19

Διάγραμμα 1.2: Απόφαση της εκπαίδευσης, σελ. 20

Διάγραμμα 2.1: Κατανομή δαπανών εκπαίδευσης ως % δαπανών Γενικής Κυβέρνησης, σελ. 47

Διάγραμμα 2.2: Εξέλιξη δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά εκπαιδευτική βαθμίδα, σελ. 48

Διάγραμμα 2.3: Κατανομή δαπανών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σελ. 52

Διάγραμμα 2.4: Κατανομή δαπανών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 54

Διάγραμμα 2.5: Κατανομή δαπανών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σελ. 57

Διάγραμμα 2.6: Εξέλιξη Γενικού Δείκτη Τιμών (έτος βάσης 2009), σελ. 58

Διάγραμμα 2.7: Κατανομή Οικογενειακού Προϋπολογισμού ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, σελ. 58

Διάγραμμα 2.8: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών στην προσχολική εκπαίδευση, σελ. 60

Διάγραμμα 2.9: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές στην προσχολική εκπαίδευση ανά κατηγορία, σελ. 60

Διάγραμμα 2.10: Κατανομή ετήσιας δαπάνης στην πρωτοβάθμια ανά κατηγορία, σελ. 61

Διάγραμμα 2.11: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορία, σελ. 63

Διάγραμμα 2.12: Κατανομή ετήσιων δαπανών των νοικοκυριών για μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες, σελ. 63

Διάγραμμα 2.13: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές δαπανών για μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες, σελ. 64

Διάγραμμα 2.14: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών για τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες, σελ. 65

Διάγραμμα 2.15: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες, σελ. 66

Διάγραμμα 2.16: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών για την αταξινόμητη τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες, σελ. 67

Διάγραμμα 2.17: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές για την αταξινόμητη τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες, σελ. 67

Διάγραμμα 3.1: Συνολικά ποσοστά δαπάνης Γενικής Κυβέρνησης για την εκπαίδευση στις χώρες της ΕΕ, 2016, σελ. 70

Διάγραμμα 4.1: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή στον αριθμό μαθητών & φοιτητών στα δημόσια σχολεία και πανεπιστήμια, σελ. 86

Διάγραμμα 4.2: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές κατά κεφαλήν δημόσιας εκπαίδευσης, σελ. 87

Διάγραμμα 4.3: Ποσοστό μαθητών σε ιδιωτικά σχολεία και φοιτητών ως προς το σύνολο των μαθητών – φοιτητών, σελ. 88

Διάγραμμα 4.4: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές ως προς τον αριθμό μαθητών – φοιτητών ιδιωτικής εκπαίδευσης, σελ. 89

Διάγραμμα 4.5: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές κατά κεφαλήν μαθητών – φοιτητών ιδιωτικής εκπαίδευσης ανά βαθμίδα, σελ. 90

Διάγραμμα 4.6: Προβλέψεις για την εξέλιξη του αριθμού μαθητών-φοιτητών, 2015-2035, σελ. 91

Διάγραμμα 4.7: Δαπάνη ανά μαθητή σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σελ. 92

Διάγραμμα 4.8: Εξέλιξη βασικών μεγεθών δημόσιας εκπαίδευσης σύμφωνα με το σενάριο «ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ», σελ. 93

Διάγραμμα 4.9: Δαπάνη ανά διδάσκοντα σύμφωνα με το σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ», σελ. 94

Διάγραμμα 4.10: Εξέλιξη συνολικής ιδιωτικής δαπάνης σύμφωνα με το σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ», σελ. 95

Διάγραμμα 4.11: Εξέλιξη συνολικής ιδιωτικής και δημόσιας δαπάνης σύμφωνα με το σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ», σελ. 95

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διερευνά την εξέλιξη των δαπανών που γίνονται για την εκπαίδευση στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, την κατανομή και πορεία των εκπαιδευτικών δαπανών σε κάθε βαθμίδα, τις επιπτώσεις που επέφερε η κρίση στην Ελλάδα όπως επίσης γίνεται αναφορά στις δημογραφικές μεταβολές που υφίσταται η χώρα τα τελευταία έτη και πώς αυτή θα διαμορφωθεί στο μέλλον. Η εκπαίδευση αποτελεί βασική συνιστώσα του ανθρώπινου κεφαλαίου, δηλαδή των επίκτητων ικανοτήτων και γνώσεων που έχει ένα άτομο. Η συμβολή του ανθρώπινου κεφαλαίου στην οικονομία της χώρας παίζει σημαντικό ρόλο καθότι διαμορφώνει τόσο τον ίδιο τον άνθρωπο όσο, την κοινωνία και την οικονομία. Η ανάλυση των εκπαιδευτικών δαπανών γίνεται μέσω των δεδομένων COFOG τα οποία συλλέχτηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ και την Eurostat για την χρονική περίοδο 2000-2016. Με τη βοήθεια των δεδομένων αυτών παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα για το σύνολο των δαπανών στην εκπαίδευση δημόσια και ιδιωτική σε κάθε βαθμίδα όπως επίσης γίνεται σύγκριση της Ελλάδας και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε να μπορούμε να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με χώρες της ΕΕ και φυσικά σε ποια θέση κατατάσσεται η Ελλάδα σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Τέλος, στηριζόμενοι σε τρία σενάρια: 1) Αδράνειας 2) Προσαρμογής και 3) Ευρωπαϊκής σύγκλισης αναφέρονται λόγοι για τους οποίους το κράτος πρέπει να λάβει θέση ώστε να αντιμετωπίσει τις μεταβολές στον αριθμό των μαθητών στις σχολικές μονάδες.

Λέξεις Κλειδιά: Εκπαίδευση, COFOG, Ανθρώπινο κεφάλαιο, Χώρες ευρωπαϊκής ένωσης, Δαπάνες εκπαίδευσης, Οικονομική Ανάπτυξη

ABSTRACT

This thesis probes the development of the expenses made for education both in the public and in the private sector, the allocation and the course of educational expenses in every level of education, the consequences that the economic depression has brought about in Greece, and a reference is made as regards the demographic changes that the country has experienced in recent years, and how the country will be shaped in the future. Education constitutes the basic component of human capital, that is, of a person's acquired skills and knowledge. The contribution of the human capital to the economy of the country plays a major role as it shapes people themselves, as well as society and the economy. The analysis of education expenses is made by means of COFOG data, which were collected by the Hellenic Statistical Authority (ELSTAT) and Eurostat for the period between 2000 – 2016 and which are analyzed in this thesis. With the help of these data, the results of the whole array of the expenses in education, both in the public and in the private sector and in all levels of education, are presented and a comparison between Greece and the European Union countries is made so that we can have a well-rounded picture in comparison with other countries and of course, define the country's rank according to the European average. Finally based on three scenarios: 1) Inaction 2) Adjustment and 3) European convergence, reasons are mentioned for which the state must enact so as to deal with the changes of the number of students in school units.

Keywords: Education, COFOG, Human capital, European countries, Education expenditures, Economic growth

Εισαγωγή

Η εκπαίδευση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας καθώς μέσω αυτής η κάθε χώρα μπορεί να γίνει πιο ανταγωνιστική έναντι των άλλων έχοντας μια υγιή και σταθερή οικονομία. Επίσης, συμβάλει στην ευημερία των πολιτών, την καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας. Σύμφωνα με την Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2003) οι χώρες οφείλουν να ενισχύουν όλο και περισσότερο την μάθηση και την κατάρτιση, θωρακίζοντας με τον τρόπο αυτό τους πολίτες με γνώσεις και ικανότητες για την δημιουργία μιας ισχυρής οικονομίας. Η σχέση που συνδέει την εκπαίδευση με την οικονομία καθώς και τον τρόπο αλληλεπίδρασης τους, έχει απασχολήσει κατά καιρούς αρκετούς οικονομολόγους όπως Schultz, Becker, Denison, Mincer οι οποίοι επιχείρησαν να δώσουν απάντηση στο ανεξήγητο ερώτημα «Πώς εκπαιδευμένοι πολίτες ενισχύουν την οικονομική μεγέθυνση της χώρας;». Ο Adam Smith στο βιβλίο του «Ο πλούτος των Εθνών» αναφέρει χαρακτηριστικά ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο μπορεί να θεωρηθεί και ως επένδυση διότι η δημιουργία επαρκούς και ειδικευμένου εργατικού δυναμικού αν χρησιμοποιηθεί παραγωγικά μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική μεγέθυνση (Goldin, 2014). Φυσικά γίνεται απόλυτα κατανοητό το γεγονός ότι σε μια κοινωνία δεν είναι καθολικό ότι όλοι οι πολίτες είναι ειδικευμένοι στο μέγιστο βαθμό. Για τον λόγο αυτό παρατηρούνται μισθολογικές ανισότητες βασιζόμενες σε μεγάλο βαθμό στο επίπεδο εκπαίδευσης που έχει λάβει το κάθε άτομο, καθώς έχει διαπιστωθεί ότι όσο υψηλότερη εκπαίδευση έχει ένα άτομο τόσο μεγαλύτερες θα είναι και οι οικονομικές απολαβές από την εργασία του (Galor & Moav, 2000). Γνωρίζοντας ότι η εκπαίδευση βοηθά στην ανάκαμψη μιας χώρας είναι λογικό να αναφερθούμε στους τρόπους με τους οποίους παρέχεται η εκπαίδευση στους πολίτες. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τις δαπάνες που κάθε χώρα κάνει προκειμένου να παρέχεται αυτή η υπηρεσία στους πολίτες άλλοτε με δημόσια έξοδα και άλλοτε με ιδιωτικά έξοδα (European Commission, 2003).

Σκοπός εργασίας

Η παρούσα εργασία εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο επιμερίζονται οι δαπάνες στην εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται:

1. Οι δημόσιες δαπάνες, δηλαδή τα χρήματα τα οποία η κυβέρνηση διοχετεύει για την εκπαίδευση τόσο στο σύνολό της όσο και για κάθε βαθμίδα ξεχωριστά.
2. Οι ιδιωτικές δαπάνες, δηλαδή τα χρήματα τα οποία δαπανούνται από κάθε νοικοκυριό και ανάλυση των επιπτώσεων της κρίσης.
3. Σύγκριση Ελλάδας και χωρών ΕΕ.
4. Διερεύνηση των επιπτώσεων στις δημογραφικές μεταβολές της Ελλάδας και πώς αυτές θα επηρεάσουν την εκπαίδευση στο μέλλον.

Δομή εργασίας

Η εργασία απαρτίζεται από 4 κεφάλαια. Στο 1^ο κεφάλαιο γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση των εννοιών εκπαίδευση, αποδοτικότητα, παραγωγικότητα και ανθρώπινο κεφάλαιο, τα οποία θα μας βοηθήσουν στην συνέχεια να κατανοήσουμε καλύτερα την σύνδεση της οικονομίας με την εκπαίδευση. Στο 2^ο κεφάλαιο μπαίνουμε στο εφαρμοσμένο και κύριο μέρος αυτής της εργασίας καθώς παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τις δαπάνες καλύπτοντας το χρονικό διάστημα 2000 έως 2016. Αρχικά, στον δημόσιο τομέα, μέσω των δεδομένων COFOG τα οποία έχουν αντληθεί από την ΕΛΣΤΑΤ και Eurostat, αναλύοντας τις δημόσιες δαπάνες στο σύνολό τους και μετέπειτα σε κάθε σχολική βαθμίδα. Αντίστοιχα στις ιδιωτικές δαπάνες συλλέγονται δεδομένα για την επεξεργασία αυτών από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών της ΕΛΣΤΑΤ και εν συνεχεία αναλύονται ως προς το σύνολο και για κάθε σχολική βαθμίδα. Στο 3^ο κεφάλαιο περνάμε στο δεύτερο και εξίσου σημαντικό με το προηγούμενο, κεφάλαιο στο οποίο συγκρίνουμε τις εκπαιδευτικές δαπάνες της Ελλάδας με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Μέσο Όρο. Στο 3^ο και τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται κάποια υποθετικά σενάρια μέσω των οποίων θα μπορούσαμε να σκιαγραφήσουμε μια εικόνα στο μέλλον, μέσω της οποίας παρουσιάζονται οι επιπτώσεις μειωμένου αριθμού γεννήσεων, φυγής των Ελλήνων επιστημόνων στο εξωτερικό και εξωτερική μετανάστευση, στον αριθμό των μαθητών στα σχολεία.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Οικονομική της εκπαίδευσης – Ανασκόπηση θεωρητικών προσεγγίσεων

Ορισμός Εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση αποτελεί μια σύνθετη λειτουργία με κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές διαστάσεις σε κάθε κοινωνία (Τσαμαδιάς & Χανής, 2011). Ως προς την αλληλεπίδραση της εκπαίδευσης με την οικονομία παρατηρείται μια διαδικασία έντονης αλληλεξάρτησης και συνεχών προσαρμογών (Γλαμπεδάκης, 1990·Αργυρός, 1994, p. 46). Προτού προχωρήσουμε στην ανάλυση του κεφαλαίου, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά σε βασικούς ορισμούς όπως είναι η εκπαίδευση, η παραγωγικότητα και η αποδοτικότητα.

- ❖ Κατά τον Emile Durkheim (1990) εκπαίδευση είναι «η δράση που κατευθύνεται από τις γενιές των ενηλίκων στις γενιές εκείνες που δεν είναι ακόμα αρκετά ώριμες για κοινωνική ζωή».
- ❖ Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Ξωχέλλη (2018) εκπαίδευση ορίζεται ως «η συστηματική και οργανωμένη διαδικασία της αγωγής και της μάθησης, που αφενός προγραμματίζεται από την πολιτεία ή από οποιονδήποτε άλλο φορέα, δημόσιο ή ιδιωτικό».

Έπειτα από την αποσαφήνιση του όρου της εκπαίδευσης προκύπτουν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά της, παραδείγματος χάριν η οργανωμένη μορφή, η διεξαγωγή αυτής σε οργανωμένες μονάδες καθώς και οι ελεγχόμενες προδιαγραφές λειτουργίας της. Τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά εξειδικεύονται μέσα από το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας και περιεχομένου της εκπαίδευσης, το οποίο αποτελεί την έκφραση της κυρίαρχης πολιτικής ιδεολογίας της εκάστοτε λειτουργίας (Μπάκας, 2001, p. 28).

Η έννοια της παραγωγικότητας αναφέρεται στο μέγεθος όπου αυτή μετράται αλλά και από τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Πιο συγκεκριμένα ο όρος παραγωγικότητα αναφέρεται στην ποσότητα εργασίας που απαιτείται για την παραγωγή μιας συγκεκριμένης μονάδας. Η παραγωγικότητα, με την μαθηματική έννοια του όρου ορίζεται ως ο λόγος εκροών – εισροών (Syverson, 2010). Από το πρίσμα της μακροοικονομικής ανάλυσης η παραγωγικότητα της εργασίας συνδέεται άμεσα με την οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας, την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας όπως επίσης εξαρτάται και από το επίπεδο επιβίωσης των ατόμων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η παραγωγικότητα ως γενικότερη έννοια αποτελεί μέτρο επίδοσης

και υγείας της οικονομίας μιας χώρας και σε μακροχρόνιο ορίζοντα δεν υπάρχει τίποτα πιο ουσιαστικό και καίριο από την οικονομική ευημερία και τον ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας (Touraine, 2011, p.61).

Οι παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται είναι τόσο η φύση όσο και η ποιότητα του υπάρχοντος φυσικού κεφαλαίου, η υιοθέτηση και η χρήση των νέων τεχνολογιών, οι πρακτικές διοίκησης και η βελτιστοποίηση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού μιας χώρας. Η βελτίωση της παραγωγικότητας αποτελεί ίσως έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για την άνοδο του βιοτικού επιπέδου ενώ μέσα από την αύξηση της προστιθέμενης αξίας στην παραγωγή αυξάνεται και το εισόδημα (OECD, 2007).

Η έννοια της αποδοτικότητας εκφράζει τη σχέση που υπάρχει μεταξύ του οικονομικού αποτελέσματος και των κεφαλαίων που χρησιμοποιούνται. Στην οικονομική της εκπαίδευσης η έννοια αυτή χρησιμοποιείται για την περιγραφή μιας παραγωγικής διαδικασίας η οποία έχει εισροές και εκροές. Η απόδοση μιας παραγωγικής διαδικασίας αναφέρεται στη μετατροπή των εισροών σε εκπαιδευτικές εκροές με το χαμηλότερο δυνατό κόστος (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006, Hanushek & Wobmann, 2007). Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η μέτρηση της αποδοτικότητας στην εκπαίδευση αφορά στην σωστή διαχείριση των επενδύσεων, δηλαδή τον τρόπο διάθεσης των ήδη υφιστάμενων εισροών και για το πώς αυτοί οι πόροι κατανέμονται και μετατρέπονται σε εκροές με αποτελεσματικό τρόπο (Commission of the European Communities, 2007a). Η έννοια της αποδοτικότητας διαφοροποιείται ανάλογα με τον τομέα της εκπαιδευτικής παραγωγής. Σύμφωνα με τον Mace (2000, σελ. 10-11) υπάρχει ιεραρχική δομή και αυτή χωρίζεται σε ποικίλες κατηγορίες, ενδεικτικά αναφέρονται η εσωτερική αποδοτικότητα και η εξωτερική αποδοτικότητα.

- ❖ *Εσωτερική αποδοτικότητα:* σχετίζεται με το κατά πόσο γίνεται σωστή διαχείριση των πόρων εντός του εκπαιδευτικού οργανισμού με σκοπό την μέγιστη παραγωγή εκροών (Mace, 2000: σελ. 71).
- ❖ *Εξωτερική αποδοτικότητα:* αφορά στην αναγκαιότητα των παραγόμενων πόρων από την εκπαίδευση να ανταποκρίνονται στις κοινωνικές ανάγκες για τις συγκεκριμένες εκροές. Επίσης στην εξωτερική αποδοτικότητα υπάρχει σχέση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της γενικότερης οικονομίας και περιγράφονται μέσα από δύο κριτήρια. Στο πρώτο κριτήριο γίνεται αναφορά στο κατά πόσο τα εκπαιδευτικά

ιδρύματα διασφαλίζουν στους μαθητές τους τις απαραίτητες δεξιότητες καθώς και το βαθμό με τον οποίο οι απόφοιτοι απορροφώνται από την αγορά εργασίας. Το δεύτερο κριτήριο αφορά την ισορροπία μεταξύ του κόστους που επενδύεται και στα αυξημένα οικονομικά οφέλη που οφείλονται στην συνέχεια σε αυξημένη παραγωγικότητα εξαιτίας της εκπαίδευσης (Mace, 2000: σελ. 71).

1.1. Ιστορική Αναδρομή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Μετά την λήξη του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου και του εμφύλιου πολέμου γίνεται προσπάθεια ανασυγκρότησης του Ελληνικού κράτους έχοντας ως κύριο μέλημα την άμεση αλλαγή σε οικονομικές και κοινωνικές δομές ώστε να γίνει η προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις καινούργιες συνθήκες. Έπειτα από την καθιέρωση της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου, γίνονταν όλο και πιο έντονη η αντίληψη της ενσωμάτωσης του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελληνική οικονομία. Σε αυτό το πλαίσιο ξεκίνησε μια μεταρρυθμιστική προσπάθεια για εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης.

Το 1957 αποτελεί χρονικός σταθμός, καθώς ιδρύθηκε η Επιτροπή για την παιδεία που είχε ως σκοπό τη διευθέτηση προβλημάτων σχετικά με την εκπαίδευση (Μπουζάκης, 1995: p.151-153). Η πρώτη μεταρρύθμιση η οποία δρομολογήθηκε από την Επιτροπή της εκπαίδευσης βασιζόταν στο νόμο 3971/1/1959, σύμφωνα με τον οποίο το εκπαιδευτικό σύστημα θα έπρεπε να προσαρμοστεί στις πρακτικές ανάγκες της ζωής, δηλαδή στην τεχνική εκπαίδευση (Ζολώτας, 1959). Εκείνη την περίοδο ιδρύθηκε και το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών για την εκπόνηση μελετών σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Το 1959 η Ελλάδα κάνει το πρώτο βήμα για την σύνδεση της με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και η σχέση σύνδεσης της στέφθηκε με επιτυχία την 1^η Νοεμβρίου το 1962. Παράλληλα την ίδια περίοδο συνεχίζονταν με επιτακτικούς ρυθμούς η οικονομική μεγέθυνση, λόγω των εισροών ξένων κεφαλαίων στη χώρα, την ανασυγκρότηση που ακολούθησε την πολεμική καταστροφή κυρίως σε κάποιους κλάδους παραδείγματος χάριν κατασκευές, βιομηχανία, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και την ενσωμάτωση της ελληνικής οικονομίας στη διεθνή αγορά. Για τους προαναφερθέντες λόγους γίνεται αντιληπτό ότι η συγκρότηση ενός τεχνικά καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού το οποίο θα γνώριζε να χρησιμοποιεί την νέα τεχνολογία τέθηκε σε προτεραιότητα. Η εκπαίδευση εκείνη την χρονική περίοδο αποτελούσε μια ιδιαίτερα σημαντική επένδυση και για αυτό το κράτος έπρεπε να αυξήσει τις δαπάνες για την εκπαίδευση (Δημαράς, 1990: σελ. 229). Με τη θέσπιση του

νόμου 4379/1964 η δημόσια δωρεάν παιδεία έγινε πλέον προσιτή σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, ενώ επίσης καθιερώνεται η δημοτική γλώσσα, γίνεται επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης από έξι έτη σε εννιά έτη, ενώ παράλληλα ιδρύθηκε και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Η ασταθής πολιτική ζωή της χώρας και μια σειρά από παράγοντες εξωτερικής – εσωτερικής πολιτικής κατά τα πρώτα έτη του 1960 οδήγησαν στην κατάρρευση του δημοκρατικού πολιτεύματος τον Απρίλιο του 1967 και την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα και την κατάργηση του νόμου 4379/1964. Κατά την περίοδο εκείνη με βάση τα νομοθετικά διατάγματα 580/70 και 652/70 ιδρύονται τα Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Εκπαίδευσης, όπου και λειτούργησαν το 1973 με μόλις 5 τμήματα σε όλη την χώρα. Τα Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Εκπαίδευσης είχαν ως στόχο την σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με τους τομείς της βιομηχανίας και της γεωργίας.

Το 1974, μετά το τέλος της δικτατορίας ήλθε ξανά στο προσκήνιο η αναθεώρηση του νόμου 4379/1964. Μετά από ένα χρόνο το 1975 ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα της Ελλάδας και τέθηκε πλέον ως στόχος η σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομική ανάπτυξη. Με τον νόμο 576/1977 πραγματοποιήθηκε καινούργια μεταρρύθμιση στο χώρο μέσης και τεχνικής εκπαίδευσης και δημιουργήθηκε ένα νέο τεχνικό πλαίσιο για την Ανώτερη Τεχνική Επαγγελματική εκπαίδευση όπου βασική πλευρά αυτής αποτελούσε η μετεξέλιξη των Κέντρων Τεχνικής Εκπαίδευσης τα οποία μετονομάστηκαν σε Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδευσεως (Κ.Α.Τ.Ε.) (Τσαμαδιάς, 2009: σελ. 5-21).

Στο ίδιο πλαίσιο στόχων και σκοπών κυμάνθηκε και η δεκαετία 1980 ενώ το 1981 η χώρα έγινε πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Με την θέσπιση του νόμου 1404/1983 τα Κ.Α.Τ.Ε. μετονομάζονται σε Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι). Προς τα τέλη του 1981 έγιναν σημαντικές αλλαγές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές σε διεθνές επίπεδο οπότε υπήρξε η ανάγκη για προσαρμογή της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Για την υλοποίηση του στόχου της προσαρμογής τέθηκε σε προτεραιότητα η επένδυση στην εκπαίδευση/ανθρώπινο κεφάλαιο ενώ ταυτόχρονα ιδρύεται και το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας και το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995).

Τη δεκαετία του 2000 οι ουσιαστικότεροι εκπαιδευτικοί στόχοι ήταν η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης, η σύνδεση αυτής με την αγορά εργασίας και η συγκρότηση του πεδίου της Δια Βίου Μάθησης. Με την θέσπιση του νόμου 2269/2005

οροθετήθηκε το πεδίο της Δια Βίου Μάθησης και αναπτύχθηκαν δομές και προγράμματα προς την κατεύθυνση αυτή. Επίσης με τον νόμο 1268/1982 θεσπίστηκε η λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι) (Ν. 1268/1982 για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, εκδ. Υπουργείου Παιδείας (ΟΕΒΔ), Αθήνα 1982, σελ.9).

1.2. Έννοια και θεωρία του Ανθρώπινου Κεφαλαίου

Βάση της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου, η εκπαίδευση αφορά στα άτομα όχι μόνο για λόγους κατανάλωσης αλλά και για λόγους επενδυτικούς. Ως ανθρώπινο κεφάλαιο (Human Capital) περιγράφεται το σύνολο των έμφυτων και επίκτητων ικανοτήτων, γνώσεων και δεξιοτήτων του ατόμου που μπορούν να αποκτηθούν με δραστηριότητες όπως η εκπαίδευση, η μαθητεία, η πρακτική εξάσκηση κλπ. Με τον τρόπο αυτό μπορούν να βελτιωθούν και έμφυτες ικανότητες των ατόμων (OECD, 2001). Τα χαρακτηριστικά που διέπουν το ανθρώπινο κεφάλαιο χωρίζονται σε τέσσερις βασικές ιδιότητες:

1. Είναι ενσωματωμένα στον άνθρωπο και δεν δύναται να διαχωρίζονται από αυτόν.
2. Είναι κεφάλαιο, δηλαδή η απόκτηση τους από κάθε άτομο απαιτεί δαπάνη χρόνου και οικονομικών πόρων, ενώ τα αποτελέσματα για την απόδοση του ανθρώπινου κεφαλαίου και των οικονομικών οφελών έρχονται μετά την πάροδο μιας μεγάλης χρονικής περιόδου.
3. Απόσβεση, όπως γίνεται με τις άλλες μορφές κεφαλαίου έτσι και στο ανθρώπινο κεφάλαιο υπάρχει «φθορά» με την πάροδο του χρόνου, είτε με την αύξηση της ηλικίας, είτε με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών, είτε με την αναδιάρθρωση των δεδομένων της παραγωγής.
4. Το ανθρώπινο κεφάλαιο δεν μεταβιβάζεται, δεν πωλείται, δεν κληρονομείται και βασίζεται κατά αποκλειστικότητα στον τρόπο αξιοποίησης του από το χώρο εργασίας στον οποίο εργάζεται το κάθε άτομο και εκμισθώνεται για τις παροχές που προσφέρει (Schultz, 1961: σελ.19).

Γίνεται αντιληπτό ότι όσο μεγαλύτερο τείνει να είναι το απόθεμα του ανθρώπινου κεφαλαίου του ατόμου κατά την είσοδό του στην αγορά εργασίας τόσο μεγαλύτερες θα είναι και οι οικονομικές απολαβές του στα πρώτα χρόνια απασχόλησης του. Το ανθρώπινο κεφάλαιο δύναται να υλοποιηθεί μόνο όταν τα ίδια άτομα συμμετέχουν στην διαδικασία απόκτησής τους, δηλαδή στην πρακτική άσκηση και μάθηση. Ο Coleman το 1990 (σελ. 625-633) υποστηρίζει ότι με την ίδια λογική που το φυσικό κεφάλαιο δημιουργείται μέσω φυσικών αλλαγών σε υλικά αγαθά, ώστε να σχηματιστούν τα απαραίτητα εργαλεία για την αύξηση της

παραγωγής έτσι και το ανθρώπινο κεφάλαιο δημιουργείται μέσω ποιοτικών αλλαγών με άυλα υλικά, φυσικά πρόσωπα, τα οποία στη συνέχεια θα καταρτιστούν με δεξιότητες, ενεργώντας με νέους τρόπους, με σκοπό την αύξηση της παραγωγής. Η κύρια διαφορά μεταξύ του φυσικού κεφαλαίου και του ανθρώπινου παρατηρείται στο ότι το 1^ο αφορά ένα «σχηματισμένο υλικό» το οποίο μπορεί να πουληθεί, ενώ το 2^ο μπορεί μόνο να «εκμισθωθεί». Το 1970 ο Thurow υποστήριξε ότι αφού ο βασικός στόχος του οικονομικού συστήματος είναι η κατανάλωση αγαθών με την ίδια λογική και το ανθρώπινο κεφάλαιο ενός ανθρώπου αντιστοιχεί στην αξία που δίνεται στα καταναλωτικά αγαθά που άμεσα ή έμμεσα παράγει. Η αξία τόσο του φυσικού όσο και του ανθρώπινου κεφαλαίου λειτουργούν αντίστροφα καθώς όταν αυξάνεται η αξία αγαθών και υπηρεσιών αυξάνεται και η αξία του ανθρώπινου κεφαλαίου. Οι επενδύσεις που γίνονται σε ανθρώπινο κεφάλαιο σταδιακά μειώνονται όταν το άτομο κινούνται κατά τον ηλικιακό άξονα και τείνουν προς το μηδέν, όταν βγαίνουν στην συνταξιοδότηση. Η αξία που υπάρχει κατά την διαδικασία αποχώρησης του ατόμου από τον χώρο εργασίας του χαρακτηρίζεται ως υπολειμματική.

Η περίοδος πριν τον Β' παγκόσμιο πόλεμο εύκολα μπορεί να χαρακτηριστεί ως η δεκαετία της αναζήτησης της έννοιας του ανθρώπινου κεφαλαίου. Σκοπός της αναζήτησης της έννοιας ήταν η μέτρηση της συμβολής του ανθρώπινου κεφαλαίου στη μεγέθυνση του κατά κεφαλήν εθνικού εισοδήματος αλλά όπως επισημάνθηκε από τον Kiker το 1966 (σελ. 74), τα κίνητρα ήταν διαφορετικά.

1. Αιτιολόγηση της δύναμης που κατείχε το έθνος
2. Επενδύσεις στον τομέα της υγείας
3. Μετανάστευση
4. Καθορισμός φορολογικής πολιτικής
5. Κόστη πολέμου
6. Να αναδειχθεί η σημασία της οικονομικής ζωής ενός ατόμου στην οικογένεια και στο έθνος

Οι πρώτες αναζητήσεις σχετικά με τον καθορισμό της οικονομικής σημασίας του ανθρώπινου κεφαλαίου έγινε στις αρχές του 1960 από τα πανεπιστήμια του Σικάγο και του Columbia στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, όπου διερεύνησαν την έννοια, θεμελιώνοντας με τρόπο αυτό τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου (Ψαχαρόπουλος, 1999: σελ. 209). Οι βασικότεροι λόγοι για τους οποίους η έννοια καθιερώθηκε ως ένα σημαντικό αντικείμενο έρευνας είναι τρεις:

1. Με τα ως τότε μέσα εκτίμησης της οικονομικής μεγέθυνσης των Η.Π.Α παρέμενε ανεξήγητο
2. Ερμηνεία των γρήγορων ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης της Γερμανίας και Ιαπωνίας που καταστράφηκαν στον Β' παγκόσμιο πόλεμο
3. Παρατηρήθηκε ότι ένα σημαντικό μέρος της αύξησης του ατομικού εισοδήματος προερχόταν από την εκπαίδευση (Denison, 1962: σελ. 109-121).

Θεμελιωτές της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου υπήρξαν οι Schultz, Becker, Denison, Mincer κ.α. Το Δεκέμβριο του 1960 ο Αμερικάνος οικονομολόγος T. Schultz σε συνέδριο της American Economic Association μίλησε με θέμα «Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο» και ουσιαστικά έθεσε για πρώτη φορά την σημασία που έχει η εκπαίδευση ως μέσο επένδυσης για τον άνθρωπο. Τα κύρια ζητήματα με τα οποία ασχολήθηκε αφορούσαν την συμβολή του ανθρώπινου κεφαλαίου στην οικονομική μεγέθυνση και η αποδοτικότητα των επενδύσεων στην εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον Schultz η προσέγγιση του ανθρώπινου κεφαλαίου μπορεί να δώσει εξήγηση σε πολλά «περίεργα» πράγματα τα οποία δεν μπορούσαν να ερμηνευτούν με τα ήδη υπάρχοντα μέσα εκτίμησης.

- ❖ Φθίνουσα αναλογία κεφαλαίου – εισοδήματος κατά τη διάρκεια της μεγέθυνσης, μπορεί να ερμηνευτεί καθότι στην έννοια του κεφαλαίου συμπεριλαμβανόταν μόνο το φυσικό κεφάλαιο και όχι το ανθρώπινο.
- ❖ Το «αδιανόητο» της οικονομικής μεγέθυνσης. Ο Schultz υποστήριξε ότι η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού μιας χώρας μπορεί να συνδεθεί άμεσα με την βελτίωση της οικονομίας. Επεσήμανε το γεγονός ότι αν εισέλθει άλλος ένας συντελεστής, ανθρώπινο κεφάλαιο, στη συνάρτηση της παραγωγής τότε αυτό θα εξηγούσε τον ρυθμό αύξησης της οικονομικής μεγέθυνσης.
- ❖ Μεγάλες αυξήσεις στις αποδοχές των εργαζομένων θα μπορούσαν να ερμηνευτούν ως επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο (Schultz, 1961: σελ.19).

1.3. Η εκπαίδευση ως επένδυση και ως κατανάλωση

Στα πλαίσια της οικονομικής θεωρίας η διάκριση μεταξύ της κατανάλωσης και της επένδυσης είναι γνωστή, ενίοτε όμως η σημασιολογική διάκριση αυτής τείνει να είναι ασαφής. Σύμφωνα με την θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου η εκπαίδευση είναι μια μορφή κατανάλωσης, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο αλλά πρωτίστως αποτελεί επένδυση. Ο Schultz (1964) υποστηρίζει ότι «σχετικά με την εκπαίδευση τα δύο συστατικά στοιχεία των δαπανών – το καταναλωτικό και το επενδυτικό – είναι οργανικά συνδεδεμένα και ο διαχωρισμός τους

είναι αδύνατος». Βάσει της παραπάνω διατύπωσης γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι ανάμεσα στην κατανάλωση και την επένδυση που δαπανάται για την εκπαίδευση δεν υπάρχει εμφανής διάκριση. Η αντικειμενική έννοια του όρου «επένδυση», σε ότι αφορά την εκπαίδευση, είναι η δημιουργία επαρκούς και καλά ειδικευμένου εργατικού δυναμικού, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί παραγωγικά στην παραγωγική διαδικασία. Η οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας εξαρτάται από τις επενδύσεις που κάνει στο εργατικό δυναμικό της και κατά συνέπεια αυτό επηρεάζει τόσο το ατομικό όσο και κοινωνικό επίπεδο της εκάστοτε χώρας.

Σε ότι σχετίζεται με το ατομικό επίπεδο, η επένδυση σε εκπαίδευση τείνει να επηρεάζει:

- ❖ Το κριτήριο λήψης αποφάσεων για την κατανομή των διαθέσιμων πόρων, δηλαδή υπάρχει σύγκριση μεταξύ της εκτιμηθείσας απόδοσης της δέσμευσης πόρων στην εκπαίδευση και στις εναλλακτικές χρήσεις που αξιολογεί κάθε άτομο, πριν λάβει τις αποφάσεις του σχετικά με την επαγγελματική του εξέλιξη.
- ❖ Το χρόνο που δαπανά ο κάθε εργαζόμενος στην εκπαίδευση του, στην εργασία του και στις καταναλωτικές του δραστηριότητες.

Σε ότι αφορά το κοινωνικό επίπεδο, η επένδυση τείνει να επηρεάζει:

- ❖ Τις δαπάνες του κράτους στην εκπαίδευση έχοντας ως στόχο την διαμόρφωση ενός υψηλά εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού μέσω του οποίου θα επιτυγχάνεται ο στόχος της αύξησης της παραγωγικής δυναμικότητας της οικονομίας (Welch, 1975 σελ. 63).

Η καταναλωτική πλευρά της εκπαίδευσης σε σχέση με την επενδυτική παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες ποσοτικοποίησης. Οι οικονομολόγοι της εκπαίδευσης πιστεύουν ότι οι περισσότερες δαπάνες για την εκπαίδευση αποτελούν παραγωγική επένδυση περισσότερο στις αναπτυσσόμενες χώρες, σε αντίθεση με τις αναπτυγμένες χώρες οι δαπάνες για την εκπαίδευση θεωρούνται ως ένα μεγάλο βαθμό ως καταναλωτικές λόγω του υψηλού βιοτικού επιπέδου ζωής και των σύνθετων απαιτήσεων της καθημερινότητας – ζωής. Η πλειονότητα των προσεγγίσεων συγκλίνουν στην άποψη ότι όλες οι εκπαιδευτικές βαθμίδες αποτελούν σημαντικό κομμάτι της επένδυσης. Ακόμα και η προσχολική και η πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελούν την βάση πάνω στην οποία θα στηριχθούν οι ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης. Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζουν οι επενδύσεις στην δευτεροβάθμια και κυρίως στην

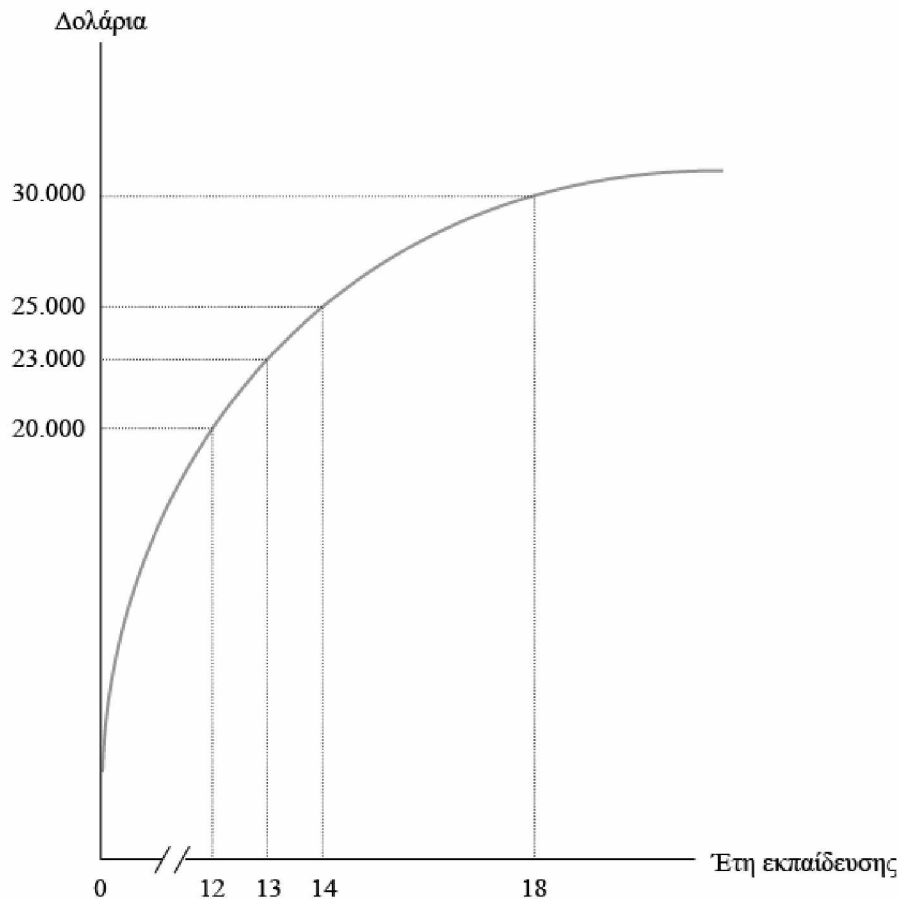
τριτοβάθμια και στην εκπαίδευση στο χώρο εργασίας διότι έχουν άμεση ανταπόδοση και για τα άτομα και για την κοινωνία (OECD, 2003: σελ. 177-238).

Συμπερασματικά η διαδικασία απόκτησης γνώσεων, δεξιοτήτων και επίκτητων ικανοτήτων διαμέσου της εκπαίδευσης πρέπει να θεωρείται κατανάλωση, αλλά και πρωτίστως παραγωγική επένδυση. Τα άτομα με τις γνώσεις και δεξιότητες που αποκτούν μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν αποκομίζουν μόνο οικονομικά αλλά και κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά οφέλη. Υπό το πρίσμα των οικονομικών της εκπαίδευσης η ανάλυση εστιάζει στην πτυχή της εκπαίδευσης ως επένδυση.

1.3.1. Ανισότητες μισθολογικών απολαβών στην εκπαίδευση

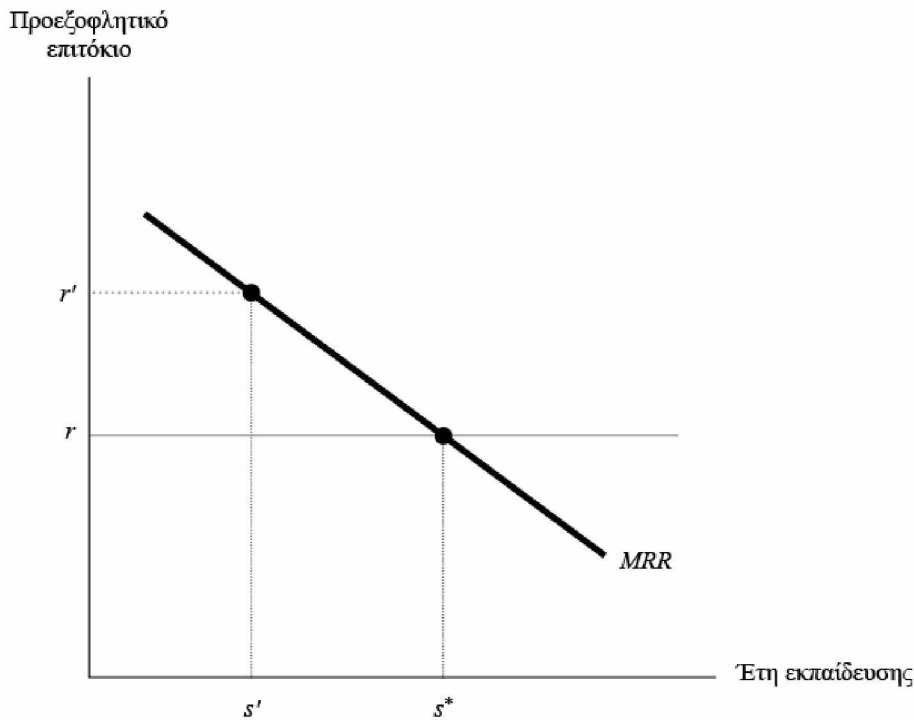
Κατόπιν ερευνών έχει επισημανθεί ότι το 25% της συνολικής μισθολογικής ανισότητας μπορεί να αποδοθεί στην εκπαίδευση (Μητράκος, 2004, Galor & Moav, 2000). Ένας αρκετά μεγάλος αριθμός ερευνητών καταλήγει στο συμπέρασμα ότι όσο μεγαλύτερη η εκπαίδευση που έχει λάβει ένας άνθρωπος, τόσο πιο εύκολα και πιο γρήγορα ο εργαζόμενος μπορεί να αλλάξει εισοδηματική βαθμίδα.

Η καμπύλη μισθού-εισοδήματος αποτυπώνει τον μισθό που οι εκάστοτε εργοδότες είναι διατεθειμένοι να προσφέρουν για τον κάθε εργαζόμενο τους. Ο μισθός για το κάθε επίπεδο εκπαίδευσης προσδιορίζεται από την τομή της καμπύλης προσφοράς των εργαζομένων με το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης της καμπύλης ζήτησης για αυτούς τους εργαζομένους. Η καμπύλη του μισθού-εισοδήματος έχει θετική και ανερχόμενη κλίση διότι οι εργαζόμενοι με υψηλή εκπαίδευση μπορούν να κερδίσουν-διεκδικήσουν μεγαλύτερα ποσά. Σε τέτοιου είδους περιπτώσεις οι εργοδότες προκειμένου να προσελκύσουν ένα περισσότερο μορφωμένο προσωπικό θα πρέπει να τους αποζημιώνουν και με τον αντίστοιχο μισθό που τους αναλογεί, βάση των πτυχίων-μόρφωση που διαθέτουν.

Διάγραμμα 2.1: Καμπύλη μισθού-εκπαίδευσης (Borjas, 2003)

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα απεικονίζεται ο ρυθμός αύξησης των κερδών κάθε επιπλέον έτους εκπαίδευσης. Η ποσοστιαία μεταβολή των κερδών από την παράταση της εκπαίδευσης ενός επιπλέον έτους ονομάζεται ρυθμός απόδοσης της εκπαίδευσης (Borjas, 2003: σελ. 238-250). Σε αυτό το σημείο τίθεται το ερώτημα του πότε κάποιος εργαζόμενος θα πρέπει να σταματήσει τις σπουδές του ώστε να μεγιστοποιήσει την αξία των απολαβών του. Η απάντηση στο προαναφερθέν ερώτημα στηρίζεται στο λεγόμενο «κανόνα τέλους». Έστω ότι έχουμε το προεξοφλητικό επιτόκιο r , το οποίο είναι σταθερό για κάποιο άτομο. Αν MRP ο οριακός λόγος της απόδοσης, ο οποίος εκφράζει την ποσοστιαία μεταβολή (αύξηση) των ετήσιων απολαβών για κάθε επιπλέον έτος εκπαίδευσης με το προεξοφλητικό επιτόκιο r θα μας δώσει το άριστο επίπεδο εκπαίδευσης του εργαζομένου. Η αξία των απολαβών του εργαζομένου όπως φαίνεται και στο σχήμα μεγιστοποιείται για τα s έτη εκπαίδευσης (Borjas, 2003: σελ. 238-250).

Διάγραμμα 1.2: Απόφαση εκπαίδευσης (Borjas, 2003)

Ένας εργαζόμενος μεγιστοποιεί την παρούσα αξία των κερδών στη διάρκεια της ζωής του πηγαίνοντας στο σχολείο έως το σημείο όπου ο οριακός ρυθμός απόδοσης εξισώνεται με το προεξοφλητικό επιτόκιο. Ένας εργαζόμενος με προεξοφλητικό επιτόκιο r πηγαίνει στο σχολείο για s^* έτη (Borjas, 2003: σελ. 238-250).

1.3.2. Παράγοντες που επηρεάζουν τη σχέση μισθού-εκπαίδευσης

1. Δυνάμεις προσφοράς και ζήτησης

Οι εργοδότες από την πλευρά της ζήτησης είναι πρόθυμοι να πληρώνουν περισσότερα χρήματα στους εργαζομένους με υψηλή εκπαίδευση, προσδοκώντας όμως από αυτούς πιο αυξημένη παραγωγικότητα και αποδοτικότητα στο χώρο εργασίας τους. Από την πλευρά των εργαζομένων, της προσφοράς, αυτοί οι οποίοι έχουν περισσότερα πτυχία, επιδιώκουν και μισθούς πιο υψηλούς για να αποσβέσουν την επένδυση που έκαναν για την επέκταση των γνώσεων-πτυχίων τους. Έτσι λοιπόν, ένας συνδυασμός αλλαγών στην προσφορά και τη ζήτηση, θα μπορούσε να εξηγήσει τη δυναμική αλλαγή στις μισθολογικές τάσεις στην αγορά εργασίας. Στην Ελλάδα η συμβολή της εκπαίδευσης στον μισθό, φτάνει σε προσαύξηση 18% στο βασικό μισθό για αποφοίτους Α.Ε.Ι και 13% για αποφοίτους Τ.Ε.Ι (Εθνική Γενική Συλλογή Σύμβαση Εργασίας). Σημαντικός παράγοντας στην αύξηση της ζήτησης για

εξειδικευμένο προσωπικό συντέλεσε και η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος, κυρίως μετά το 1980 (Goldin & Katz, 2007, Galon & Moav, 2000).

Η τεχνολογική πρόοδος όπως για παράδειγμα η χρήση νέων τεχνολογιών και τηλεπικοινωνιών, δεν επηρεάζει με τον ίδιο τρόπο όλες τις θέσεις εργασίας. Η επίδραση αυτή εξαρτάται από την φύση του επαγγέλματος και τα καθήκοντα του εργαζομένου (Autor, 2003). Η χρήση των τεχνολογιών και κυρίως των υπολογιστών αυξάνουν κατά πολύ την ζήτηση εξειδικευμένων εργαζομένων και λιγότερο την ζήτηση εργαζομένων μέσης εκπαίδευσης, απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εν κατακλείδι, οι εργαζόμενοι με μεγαλύτερη μόρφωση, τείνουν να μπορούν να προσαρμόζονται ευκολότερα στις αλλαγές του εργασιακού περιβάλλοντος και αυτό συνήθως σε πολλές περιπτώσεις είναι ίσως πολύ πιο σημαντικό από την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων από τα επιπλέον έτη εκπαίδευσης (Brauer & Hickok, 1995).

2. Έμμεση επίδραση της εκπαίδευσης στις μισθολογικές απολαβές

Ποιοτικά χαρακτηριστικά στη εκπαίδευση όπως παραδείγματος χάριν οικογενειακό περιβάλλον, ο αριθμός μαθητών στην τάξη, το σχολικό περιβάλλον τείνουν να επηρεάζουν τις μισθολογικές απολαβές με έμμεσο τρόπο κυρίως λόγο του ότι αυτοί οι παράγοντες «κινητοποιούν» την απόφαση του κάθε μαθητή-φοιτητή να συνεχίσει τις σπουδές του (Dustmann, 2002). Σύμφωνα με την έρευνα του Acemoglu (1998) βρέθηκε να υπάρχει θετική σχέση μεταξύ του οικογενειακού εισοδήματος και της επιλογής εκπαίδευσης σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η αύξηση αυτή αποδίδεται με ποσοστό κατά 1.4% η πιθανότητα ένας άνθρωπος να έχει ολοκληρώσει τις σπουδές του σε ανώτατο ίδρυμα με αύξηση κατά 10% του εισοδήματος της οικογένειάς του.

Επίσης, οι αποδόσεις της εκπαίδευσης μπορεί να οφείλονται εν μέρει και στην εθνικότητα. Για παράδειγμα, οι εργοδότες δεν θεωρούν ότι οι Ευρωπαϊκής προέλευσης εργαζόμενοι μπορούν να αντικατασταθούν πλήρως από Αφροαμερικάνους με τα ίδια προσόντα. Επομένως, αυτό οδηγεί στη μείωση των αποδοχών των Αφροαμερικάνων σαν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης για αυτή την κατηγορία εργαζομένων. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η αγορά τιμολογεί με διαφορετικό τρόπο τις υπηρεσίες των εργαζομένων διαφορετικών εθνικοτήτων (Bradbury, 2002).

Επίσης, ετερογένεια στις αποδόσεις της εκπαίδευσης μπορεί να είναι και γεωγραφικές. Υπάρχει περίπτωση να υπάρχει χαμηλότερη ή αντίστοιχα υψηλότερη απόδοση της

εκπαίδευσης μεταξύ των διαφορετικών πόλεων ανάλογα με τις δυνάμεις ζήτησης και προσφοράς της τοπικής αγοράς εργασίας αλλά και της διαφορετικής ποιότητας της εκπαίδευσης (Blanchflower & Oswald, 1990). Σε συνέχεια της ετερογένειας βάση της διαφορετικότητας μεταξύ των πόλεων, παρατίθεται η μελέτη της εκπαίδευσης σε διάφορες πόλεις των ΗΠΑ και βρέθηκε ότι για το έτος 1990 στο Χιούστον η απόδοση ήταν 0,54% έναντι 0,33% στο Σιάτλ. Επομένως, η απόδοση σε της εκπαίδευσης σε «φθηνές» πόλεις είναι υψηλότερες ενώ σε «ακριβές» πόλεις είναι χαμηλότερες. Τέλος, η τοπική ανεργία φαίνεται να έχει αρνητική επίδραση στο δείκτη απόδοσης της εκπαίδευσης και συγκεκριμένα η αλλαγή τύπου εργασίας για έναν εργαζόμενο προς περιοχή με χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας θα έχει ως συνέπεια την αύξηση της απόδοσης της εκπαίδευσης (Ammermuller, 2006).

1.3.3. Οφέλη από την εκπαίδευση

Τα οφέλη από την εκπαίδευση είναι ποικίλα και το εύρος αυτών μπορεί να καλύψει όλα τα υποκείμενα της οικονομίας, από τα νοικοκυριά-άτομα, τις επιχειρήσεις μέχρι και το ίδιο το κράτος, ενώ συνολικά μπορεί να ωφελήσει την οικονομία μιας χώρας, την κοινωνία όπως επίσης και την πολιτική. Τα οφέλη από την εκπαίδευση χωρίζονται σε:

1. Αγοραία, τα οποία μπορούν να αποτιμηθούν σε τιμές της αγοράς.
2. Μη αγοραία, τα οποία δεν μπορούν να αποτιμηθούν σε τιμές της αγοράς.

Επιπλέον το όφελος που αποκομίζει το κάθε ένα από αυτά τα άτομα, προκαλεί θετικές εξωτερικότητες και ανάλογα διαχτυκά αποτελέσματα. Σύμφωνα με τον Lucas (1988) η συσσώρευση του ανθρώπινου κεφαλαίου σε μια οικονομία αυξάνει τη συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής σε μια οικονομία όπως επίσης και την καινοτόμο δύναμη και διάχυση της γνώσης με αποτέλεσμα να οδηγούμαστε σε αύξηση της οικονομίας (Romer, 1986).

Ως προς τα οφέλη για τον άνθρωπο και γενικότερα το νοικοκυριό η εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην υγεία, μόρφωση, οικογενειακό προγραμματισμό, παραγωγικότητα και την αγορά εργασίας. Όταν ένας άνθρωπος έχει επενδύσει τόσο σε χρήματα όσο και χρόνο ώστε να λάβει την μέγιστη για αυτόν μόρφωση τότε στο σύνολό της μια κοινωνία μπορεί να ωφεληθεί ως προς την παροχή καλύτερης υγείας, μείωση θνησιμότητας, αύξηση του προσδόκιμου ζωής, όπως επίσης οδηγεί στην αποτελεσματικότερη οργάνωση, διοίκηση και οικονομική διαχείριση ενός σπιτιού-νοικοκυριού (Wolfe & Haveman, 2000: σελ. 491-502). Τέλος, η συμβολή της εκπαίδευσης στον άνθρωπο συμβάλει

στην αύξηση της πιθανότητας εύρεσης εργασίας με υψηλότερο μισθό, βελτίωση μη μισθολογικών οφελών από την εργασία και βελτιωμένες συνθήκες και πρόσθετες παροχές (Lucas, 1988).

Ως προς τα οφέλη για την οικονομία προκύπτουν κυρίως μέσα από την θετική επίδραση που ασκεί στην ανάπτυξη της οικονομίας όπως επίσης και την δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος έτσι ώστε να υπάρχει εξάλειψη κοινωνικών ανισοτήτων.

Οφέλη για την κοινωνία και την πολιτική. Ένα μέρος της εκπαίδευσης πέραν από την ατομική, οικονομική ευημερία που δίνει τόσο στον ίδιο τον άνθρωπο όσο και στην οικονομία μιας χώρας, συνεισφέρει στη δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στους πολίτες, στην ανάπτυξη συναισθημάτων αλληλεγγύης, στην πολιτική σταθερότητα, δημοκρατία και ειρήνη. Όταν το σύνολο των ανθρώπων που απαρτίζει μια κοινωνία έχει λάβει μια επιπλέον γνώση πέραν της στοιχειώδους (μέση εκπαίδευση) τότε η χώρα μπορεί να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά σε θέματα δημόσιας οικονομίας, αύξηση των εσόδων και φυσικά παραγωγή καλύτερης ποιότητας δημοσίων αγαθών. Όλα αυτά τα οφέλη συντελούν στη δημιουργία ενός κράτους δικαίου το οποίο ενισχύει την δημοκρατία, την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και συνεπώς την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.

Καταλήγοντας, παρατηρούμε ότι η παροχή όλων των προαναφερθέντων οφελών της εκπαίδευσης προς όλα τα υποκείμενα της οικονομίας καθώς και η εμφάνιση θετικών εξωτερικοτήτων και διαχυτικών αποτελεσμάτων δείχνουν την σημαντικότητα της εκπαίδευσης στους πολίτες μιας χώρας και συνεπώς γίνεται αντιληπτό ότι το κράτος πρέπει να στηρίζει και να ενισχύει την χρηματοδότηση της εκπαίδευσης (Ψαχαρόπουλος, 1999).

1.4. Μικροοικονομικές – Μακροοικονομικές προσεγγίσεις της εκπαίδευσης

Σχετικά με την οικονομική της εκπαίδευσης, με το πέρασμα των χρόνων, αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν διάφορες θεωρίες ως προς τις μικρο και μακρο προσεγγίσεις με σκοπό τη διερεύνηση των πολλαπλών πτυχών της σχέσης εκπαίδευσης και οικονομίας (Schutt, 2003).

Σε μικροοικονομικό επίπεδο υπάρχει η παραδοχή ότι οι μισθοί αντικατοπτρίζουν τις οριακές παραγωγικότητες των ατόμων που εργάζονται, ενώ σε μακροοικονομικό επίπεδο ισχύει η παραδοχή ότι η εκπαίδευση επιδρά θετικά στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Βασικός στόχος και των δύο αυτών προσεγγίσεων είναι η λήψη εκτιμήσεων ώστε να αποτυπωθεί η συμβολή της εκπαίδευσης στην παραγωγικότητα, το οποίο αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα αξιολόγησης των επενδύσεων στην εκπαίδευση (De la Fuente, 2002).

Η μικροοικονομική θεώρηση εστιάζει στη σχέση ανάμεσα στα εισοδήματα από την εργασία και το επίπεδο σπουδών. Ουσιαστικά ασχολείται με την ιδιωτική αποδοτικότητα, δηλαδή επικεντρώνεται στην απόδοση της επένδυσης που θα χρειαστεί να δαπανήσει το ίδιο το άτομο προκειμένου να αποκτήσει περισσότερες και πιο εξειδικευμένες γνώσεις σε ένα αντικείμενο. Τα άτομα μεμονωμένα έχουν την δυνατότητα να επενδύσουν τα χρήματα τους σε διάφορες μορφές εκπαίδευσης είτε αυτό είναι ένα πτυχίο πανεπιστημίου είτε μια εξειδίκευση σε ένα συγκεκριμένο τομέα, προκειμένου να τους αποφέρει υψηλότερα εισοδήματα (Blaug, 1992). Η απόφαση αυτή βασίζεται στη θεωρία ότι η εκπαίδευση βελτιώνει την παραγωγικότητα της εργασίας και η διαφοροποιημένη παραγωγικότητα διαμορφώνει τα διαφοροποιημένα εισοδήματα. Κατά γενική ομολογία τα άτομα τα οποία έχουν λάβει καλύτερη εκπαίδευση αμείβονται με υψηλότερα εισοδήματα, διότι τα υψηλότερα εισοδήματα αντιστοιχούν σε υψηλότερα επίπεδα παραγωγικότητας της εργασίας (Ψαχαρόπουλος, 1970).

Η μακροοικονομική θεώρηση εστιάζει κυρίως στο ρόλο της εκπαίδευσης στο συνολικό εισόδημα. Το συνολικό εισόδημα αντικατοπτρίζει το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών σε μία χώρα, ενώ το μέτρο έκφρασης αυτού είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Η οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας υπολογίζεται από τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ ή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Mankiw, 2000). Το εισόδημα και ο ρυθμός μεγέθυνσης θεωρούνται ενδεικτικά μεγέθη της συνολικής παραγωγής της οικονομίας. Το κατά πόσο υψηλό ή χαμηλό είναι το εισόδημα σημαίνει ότι η οικονομία στο σύνολό της θεωρείται μεγάλη ή μικρή αντίστοιχα (σε σχέση με το συνολικό παγκόσμιο εισόδημα). Ο ρυθμός μεγέθυνσης του εισοδήματος, είτε είναι υψηλός είτε χαμηλός, δείχνει το κατά πόσο μια οικονομία είναι πλουσιότερη ή φτωχότερη σε σχέση με άλλες οικονομίες.

Στην οικονομική θεωρία είθισται να γίνεται διάκριση μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης και οικονομικής ανάπτυξης. Ως οικονομική μεγέθυνση ορίζεται η ποσοτική αύξηση του προϊόντος, η οποία εξαρτάται από την αύξηση της ποσότητας των εισροών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή και της μεγαλύτερης αποδοτικότητας τους. Στον αντίποδα η οικονομική ανάπτυξη είναι μια πολύπλευρη διαδικασία με σκοπό την βελτίωση των κοινωνικών, οικονομικών, και πολιτικών θεσμών και αναφέρεται σε διαρθρωτικές μεταβολές στην παραγωγή και γενικά στην οικονομία, στην διεύρυνση της κοινωνικής δικαιοσύνης, στην πολιτική ανάπτυξη και στη δημιουργία ενός οικολογικά υγιούς περιβάλλοντος. Επομένως, μόνο μια συνεχής αύξηση του ΑΕΠ δεν οδηγεί απαραίτητα σε αύξηση της ευημερίας και ευτυχίας της κοινωνίας (Bowles & Gintis, 2001).

Υπό την οπτική των οικονομικών της εκπαίδευσης, στη μακροοικονομική θεώρηση, ο ρόλος της εκπαίδευσης στην οικονομική μεγέθυνση προσδιορίζεται με την ανάπτυξη της θεωρίας μεγέθυνσης, ενσωματώνοντας σε αυτή τον παράγοντα του ανθρώπινου κεφαλαίου. Σκοπός αυτής της ανάλυσης είναι να εξεταστεί η σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και του ανθρώπινου κεφαλαίου στην οικονομική μεγέθυνση. Με τον τρόπο αυτό υπολογίζεται και ερμηνεύεται η αποδοτικότητα της εκπαίδευσης για το σύνολο της κοινωνίας. Για τη κοινωνική αποδοτικότητα της εκπαίδευσης τα οφέλη αντιπροσωπεύονται από τις διαφορές που παρατηρούνται στο συνολικό προϊόν (ΑΕΠ), μέσω των ακαθάριστων εισοδηματικών διαφορών, που προκύπτουν για το σύνολο της κοινωνίας.

1.5. Ποσοστά εγγραφών μαθητών-σπουδαστών ως δείκτης εκπαίδευσης

Κύριος μοχλός βελτίωσης ικανοτήτων, δεξιοτήτων και γνώσεων των ανθρώπων είναι η εκπαίδευση σύμφωνα με την θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου. Στην διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν αρκετές αναφορές σχετικά με το πόσο επιδρά η εκπαίδευση στην οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας κάνοντας χρήση διαφόρων προσεγγίσεων του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η επιλογή της μεταβλητής με την οποία θα γίνει η προσέγγιση του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι πολύ σημαντική και εκφράζεται ως ροή και ως απόθεμα του ανθρώπινου κεφαλαίου.

❖ ΡΟΕΣ

Ποσοστά εγγραφών στην εκπαίδευση

Ως δείκτης εκπαίδευσης στη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται τα ποσοστά των εγγραφών των μαθητών στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, ο οποίος προσεγγίζει και την ποσότητα δημιουργίας του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η αναλογία μεταξύ των εγγραφέντων μαθητών σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα, ανεξάρτητα από την ηλικία τους, και του συνολικού πληθυσμού της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας υπολογίζεται από το ακαθάριστο ποσοστό εγγραφής. Το βασικό μειονέκτημα του ακαθάριστου ποσοστού εγγραφής είναι ότι δεν λαμβάνουν υπόψη το ποσοστό μαθητών οι οποίοι σταμάτησαν την φοίτηση κατά τη διάρκεια της σχολικής περιόδου, τους μαθητές που επανέλαβαν την ίδια τάξη όπως επίσης και μαθητές που δεν κατάφεραν να προαχθούν στην επόμενη τάξη. Οι παραπάνω αναφορές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πολλές φορές τα ποσοστά υπερβαίνουν το 100%. Στην αντίθετη περίπτωση τα καθαρά ποσοστά εγγραφής είναι η αναλογία μεταξύ του αριθμού των μαθητών που εγγράφονται κάθε χρόνο σε κάθε επίπεδο εκπαίδευσης σε συγκεκριμένη ηλικία και το συνολικό πληθυσμό της αντίστοιχης ηλικιακής βαθμίδας. Αυτό το μέτρο υπολογισμού είναι το καλύτερο αλλά λόγω έλλειψης στοιχείων χρησιμοποιείται ο υπολογισμός του ακαθάριστου

ποσοστού εγγραφής. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το μειονέκτημα αυτής της μεταβλητής σύμφωνα με τον Woessmann (2000) η προσέγγιση του ανθρωπίνου κεφαλαίου είναι αρκετά «φτωχή» καθώς οι μαθητές δεν αποτελούν μέρος του εργατικού δυναμικού. Ως απάντηση οι Barro & Lee (1993) διατύπωσαν την άποψη ότι τα ποσοστά εγγραφής των μαθητών αντανακλούν τις τρέχουσες ροές της εκπαίδευσης οι οποίες στο μέλλον θα αποτελέσουν τα στοιχεία για την μέτρηση του αποθέματος του ανθρωπίνου κεφαλαίου.

Επιπρόσθετα, οι εγγραφές των μαθητών σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα σηματοδοτούν και τις αλλαγές του εκπαιδευτικού συστήματος που επιδιώκουν αυτοί που χαράζουν την εκπαιδευτική διαδικασία, πολιτική και στόχους. Ο υπολογισμός των εγγραφών για παράδειγμα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αν παρουσιάσει αύξηση αυτό μπορεί να αποτελεί την μόχλευση από την πλευρά του κράτους για αύξηση των πτυχιούχων πανεπιστημίων. Ενώ μια μείωση των εγγραφών αποτελεί στόχο του κράτους να προβεί σε μείωση των πτυχιούχων καθώς μπορεί να υπάρξουν προβλήματα στην κοινωνία όπως αύξηση ανεργίας και υπερεκπαίδευση (Van Leeuwen, (2007). Ο υπολογισμός της μεταβλητής του ποσοστού εγγραφών αποτυπώνεται με τον ακόλουθο τύπο:

$$GER^t = \frac{E^t}{P^t} * 100$$

Όπου GER^t = Ακαθάριστες αναλογίες εγγραφών στο σχολικό έτος t

E^t = Εγγραφές μαθητών σε πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σχολικό έτος t

P^t = Ο αριθμός του πληθυσμού στην κλάση που αντιστοιχεί επίσημα στην πρωτοβάθμια ή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σχολικό έτος t (Pegkas, 2014).

❖ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ

Ποσοστά του εγγράμματος πληθυσμού

Η προσέγγιση του ανθρωπίνου κεφαλαίου γίνεται με τον υπολογισμό ενός απλού δείκτη εκπαίδευσης, ποσοστό εγγράμματος πληθυσμού. Αποτυπώνει το μερίδιο του ενήλικου πληθυσμού που έχουν την ικανότητα γραφής και ανάγνωσης. Όπως όλοι δείκτες έτσι και αυτός έχει σαν πλεονέκτημα τον εύκολο υπολογισμό καθώς υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία ενώ σαν μειονέκτημα είναι ότι μετρά μόνο το ανθρώπινο κεφάλαιο σε ένα πολύ βασικό επίπεδο (Schumann, 2002). Υπάρχει δυσκολία στον υπολογισμό του ανθρωπίνου αποθέματος

σε αναπτυγμένες χώρες καθώς εκεί το ποσοστό των ανθρώπων που έχουν ολοκληρώσει την βασική εκπαίδευση είναι μικρότερος.

1. Εκπαιδευτικό Απόθεμα

Ο δείκτης του εκπαιδευτικού αποθέματος είναι ο αυτός που χρησιμοποιείται περισσότερο στην διεθνή βιβλιογραφία. Αυτό το οποίο μετρά ο συγκεκριμένος δείκτης είναι ο μέσος αριθμός ετών της εκπαίδευσης που κατέχουν οι άνθρωποι που αποτελούν το εργατικό δυναμικό. Οι τεχνικές για σωστή χρήση του δείκτη γίνεται μέσω των στοιχείων των απογραφών ή μέσω των στοιχείων για τα ποσοστά εγγραφών προηγούμενων ετών. Η τεχνική των απογραφών δεν ενδείκνυται καθώς δεν είναι επαρκή και αξιόπιστα, ενώ τα ποσοστά εγγραφών είναι πιο αξιόπιστα και διαθέσιμα για πολλά χρόνια (Schumann, 2002). Για τον πιο ακριβή και σωστό υπολογισμό του δείκτη οι Barro & Lee (1993) ανέπτυξαν μια βάση δεδομένων έχοντας υπολογίσει τα μέσα χρόνια εκπαίδευσης ανά πέντε έτη για πολλές χώρες και η βάση αποτελεί σημαντική πηγή άντλησης στοιχείων για εμπειρική έρευνα από πληθώρα ερευνητών. Η βάση αυτή θεωρήθηκε από τους οικονομολόγους η καλύτερη για την προσέγγιση του αποθέματος καθότι μπορούσαν να υπολογίσουν τη μέση εκπαίδευση των ατόμων που συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία άμεσα, όμως έχουν υπάρξει και κριτικές οι οποίες υποστηρίζουν το αντίθετο. Ο Woessmann (2000) υποστηρίζει ότι η συγκεκριμένη προσέγγιση δεν έχει κανένα θεωρητικό υπόβαθρο. Αυτό συμβαίνει διότι η διεθνής βιβλιογραφία αναφέρει ότι υπάρχουν και φθίνουσες αποδόσεις στην εκπαίδευση (Psacharopoulos, 1994). Τα χρόνια της σχολικής εκπαίδευσης δεν αντικατοπτρίζουν επακριβώς τις διαφορές στην παραγωγικότητα μεταξύ των ατόμων. Ένας επιπλέον χρόνος εκπαίδευσης συνολικά των εργαζομένων, δεν σημαίνει ότι αυξάνει την παραγωγική ικανότητα ενός ατόμου κατά τον ίδιο τρόπο, ανεξάρτητα από την εκπαίδευση που έχει λάβει ο ίδιος. Δηλαδή, ένα άτομο με 16 έτη σχολικής εκπαίδευσης δεν είναι 16 φορές πιο παραγωγικό από ένα άτομο με 1 έτος σχολικής εκπαίδευσης (Mulligan & Sala-Martin, 2000).

Ο υπολογισμός των μέσων ετών εκπαίδευσης των εργαζομένων παρατίθεται από τον Lin (2003) στο παρακάτω υπόδειγμα:

$$E = \frac{\sum_t St * At}{S}$$

Όπου $S = \sum_t St = O$ συνολικός αριθμός απασχολούμενων

$Si = \text{με } i=0,1,2,3,\dots,n$ ο αριθμός απασχολούμενων σε κάθε κατηγορία

$Ai =$ Οι συντελεστές που δείχνουν τα έτη εκπαίδευσης που αντιστοιχούν σε κάθε κατηγορία.

2. Ποσοστό εργατικού δυναμικού που κατέχει διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης

Το ποσοστό εργατικού δυναμικού που κατέχει διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης αποτελεί δείκτη ο οποίος υπολογίζει το ποσοστό του εργατικού δυναμικού ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης, δηλαδή το ποσοστό των ανθρώπων που διαθέτει πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει αρκετά κοινά με την μεταβλητή των μέσων ετών εκπαίδευσης και για το λόγο αυτό και οι δύο μεταβλητές παρουσιάζουν τα ίδια πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αντίστοιχα.

Ο υπολογισμός της μεταβλητής γίνεται με τον ακόλουθο τύπο (Pegkas, 2014):

$$LSE^t = \frac{L_p^t}{L^t} * 100$$

Όπου $LSE^t =$ ποσοστό εργαζομένων που έχουν ολοκληρώσει τη πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση στο έτος t .

$L_p^t =$ αριθμός εργαζομένων που έχουν ολοκληρώσει τη πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση στο έτος t .

$L^t =$ συνολικός αριθμός εργαζομένων στο έτος t .

Πέραν των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που αναφέρθηκαν παραπάνω για κάθε προσέγγιση ξεχωριστά οι μετρήσεις αυτές βασίζονται μόνο στην τυπική εκπαίδευση και λαμβάνουν υπόψη τη διά βίου μάθηση, εκπαίδευση μέσα από την εργασία, την εμπειρία, την πρακτική άσκηση και την απόσβεση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Παρόλα αυτά σημαντικότερο μειονέκτημα είναι ότι δεν λαμβάνεται υπόψη η ποιότητα της εκπαίδευσης

(Schutt, 2003). Η χρήση των παραπάνω προσεγγίσεων μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευση είτε δεν επιδρά, είτε έχει αρνητική επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση. Μέχρι στιγμής όμως αυτές οι πρακτικές μέθοδοι τείνουν να χρησιμοποιούνται περισσότερο στην διεθνή βιβλιογραφία για τον προσδιορισμό της ποσότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου.

1.5.1. Η ποιότητα της εκπαίδευσης/Ανθρώπινου Κεφαλαίου και η προσέγγισή της

Ζήτημα υψηλής προτεραιότητας τα τελευταία χρόνια έχει γίνει η ποιότητα της εκπαίδευσης για τα εκπαιδευτικά συστήματα σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Θα λέγαμε ότι δεν υπάρχει η αποτύπωση ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού για την ποιότητα της εκπαίδευσης καθώς αυτό είναι κάτι ιδιαίτερα περίπλοκο και επηρεάζεται από πολλές παραμέτρους. Όπως στην Ευρώπη έτσι και στην Ελλάδα η ποιότητα στην εκπαίδευση διαμορφώνεται από μια σειρά παραμέτρων, οι οποίες αλληλοεπηρεαζόμενες προωθούν τους σκοπούς και τις επιδιώξεις του εκπαιδευτικού συστήματος (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2008). Όπως έγινε γνωστό και σε προηγούμενη υποενότητα, κύριο μειονέκτημα των προσεγγίσεων ανθρώπινου κεφαλαίου είναι ότι περιλαμβάνουν μόνο την ποσότητα της εκπαίδευσης και όχι την ποιότητα αυτής. Για να γίνει η προσέγγιση της ποιότητας της εκπαίδευσης στη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται μεταβλητές που αποτελούν εισροές και εκροές των συστημάτων εκπαίδευσης. Ως εισροές του εκπαιδευτικού συστήματος θεωρούνται οι δαπάνες ανά μαθητή σε κάθε σχολική βαθμίδα, οι δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη, ο λόγος διδασκόμενων και διδασκόντων, οι μισθοί δασκάλων και καθηγητών και ο λόγος των ηλεκτρονικών υπολογιστών προς τους μαθητές. Οι δε εκροές αναφέρονται σε μεταβλητές που αποτυπώνουν τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την εκπαιδευτική διαδικασία. Τέτοιου τύπου μεταβλητές είναι η προστιθέμενη αξία του γνωστικού αντικείμενου, το ποσοστό προαγωγής των μαθητών σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης, οι επιδόσεις των μαθητών στα μαθήματα, οι δημοσιεύσεις του διδακτικού προσωπικού (Ψαχαρόπουλος, 1999). Προκειμένου να αποσαφηνιστεί το ζήτημα της αξιολόγησης και προσέγγισης της ποιότητας της εκπαίδευσης θα πρέπει από την αρχή να τεθούν στόχοι από την εκάστοτε πολιτική-κυβέρνηση, και εν συνεχεία να βρεθεί η μέθοδος εκείνη που θα συνδυάσει αποτελεσματικά τις εισροές ώστε να προκύψουν οι εκροές. Μια τέτοια λύση θα οδηγούσε σε πολύ πιο ξεκάθαρα αποτελέσματα για την συνεχή βελτίωση της ποιότητας και συνεπώς την προσφορά καλύτερα καταρτισμένου και παραγωγικού ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας (Catterall, 1997).

Σχετικά με τα οικονομικά της εκπαίδευσης είναι δύσκολο να καθοριστούν απόλυτα οι δεξιότητες, γνώσεις και ικανότητες στην πάροδο του χρόνου. Λόγω έλλειψης των διαθέσιμων

στοιχείων που προέρχονται από τις εκροές τείνουν να χρησιμοποιούνται περισσότερο οι μεταβλητές των εισροών. Αυτές οι μεταβλητές είναι ιδιαίτερα δύσκολο στο να μετρηθούν-καταγραφούν. Γενικά οι ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις της εκπαίδευσης και συνακόλουθα του ανθρώπινου κεφαλαίου μπορούν να αλληλοσυμπληρώνονται και με τον τρόπο αυτό να συντελούν σε μια πληρέστερη κατανόηση της εκπαίδευσης και κατ' επέκταση της σχέσης μεταξύ εκπαίδευσης και οικονομικής μεγέθυνσης (Catterall, 1997).

1.5.2. Υπόδειγμα Solow – Swan

Βασικό είδος οικονομικής μεγέθυνσης είναι η ενδογενή οικονομική μεγέθυνση. Σε τέτοιου είδους υποδείγματα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο οι αύξουσες αποδόσεις, η έρευνα και ανάπτυξη, το ανθρώπινο κεφάλαιο και οι εξωτερικές οικονομίες. Πολύ σημαντική ήταν η συμβολή των Solow & Swan (1956) με τη χρήση της συνάρτησης παραγωγής όπου η υπόθεση ενός σταθερού ρυθμού αποταμίευσης δίνει ένα απλό υπόδειγμα ισορροπίας το οποίο οδηγεί σε εισοδηματική σύγκλιση όπως επίσης και ότι χωρίς την τεχνολογική πρόοδο, η οικονομική μεγέθυνση σταματά να υφίσταται. Η επέκταση του υποδείγματος αυτού συμπεριλαμβάνει, πέραν από την ισχύουσα υπόθεση ότι στις εισροές υπάρχει εκτός από το φυσικό κεφάλαιο και την εργασία συμπεριλαμβάνεται και το ανθρώπινο κεφάλαιο. Το κύριο συμπέρασμα το οποίο προκύπτει είναι ότι το κεφάλαιο αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα για το εισόδημα. Η έννοια του όρου κεφάλαιο περιλαμβάνει όχι μόνο το φυσικό κεφάλαιο αλλά και το άυλο όπως παραδείγματος χάριν τις γνώσεις, εξειδικεύσεις, ιδέες κτλ τα οποία χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία (Οικονομική Μεγέθυνση: Θεωρία & Πολιτική, 2008: σελ. 368).

1.5.3. Υπόδειγμα Schultz & Denison

Ο Schultz διατύπωσε την θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης με αρκετά διαφορετικό τρόπο από αυτό των Solow & Swan καθώς εισήγαγε στο υπόδειγμα του την εκπαίδευση σαν μεταβλητή και την αποδοτικότητα στην εκπαίδευση ξεχωριστά από την αποδοτικότητα του φυσικού κεφαλαίου, κάνοντας με τον τρόπο αυτό ξεκάθαρο τον πλήρη διαχωρισμό του φυσικού από τον ανθρώπινο παράγοντα. Η μορφή του υποδείγματος του Schultz διατυπώνεται ως εξής (Schultz, 1960):

$$\Delta(Y) = \Delta(Km) * rm + \Delta(Kh) * rh + \Delta(L)w$$

Η παραπάνω σχέση περιγράφει την οικονομική μεγέθυνση $\Delta(Y)$ ως συνάρτηση της μέσης ετήσιας αύξησης του φυσικού κεφαλαίου επί την αποδοτικότητα του φυσικού κεφαλαίου

(προεξοφλητικό επιτόκιο) $\Delta(Km) * rm$ της μέσης ετήσιας αύξησης του ανθρώπινου κεφαλαίου (κοινωνική αποδοτικότητα) $\Delta(Kh) * rh$ και της μέσης ετήσιας αύξησης της εργασίας επί την αποδοτικότητα της εργασίας (αμοιβή – μισθός) $\Delta(L)w$. Επομένως εισάγοντας την εκπαίδευση υπό μορφή ανθρώπινου κεφαλαίου στην παραπάνω συνάρτηση παραγωγής ο Schultz εξήγησε το 27% του κενού που δεν μπόρεσε να δοθεί εξήγηση από το υπόδειγμα Solow & Swan (Schultz, 1960: σελ. 571-585).

Επίσης ο Denison το 1962 ανέπτυξε την δική του θεωρία, διαφορετική από αυτή του Schultz, γύρω από την οικονομική μεγέθυνση και συγκεκριμένα για την μέτρηση της συμβολής του ανθρώπινου κεφαλαίου στην μεγέθυνση. Η βασική εξίσωση Denison έχει τη μορφή (Denison, 1962: σελ.109-121):

$$\Delta(Y) = \Delta(Km) * rm + \Delta(L1)w1 + \Delta(L2) * w2 + \Delta(L3) * w3$$

Σύμφωνα με την παραπάνω σχέση η οικονομική μεγέθυνση $\Delta(Y)$ είναι συνάρτηση της μέσης ετήσιας αύξησης του φυσικού κεφαλαίου επί την αποδοτικότητα του φυσικού κεφαλαίου (προεξοφλητικό επιτόκιο) καθώς και της μέσης ετήσιας αύξησης των κατηγοριών των εργαζομένων καθεμίας από τις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης επί τους αντίστοιχους μέσους μισθούς τους. Βάσει της παραπάνω διατύπωσης καλύφθηκε και ένα μεγάλο ποσοστό του κατάλοιπου Solow & Swan και σε χώρες εκτός Αμερικής (Ψαχαρόπουλος, 2004: σελ. 287).

Ανακεφαλαίωση πρώτου κεφαλαίου

Συνοψίζοντας, στο παρόν κεφάλαιο έγινε αναφορά στον όρο της εκπαίδευσης όπως επίσης στην αποδοτικότητα και παραγωγικότητα, καθώς αυτές οι έννοιες συνδέονται σε μεγάλο βαθμό μεταξύ τους, σχηματίζοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα για την εκπαίδευση και τα κατά πόσο αυτή επιδρά τόσο στον ίδιο τον άνθρωπο όσο και στην οικονομία μιας χώρας. Εν, συνεχεία αναφερθήκαμε στον όρο του ανθρώπινου κεφαλαίου ο οποίος συνδέεται άμεσα με τον άνθρωπο και αφορά στα έμφυτα χαρακτηριστικά και δεξιότητες που κατέχει ένα άτομο. Ο προσδιορισμός του ανθρώπινου κεφαλαίου έχει απασχολήσει κατά καιρούς αρκετούς οικονομολόγους προσπαθώντας να «μεταφράσουν» τη σχέση μεταξύ των επίκτητων ικανοτήτων-δεξιοτήτων των ανθρώπων και πώς αυτή επιδρά τόσο στο χώρο εργασίας τους όσο και στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Τέλος, έγινε αναφορά και στην σχέση μισθού-εισοδήματος, δηλαδή το πώς διαμορφώνεται ο μισθός ενός ατόμου βάση των γνώσεων και της εκπαίδευσης που έχει λάβει από τον εργοδότη μιας εταιρείας.

2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Δαπάνες Δημόσιας και Ιδιωτικής Εκπαίδευσης

2.1. Εισαγωγή – Θεωρητικό πλαίσιο

Είναι ευρέως γνωστό ότι η εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομικής μεγέθυνσης μιας χώρας. Κάθε χρόνο τείνουν να δαπανούνται μεγάλα ποσά για την παραγωγή ενός ευρέως φάσματος εκπαιδευτικών υπηρεσιών καθώς και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού σε όλες τις χώρες της Ευρώπης αλλά και διεθνώς. Οι προσπάθειες για επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο αρχίζει πλέον να θεωρείται βασική προϋπόθεση, από το Μάρτιο του 2003 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς προάγει την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα και την επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και απασχόλησης με σκοπό την ίδρυση μιας δυνατής οικονομίας η οποία στηρίζεται στην γνώση και την μάθηση. Σκοπός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι ο προσδιορισμός των παραγόντων που καθιστούν αποδοτική την επένδυση στην εκπαίδευση του ανθρώπινου κεφαλαίου αλλά να εξεταστούν επίσης και τα σημεία της επένδυσης τα οποία είτε δεν δίνονται να προσδιοριστούν είτε εμφανίζεται αναποτελεσματικότητα στα αποτελέσματά τους (European Commission, 2003). Σύμφωνα με έκθεση της ομάδας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με θέμα «Η εφαρμογή της εκπαίδευσης και κατάρτισης 2010» επισημαίνεται η ενίσχυση της θέσης της οποίας κατέχει η Ευρώπη στον κλάδο της οικονομίας πρέπει να βασίζεται περισσότερο στους τρόπους και τις μεθόδους για επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα-πόρους.

Η επένδυση στην εκπαίδευση-μάθηση έχουν μακροπρόθεσμες αποδόσεις, οι οποίες είναι δύσκολο να υπολογιστούν επακριβώς. Επενδύσεις που αφορούν την εκπαίδευση στην πλειονότητα των χωρών είναι ευθύνη του δημοσίου τομέα, τα τελευταία χρόνια όμως, λόγω των περιορισμένων δημόσιων κεφαλαίων, γίνεται προσπάθεια και για αύξηση των επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα. Πέραν, των οφελών που έχει η επένδυση στην μάθηση και την κατάρτιση σε κοινωνικό και ιδιωτικό επίπεδο, υπάρχουν αρκετά οφέλη και σε ατομικό επίπεδο, όσον αφορά την ποιότητα ζωής, άνοδος του βιοτικού επιπέδου καθώς και του ενεργού κοινωνικού ρόλου.

Προκειμένου να γίνει η αξιολόγηση παροχής των οικονομικών πόρων δίνεται έμφαση σε έννοιες όπως αποδοτικότητα και αίσθημα δικαίου. Ο καθορισμός και η συγκρότηση των δύο αυτών εννοιών είναι πολύ σημαντικός καθώς μπορεί να γίνει ορθή διαχείριση του κρατικού προϋπολογισμού και τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (European Commission, 2004β). Η έννοια της αποδοτικότητας σχετίζεται με τις «εισροές-εκροές» στην εκπαίδευση, ενώ στον

αντίποδα η έννοια του αισθήματος δικαίου αναλύεται υπό το πρίσμα ότι το σημερινό σχολείο οφείλει να εντάξει μαθητές και μαθήτριες, ανάλογα με τις ατομικές τους ιδιαιτερότητες, σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο, ικανό να εξασφαλίσει ισότητα ευκαιριών και την καλύτερη επιτυχία σε πολλούς κλάδους, αποκλείοντας περιορισμούς που παρουσιάζονται από εξωγενείς παράγοντες όπως η οικονομική κατάσταση της οικογένειας ή η γεωγραφική θέση του τόπου κατοικίας (Commission of the European Communities, 2005). Βάση της προαναφερθείσας αναφοράς αποτελούν και τα αποτελέσματα ερευνών στα οποία επισημαίνεται ότι η μαθητική διαρροή σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τείνει να είναι μεγαλύτερη (Ρούσσεας & Βρετάκου, 2006 & 2008). Μέσα στο πλαίσιο αυτό και με βασικό εργαλείο τους δείκτες που έθεσε η Ευρωπαϊκή Ένωση για την ποιότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης, παρακάτω παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν τόσο στην Ελλάδα όσο και σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.2. Δημόσια Δαπάνη Εκπαίδευσης

Αντληση δεδομένων και ορισμοί:

Για την καλύτερη κατανόηση των στόχων της μελέτης στο παρόν κεφάλαιο και την ανάλυση της δημόσιας εκπαιδευτικής δαπάνης επιλέχθηκαν δεδομένα μέσω της μεθόδου COFOG (Classification of Functions of Government – Ταξινόμηση Λειτουργιών της Κυβέρνησης) με τη σύμπραξη της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (ΕΛΣΤΑΤ) και της EUROSTAT.

Η ανάλυση των πινάκων COFOG καταρτίζεται βάσει του κανονισμού (ΕΕ) αριθμ. 549/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 2013 (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013) ενώ η ημερομηνία που τέθηκε σε ισχύ η έναρξη εφαρμογής και πρώτης διαβίβασης των δεδομένων ήταν η 1^η Σεπτεμβρίου 2014. Η περίοδος αναφοράς του πίνακα είναι κάθε τέλος του έτους για την εκάστοτε εξεταζόμενη περίοδο (t-1). Δηλαδή για την εξεταζόμενη περίοδο 2000 έως 2016, τα δεδομένα αναλύονται από την 1^η Δεκέμβρη του 2001 έως και τον Δεκέμβριο του έτους 2016. Οι πίνακες COFOG αναφέρονται σε δαπάνες, ενώ όπως προαναφέρθηκε και παραπάνω καλύπτει την χρονολογική σειρά 2001-2016. Οι δαπάνες αυτές σχετίζονται με την Γενική Κυβέρνηση και σύμφωνα με το μητρώο Φορέων Γενικής Κυβέρνησης. Δαπάνες που σχετίζονται με την κωδικοποίηση των πινάκων COFOG περιλαμβάνουν το σύνολο των δαπανών της γενικής Κυβέρνησης και αφορά έξοδα μόνο για την εκπαίδευση, όπως και οποιαδήποτε άλλη δαπάνη που καταγράφεται μέσω του αντίστοιχου ΚΑΕ (Κωδικός Αριθμός Εξόδων) από τους τομείς τόσο της Γενικής Κυβέρνησης

όσο και της Κεντρικής Κυβέρνησης ή Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εν συνεχεία αποστέλλονται στην Ελληνική Στατιστική Αρχή που συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση.

2.2.1. Κατηγορίες COFOG

Ορισμός της Γενικής Κυβέρνησης: «Ο τομέας της γενικής κυβέρνησης (S.13) περιλαμβάνει όλες τις θεσμικές μονάδες που είναι παραγωγοί λοιπού μη εμπορεύσιμου προϊόντος των οποίων η παραγωγή προορίζεται για ατομική και συλλογική κατανάλωση και που χρηματοδοτούνται κυρίως από υποχρεωτικές πληρωμές εκ μέρους μονάδων που ανήκουν σε άλλους τομείς, καθώς και τις θεσμικές μονάδες που ασχολούνται κυρίως με την αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος και πλούτου.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 76-77).

Παραδείγματα θεσμικών μονάδων που ανήκουν στον τομέα της Γενικής Κυβέρνησης είναι:

1. Μια εταιρεία που είναι μονάδα της γενικής κυβέρνησης, αν και εφόσον η παραγωγή της είναι κατά κύριο λόγο μη εμπορεύσιμη και ελέγχει μια μονάδα της γενικής κυβέρνησης.
2. Μονάδες της γενικής κυβέρνησης που έχουν συσταθεί μέσω νομικής διαδικασίας με σκοπό να έχουν την δικαιοδοσία για άλλες μονάδες και να διαχειρίζονται και να χρηματοδοτούν μια ομάδα δραστηριοτήτων, παρέχοντας μη εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες υπέρ του κοινωνικού συνόλου.
3. ΜΚΟ (Μη Κερδοσκοπικά Ιδρύματα) που αναγνωρίζονται ως ανεξάρτητες νομικές οντότητες και είναι παραγωγοί μη εμπορεύσιμου προϊόντος και ελέγχονται από την γενική κυβέρνηση (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 76-77).

Ο τομέας της Γενικής Κυβέρνησης χωρίζεται σε 4 υποτομείς:

1. Κεντρική Κυβέρνηση (εκτός των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης) με κωδικό S.1311.
2. Κυβέρνηση Ομόσπονδου κράτους (εκτός των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης) με κωδικό S.1312.
3. Τοπική Αυτοδιοίκηση (εκτός των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης) με κωδικό S.1313.
4. Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης με κωδικό S.1314.

Σύμφωνα με τους κανόνες και τα κριτήρια του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ΕΣΟΛ).

Πίνακας 2.1: Τομείς COFOG

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΤΟΜΕΑΣ
S13	ΓΕΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
S1311	ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
S1312	ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
S1313	ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
S1314	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Ορισμός της Κεντρικής Κυβέρνησης: «Ο υποτομέας αυτός περιλαμβάνει όλες τις διοικητικές υπηρεσίες του κράτους και τους λοιπούς κεντρικούς φορείς, η αρμοδιότητα των οποίων εκτείνεται κατά κανόνα σε όλη την οικονομική επικράτεια, εκτός από τη διοίκηση των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 76-77).

Στον τομέα της κεντρικής κυβερνήσεως περιλαμβάνονται:

1. ΜΚΟ που ελέγχονται και χρηματοδοτούνται από την κεντρική κυβέρνηση, όπου η αρμοδιότητα αυτών επεκτείνεται σε όλη την οικονομική επικράτεια.
2. Οργανισμοί που ρυθμίζουν την αγορά και διανέμουν αποκλειστικά κατά κύριο λόγο επιδοτήσεις.

Ορισμός της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης: «Ο υποτομέας αυτός περιλαμβάνει εκείνες τις μορφές της δημόσιας διοίκησης που αποτελούν χωριστές θεσμικές μονάδες και που ασκούν ορισμένες από τις κυβερνητικές λειτουργίες, εκτός από τη διοίκηση οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης, σε επίπεδο κατώτερο από το επίπεδο της κεντρικής κυβέρνησης και ανώτερο από το επίπεδο των κρατικών θεσμικών μονάδων που υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 76-77).

Στον τομέα της Ομοσπονδιακής κυβερνήσεως περιλαμβάνονται:

1. ΜΚΟ που ελέγχονται και χρηματοδοτούνται από την κεντρική κυβέρνηση, όπου η αρμοδιότητα αυτών επεκτείνεται σε όλη την οικονομική επικράτεια.

Ορισμός της Τοπικής Κυβέρνησης: «Ο υποτομέας «τοπική αυτοδιοίκηση» περιλαμβάνει εκείνες τις μορφές της δημόσιας διοίκησης η αρμοδιότητα των οποίων εκτείνεται σε μέρος

μόνο της οικονομικής επικράτειας, εκτός από τα τοπικά γραφεία των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 76-77).

Στον τομέα της Τοπικής κυβερνήσεως περιλαμβάνονται:

1. ΜΚΟ που ελέγχονται και χρηματοδοτούνται από την κεντρική κυβέρνηση, όπου η αρμοδιότητα αυτών επεκτείνεται σε όλη την οικονομική επικράτεια.

Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης: «Ο υποτομέας των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης περιλαμβάνει όλες τις θεσμικές μονάδες (κεντρικές, ομόσπονδων κρατών και τοπικές), η κύρια δραστηριότητα των οποίων είναι να προσφέρουν κοινωνικές παροχές και οι οποίες πληρούν και τα δύο παρακάτω κριτήρια:

1. Με νόμο για ορισμένες ομάδες πληθυσμού που έχουν υποχρέωση να μετέχουν στο σύστημα ή καταβάλλοντας εισφορές.
2. Η γενική κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για την διαχείριση του οργανισμού για τον καθορισμό ή έγκριση εισφορών, ανεξάρτητα από τον ρόλο ως εποπτικό φορέα.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013).

Φορείς οι οποίοι δεν ανήκουν στον τομέα της κεντρικής κυβέρνησης, αλλά όμως συμπεριλαμβάνονται στον τομέα της γενικής κυβέρνησης, οι επονομαζόμενοι «Λοιποί Φορείς Γενικής Κυβέρνησης», ταξινομούνται σε υποκατηγορίες βάση του Μητρώου Φορέων Γενικής κυβέρνησης, που τηρείται με ευθύνη της ΕΛΣΤΑΤ και αποτελούν ξεχωριστά νομικά πρόσωπα που εποπτεύονται από φορείς της Κεντρικής Κυβέρνησης.

Πίνακας 2.2: Κατηγορίες εκπαίδευσης στις COFOG

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
GF09	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
GF09.01	ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
GF09.02	ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
GF09.03	ΜΕΤΑΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΜΗ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
GF09.04	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
GF09.05	ΑΤΑΞΙΝΟΜΗΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
GF09.06	ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
GF09.07	Ε&Α ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
GF09.08	ΜΗ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΕΝΕΣ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πηγή: Eurostat

Ο υποτομέας Τοπικής Αυτοδιοίκησης περιλαμβάνει εκτός από Δήμους και Περιφέρειες, όπως επίσης και νομικά πρόσωπα του Δημόσιου ή Ιδιωτικού δικαίου και επιχειρήσεις που εποπτεύονται από τους Δήμους-Περιφέρειες όπου βάση του ESA2010 τοποθετούνται στον

συγκεκριμένο υποτομέα. Δαπάνες που αφορούν το κομμάτι της εκπαίδευσης από την Τοπική Αυτοδιοίκηση καλύπτονται κυρίως από τους Κεντρικούς Αυτοτελείς Πόρους (ΚΑΠ). Ένα μέρος αυτών των δαπανών καλύπτεται ως επιχορήγηση στα νομικά πρόσωπα ή πληρώνεται απευθείας, παραδείγματος χάριν η μεταφορά των μαθητών από απομακρυσμένες περιοχές. Επίσης, υπάρχει πιθανότητα κάποιο μέρος δαπανών να καλύπτεται και από τους Δήμους των εκάστοτε περιοχών. Δαπάνες για την εκπαίδευση στον τομέα S1311 περιλαμβάνονται εκτός από το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, ΕΣΠΑ, εταιρείες διαχείρισης σχολικών μονάδων, το ΙΚΥ, το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων καθώς και πολλές άλλες επιχειρήσεις και οργανισμούς (Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics / Eurostat, 2019).

Όσον αφορά την ταξινόμηση COFOG για την κατηγορία της εκπαίδευσης με κωδικό GF09 που χρησιμοποιείται στους εθνικούς λογαριασμούς, οι δαπάνες κατηγοριοποιούνται βάση της ταξινόμησης ISCED 1997, η οποία δεν είναι η τελευταία διαθέσιμη αλλά αυτή που αναφέρεται στην COFOG. Η δαπάνη εκπαίδευσης κατηγοριοποιείται σε 8 επιμέρους υποκατηγορίες (Πίνακας 2.2). Επιπροσθέτως, πρέπει να αναφέρουμε ότι οι ασφαλιστικές εισφορές λαμβάνονται υπόψη στις δαπάνες για την εκπαίδευση, αφού το εισόδημα εξαρτημένης εργασίας περιέχει μισθούς-ημερομίσθια, πραγματικές εργοδοτικές κοινωνικές εισφορές και τις εργοδοτικές κοινωνικές εισφορές. Επιπλέον, η σίτιση της κάθε πανεπιστημιακής λέσχης πανελλαδικά ανήκει στην υποκατηγορία της εκπαίδευσης GF09.04, όπως επίσης και στην υποκατηγορία GF09.01 συμπεριλαμβάνονται και οι βρεφονηπιακοί σταθμοί (Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics / Eurostat, 2019).

Παρακάτω θα αναλυθούν κάποιες από τις βασικές οικονομικές κατηγορίες των δημοσίων δαπανών κατά κωδικό ESA95:

ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΑΝΑΛΩΣΗ (P.2)

Ορισμός Ενδιάμεσης Ανάλωσης: «Η ενδιάμεση ανάλωση αποτελείται από τα αγαθά και τις υπηρεσίες που αναλώνονται ως εισροές για μια παραγωγική διεργασία, εξαιρουμένων των πάγιων περιουσιακών στοιχείων των οποίων η ανάλωση καταγράφεται ως ανάλωση πάγιου κεφαλαίου. Αυτά τα αγαθά και οι υπηρεσίες είτε μετασχηματίζονται είτε εξαντλούνται τελείως κατά την παραγωγική διεργασία.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 99-100).

Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια γενικά παραδείγματα ενδιάμεσης ανάλωση:

1. Αγαθά-υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται ως εισροές σε βοηθητικές δραστηριότητες. Τέτοιου τύπου υπηρεσίες ή αγαθά μπορεί να είναι πώληση-αγορά προϊόντος, μάρκετινγκ, υπηρεσίες λογιστηρίου, αποθήκευση, επεξεργασία δεδομένων κ.α.
2. Μίσθωση πάγιων περιουσιακών στοιχείων π.χ. μηχανημάτων, αυτοκινήτων, λογισμικού κτλ.

Όσον αφορά την εκπαίδευση στον τομέα S1311.1 δηλαδή το κράτος στην κατηγορία της ενδιάμεσης ανάλωσης συμπεριλαμβάνονται όλες οι δαπάνες που έχουν χαρακτηριστεί ως ενδιάμεση ανάλωση στον Κρατικό Απολογισμό και είναι κατανεμημένες σε επίπεδο υπουργείου & Ειδικού Φορέα. Στον τομέα S1311.2 περιλαμβάνονται δαπάνες όπως πληρωμές για την μετακίνηση των μετακινούμενων υπαλλήλων, πληρωμή για υπηρεσίες, λοιπά έξοδα, πληρωμές για προμήθεια καταναλωτικών αγαθών (κυλικείο).

ΑΜΟΙΒΕΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ (D.1)

Αφορά στην συνολική αμοιβή του κράτους προς τους υπαλλήλους της εκπαίδευσης, επίσης περιλαμβάνει τις πραγματικές και τεκμαρτές κοινωνικές εισφορές των εργοδοτών (D12).

- Οι πραγματικές κοινωνικές εισφορές των εργοδοτών (D121) είναι πληρωμές σχετικά με τα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας και χρηματοδοτούμενων αυτόνομων συνταξιοδοτικών συστημάτων από την κυβέρνηση για λογαριασμό των εργαζομένων της.
- Οι τεκμαρτές εισφορές αφορά πληρωμές για κοινωνικές παροχές οι οποίες καταβάλλονται απευθείας στους υπαλλήλους χωρίς την μεσολάβηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης ή αυτόνομου συνταξιοδοτικού συστήματος (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 121).

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ (P.5)

Ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου περιλαμβάνει εκτός από τις πωλήσεις, το πάγιο κεφάλαιο δηλαδή οτιδήποτε έχει να κάνει με κτήρια, μηχανήματα (P5.1), αποθέματα α' υλών, έτοιμα προϊόντα, εργασίες σε εξέλιξη (P5.2) και τιμαλή είδη όπως αντικείμενα αξίας (P5.3). Πιο συγκεκριμένα ποσά του αφορούν το κράτος (S1311.1) για την κατηγορία (P.5) σχετικά με τα επενδυτικά αγαθά παραδείγματος χάριν κτήρια, μηχανήματα τα οποία κατατάσσονται στην κατηγορία GF0908 δηλαδή στις Μη Επιμερισμένες σε Κατηγορία Δαπάνες

Εκπαίδευσης. Στον υποτομέα (S1311.2) στην κατηγορία (P.5) υπάρχουν κωδικοί που αναφέρονται σε αγορά κτηρίων, κατασκευές, βελτιώσεις και λοιπές επενδυτικές δαπάνες. Ενώ, η συγκεκριμένη δαπάνη για τους φορείς της εκπαίδευσης μεταφράζεται ως κατασκευή κτηρίων – εγκαταστάσεων, αγορά μηχανημάτων, αγορά επίπλων-εξοπλισμού, αγορά λοιπών παγίων και Λοιπές επενδυτικές δαπάνες (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 106).

ΤΡΕΧΟΝΤΕΣ ΦΟΡΟΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (D.5) & ΑΛΛΟΙ ΦΟΡΟΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ (D.29)

Ορισμός Τρέχοντος Φόρου Εισοδήματος: «Οι τρέχοντες φόροι εισοδήματος, περιουσίας κ.λπ. (D.5) καλύπτουν όλες τις υποχρεωτικές, μονομερείς πληρωμές, σε μετρητά ή σε είδος, που επιβάλλονται περιοδικά από τη γενική κυβέρνηση και από την αλλοδαπή στο εισόδημα και την περιουσία των θεσμικών μονάδων, καθώς και ορισμένους περιοδικούς φόρους που δεν αποτιμώνται ούτε με βάση το εισόδημα ούτε με βάση την περιουσία.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013).

Ορισμός Λοιπών Φόρων Επί της Παραγωγής: «Οι λοιποί φόροι επί της παραγωγής (D.29) αποτελούνται από όλους τους φόρους που βαρύνουν τις επιχειρήσεις ως αποτέλεσμα της παραγωγικής διεργασίας, ανεξαρτήτως της ποσότητας ή της αξίας των αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται ή πωλούνται.» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013).

Σε κάθε μια από τις παραπάνω κατηγορίες δαπανών για την εκπαίδευση υπάρχουν και διαφορετικοί Κωδικοί Αριθμοί Εξόδων (ΚΑΕ) όπως αυτοί ορίζονται από την ΕΛΣΤΑΤ. Όπως βλέπουμε και από τον Πίνακα 3.4 στην δαπάνη για τις ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΜΕΛΩΝ ΔΕΠ-Α.Ε.Ι, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ Τ.Ε.Ι ΚΛΠ. περιλαμβάνονται υποκατηγορίες όπως Μισθός, Δώρα εορτών (Χριστουγέννων – Πάσχα - Αδειών), Οικογενειακή Παροχή, Επίδομα Χρόνου Υπηρεσιών κτλ. Επίσης, από τον Πίνακα 2.2 στην κατηγορία COFOG για την εκπαίδευση με κωδικό GF09.08 'Μη Επιμερισμένες σε Κατηγορία Δαπάνες για την Εκπαίδευση' συμπεριλαμβάνονται δαπάνες όπως Εθνικός Λογαριασμός Εξετάσεων, Ακαδημία Αθηνών, Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης, Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας στην Ανώτερη Εκπαίδευση κτλ.

Πίνακας 2.3: ΚΑΕ για τις αμοιβές πολιτικών υπαλλήλων

ΚΩΔΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΞΟΔΩΝ (ΚΑΕ)	ΔΑΠΑΝΗ
0000	ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΓΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
0200	ΑΜΟΙΒΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ (ΤΑΚΤΙΚΟΙ & Ι.Δ.Α.Χ.)
0210	ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΙΣΘΟΣ-ΓΕΝΙΚΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ
0220	ΕΙΔΙΚΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ
0230	ΚΛΑΔΙΚΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ
0240	ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΥΝΑΦΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ
0250	ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΜΕΛΩΝ Δ.Ε.Π.- Α.Ε.Ι., ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟ-ΣΩΠΙΚΟΥ Τ.Ε.Ι. Κ.ΛΠ.
0260	ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ, ΚΥΡΙΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ Ν.Σ.Κ. ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΩΝ
0270	ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΓΙΑΤΡΩΝ ΕΣΥ
0280	ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΙΣ
0290	ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Σε ότι αφορά τις δαπάνες που συνδέονται με την Τοπική Αυτοδιοίκηση (S1313) επισημαίνουμε ότι αυτός ο υποτομέας εμπλέκεται κατά βάση μέσω της προσχολικής & πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και πολύ λιγότερο με την δευτεροβάθμια. Αυτό συμβαίνει μέσω:

1. Σχολικές Επιτροπές. Στοιχεία που σχετίζονται με τις σχολικές επιτροπές αναφέρονται ως έσοδα και έξοδα στους εκάστοτε Δήμους καθότι λαμβάνουν επιχορηγήσεις μέσω αυτών και συνεπώς λογίζονται ως δαπάνη.
2. Δημοτικοί παιδικοί & Βρεφονηπιακοί σταθμοί που υπάγονται στους Δήμους και καταγράφονται ως δαπάνη στην κατηγορία COFOG για την εκπαίδευση με κωδικό GF09.01 'Προσχολική & Πρωτοβάθμια εκπαίδευση' και λειτουργούν στο πλαίσιο ενός δημοτικού νομικού προσώπου το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει παραπάνω από μια δραστηριότητες αλλά τα οικονομικά στοιχεία του τα υποβάλλει συγκεντρωτικά και όχι ξεχωριστά.
3. Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου όπως παιδικοί σταθμοί, αθλητικοί σύλλογοι, πολιτισμός, ΚΑΠΗ κτλ.
4. Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (Κοινωφελής Επιχειρήσεις) που δραστηριοποιούνται με την μορφή των παιδικών σταθμών, πολιτισμός, αθλητισμός, ΚΑΠΗ κτλ.
5. Δαπάνες για μεταφορά των μαθητών από την εκάστοτε περιφέρεια κατατάσσεται στην κατηγορία COFOG για την εκπαίδευση με κωδικό GF09.06 'Υποστηρικτικές Υπηρεσίες Εκπαίδευσης' (Πίνακας 2.2) (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 139 & 128)

2.2.2. Εκπαιδευτική Δαπάνη Γενικής Κυβέρνησης Ανά Κατηγορία Δαπάνης COFOG

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση – ανάλυση των στοιχείων δαπάνης για την εκπαίδευση αλλά και τις βαθμίδες αυτής πρέπει πρώτα να παρουσιαστεί η κατανομή της συνολικής εκπαιδευτικής δαπάνης με τις άλλες κατηγορίες δαπανών COFOG τόσο σε Πανελλαδικό επίπεδο (Πίνακας 2.4) όσο και σε Διεθνές επίπεδο (Πίνακας 2.5) από το 2000 έως το 2016. Όσον αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης για την συνολική δαπάνη εμφανίζει μια ελαφρώς μεταβαλλόμενη τάση αγγίζοντας το ελάχιστο ποσοστό 7,4% τα έτη 2008 και 2013 ενώ το μέγιστο ποσοστό δαπανών για την εκπαίδευση στην Ελλάδα καταγράφεται το έτος 2005 με 9,2%, ενώ το 2016 διαμορφώνεται στο 8,6%. Σε βάθος χρόνου η εκπαίδευση κατέχει άλλοτε την τέταρτη ή πέμπτη κατά σειρά δαπάνη ως προς την κατανομή της σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες. Πρώτη εμφανίζεται η Κοινωνική Προστασία με 41,5% το 2016, δεύτερη οι Δημόσιες Υπηρεσίες με 18,5% το 2016 και Τρίτη η Υγεία με 9,9% το 2016. Αρκετά υψηλά στην κατάταξη βρίσκεται και η δαπάνη για τις Οικονομικές Διευθετήσεις η οποία παρουσιάζει έντονη μεταβλητότητα.

Πίνακας 2.4: Κατανομή συνολικής δαπάνης στις βασικές κατηγορίες COFOG, Ελλάδα

Ελλάδα	Δημόσιες Υπηρεσίες	Άμυνα	Δημόσια τάξη & Ασφάλεια	Οικονομικές Διευθετήσεις	Προστασία Περιβάλλοντος	Στέγαση & Κοινωνικές παροχές	Υγεία	Πολιτισμός	Εκπαίδευση
2000	26,0	5,2	2,3	14,2	1,0	0,8	12,1	1,0	8,3
2001	25,1	5,6	3,2	11,7	1,0	0,9	13,7	1,2	8,1
2002	24,1	6,3	3,3	11,6	1,1	0,8	13,0	1,2	8,5
2003	21,6	7,8	3,2	11,8	0,9	0,8	12,8	1,2	9,1
2004	24,2	6,2	3,3	13,3	1,1	0,8	11,8	1,2	8,6
2005	21,9	5,9	3,4	9,9	1,3	0,7	13,6	1,4	9,2
2006	24,5	5,7	3,2	8,3	1,7	0,5	13,1	1,4	8,1
2007	24,7	5,9	3,2	9,0	1,7	0,5	12,8	1,3	7,6
2008	22,5	5,9	3,1	11,2	1,8	0,5	12,7	1,4	7,4
2009	22,4	6,1	3,3	10,0	1,6	0,7	12,6	1,2	7,6
2010	23,4	5,1	3,4	8,5	1,5	0,4	13,1	1,1	7,8
2011	23,8	4,4	3,2	8,0	1,6	0,3	12,0	1,1	8,2
2012	19,8	4,4	3,3	12,7	2,0	0,4	10,5	1,2	8,2
2013	15,9	3,5	3,0	26,5	2,7	0,5	8,3	1,1	7,4
2014	19,9	5,3	4,2	7,8	2,9	0,5	9,3	1,4	8,7
2015	18,7	4,7	3,9	13,9	2,7	0,4	8,7	1,3	8,0
2016	18,5	4,3	4,4	7,6	3,2	0,5	9,9	1,5	8,6

Αντίστοιχα στην ΕΕ η δαπάνη για την εκπαίδευση φαίνεται να είναι σταθερή και κατά μέσο όρο να φτάνει το 10,5% ενώ παρατηρείται μια μικρή μείωση το 2016 10,2% (Πίνακας 2.4).

Πίνακας 2.5: Κατανομή συνολικής δαπάνης στις βασικές κατηγορίες COFOG, ΕΕ

ΕΕ	Δημόσιες Υπηρεσίες	Άμυνα	Δημόσια τάξη & Ασφάλεια	Οικονομικές Διευθετήσεις	Προστασία Περιβάλλοντος	Στέγαση & Κοινωνικές παροχές	Υγεία	Πολιτισμός	Εκπαίδευση
2001	15,5	3,3	3,8	9,1	1,6	1,9	13,4	2,2	10,9
2002	14,9	3,3	3,9	9,0	1,6	1,8	13,7	2,3	11,1
2003	14,4	3,3	3,9	9,0	1,6	2,0	13,8	2,3	11,0
2004	14,2	3,3	3,9	9,1	1,6	1,9	14,0	2,3	10,9
2005	14,1	3,2	3,9	9,1	1,9	1,9	14,2	2,3	10,9
2006	13,9	3,2	3,9	9,2	1,7	1,9	14,5	2,3	11,0
2007	14,1	3,2	3,9	9,0	1,7	1,9	14,5	2,4	10,9
2008	14,1	3,2	3,8	9,9	1,7	1,9	14,5	2,4	10,7
2009	13,3	3,1	3,8	9,8	1,8	1,9	14,7	2,4	10,5
2010	13,4	3,0	3,8	10,2	1,7	1,6	14,6	2,3	10,5
2011	14,1	3,0	3,8	9,3	1,7	1,5	14,7	2,3	10,5
2012	14,1	2,9	3,7	9,5	1,7	1,4	14,6	2,2	10,2
2013	14,1	2,9	3,7	8,9	1,7	1,4	14,8	2,3	10,1
2014	13,9	2,8	3,6	8,9	1,7	1,4	15,0	2,2	10,2
2015	13,2	2,9	3,7	9,0	1,7				
2016	12,9	2,9	3,7	8,6	1,6	1,3	15,3	2,2	10,2

Πηγή: Eurostat, 2019

Παραμένοντας στο κομμάτι των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση στην Γενική Κυβέρνηση η εκπαιδευτική δαπάνη το 2016 αγγίζει σε ονομαστικές τιμές τα 86.675 εκατ. Ευρώ. Από τις υπόλοιπες κατηγορίες για τις συνολικές δαπάνες του έτους 2016, στην υποκατηγορία ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ διαμορφώνεται στα 8.405 εκατ. Ευρώ, στην ‘Αποζημίωση Υπαλλήλων’ τα 21.620 εκατ. Ευρώ, στις ‘Κοινωνικές Παροχές & Μεταβιβάσεις’ τα 186 εκατ. Ευρώ, στα ‘επιδόματα’ τα 1.700 εκατ. Ευρώ, στις ‘Μεταβιβάσεις Κεφαλαίου’ τα 39.394 εκατ. Ευρώ, στις ‘άλλες Τρέχουσες Μεταβιβάσεις’ τα 2.900 εκατ. Ευρώ, στον ‘Ακαθάριστο Σχηματισμό Κεφαλαίου’ τα 6.341 εκατ. Ευρώ, και στο ‘Εισόδημα Περιουσίας’ τα 5.654 εκατ. Ευρώ (Πίνακας 2.6).

Πίνακας 2.6: Δαπάνη Γενικής Κυβέρνησης COFOG για την Ελλάδα, Ευρώ σε ονομαστικές τιμές

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ενδιάμεση ανάλωση	7,5	9,1	9,4	10,5	12,3	11,7	13,6	15,6
Αποζημίωση εργαζομένων	15,1	15,9	17,8	19,0	21,9	22,7	24,0	25,8
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	20,8	22,6	24,4	27,7	29,3	32,0	36,0	40,0
Επιδόματα	0,0	0,0	0,1	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	2,5	1,5	2,0	2,4	3,5	1,3	0,7	1,5
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	2,2	2,3	2,3	2,9	3,8	4,2	3,7	4,1
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	8,4	8,9	9,8	11,9	11,9	9,4	10,5	11,8
Εισόδημα περιουσίας	9,8	9,6	9,1	8,8	9,3	9,4	9,7	10,5
Συνολική δαπάνη	66,4	70,0	74,9	83,4	92,2	90,8	98,3	109,5

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ενδιάμεση ανάλωση	15,1	15,9	13,9	10,2	9,8	8,6	8,7	8,6	8,4
Αποζημίωση εργαζομένων	28,0	31,1	28,1	26,1	24,5	22,1	21,9	21,6	21,6
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	45,7	48,9	47,3	47,5	44,3	38,7	38,9	39,0	39,4
Επιδόματα	0,1	0,2	0,3	1,3	1,3	1,9	1,6	1,7	1,7
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	3,7	3,1	2,9	3,2	8,5	22,0	1,3	6,5	0,7
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	4,9	4,7	4,4	3,4	2,9	3,2	3,0	2,8	2,9
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	13,9	12,5	8,5	5,2	4,9	8,6	7,1	8,3	6,3
Εισόδημα περιουσίας	11,7	12,0	13,3	15,1	9,7	7,3	7,1	6,3	5,7
Συνολική δαπάνη	123,0	128,5	118,6	112,0	105,9	112,3	89,6	94,9	86,7

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Ως προς την κύρια δαπάνη της Γενικής κυβέρνησης είναι η ‘Κοινωνικές Παροχές & Μεταβιβάσεις’ η οποία το έτος 2016 είναι στο ποσοστό 45% της συνολικής δαπάνης. Το ποσοστό αυτό έχει μεταβληθεί σημαντικά κατά την πάροδο των ετών αφού το 2000 ήταν στο 31% του συνόλου. Η δεύτερη κατά σειρά κύρια δαπάνη για την Γενική Κυβέρνηση είναι η ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ όπου κατά την εξεταζόμενη περίοδο 2000-2016 παραμένει σχετικά σταθερό στο 24% ενώ το έτος 2013 εμφάνισε το ελάχιστο ποσοστό για αυτή την κατηγορία δαπάνης φτάνοντας στο 20%. Η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ άγγιξε το 10% του συνόλου (2016), ο ‘Ακαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου’ & το ‘Εισόδημα Περιουσίας’ το 7% του συνόλου (2016). Η κατηγορία ‘Μεταβιβάσεις Κεφαλαίου’ από το 2000 έως το 2007 κυμαίνονταν σε ένα ποσοστό από 4% έως 1% αντίστοιχα ενώ παρατηρείται αύξουσα πορεία αυτού στο 3% και μέχρι 8% κατά το έτος 2008 έως 2012 ενώ το 2014 φτάνει στο μεγαλύτερο ποσοστό για αυτή την κατηγορία στο 20% πέφτοντας τα επόμενα έτη μέχρι το 1% το 2016 (Πίνακας 2.7).

Πίνακας 2.7: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο δαπάνης Γενικής Κυβέρνησης

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ενδιάμεση ανάλωση	11%	13%	13%	13%	13%	13%	14%	14%
Αποζημίωση εργαζομένων	23%	23%	24%	23%	24%	25%	24%	24%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	31%	32%	33%	33%	32%	35%	37%	37%
Επιδόματα	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	4%	2%	3%	3%	4%	1%	1%	1%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	3%	3%	3%	3%	4%	5%	4%	4%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	13%	13%	13%	14%	13%	10%	11%	11%
Εισόδημα περιουσίας	15%	14%	12%	11%	10%	10%	10%	10%
Συνολική δαπάνη	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ενδιάμεση ανάλωση	12%	12%	12%	9%	9%	8%	10%	9%	10%
Αποζημίωση εργαζομένων	23%	24%	24%	23%	23%	20%	24%	23%	25%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	37%	38%	40%	42%	42%	34%	43%	41%	45%
Επιδόματα	0%	0%	0%	1%	1%	2%	2%	2%	2%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	3%	2%	2%	3%	8%	20%	1%	7%	1%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	4%	4%	4%	3%	3%	3%	3%	3%	3%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	11%	10%	7%	5%	5%	8%	8%	9%	7%
Εισόδημα περιουσίας	10%	9%	11%	13%	9%	6%	8%	7%	7%
Συνολική δαπάνη	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

2.2.3. Δαπάνη Εκπαίδευσης Ανά Κατηγορία Δαπάνης COFOG

Αθροιστικά για τις δαπάνες στην εκπαίδευση το έτος 2016 φτάνουν σε ονομαστικές τιμές τα 7.490 εκατ. Ευρώ. Σε ονομαστικές τιμές οι συνολικές δαπάνες είναι σχεδόν ίδιες με το σύνολο δαπανών το έτος 2003 στα 7.612 εκατ. Ευρώ. Σε ότι έχει να κάνει με την διαμόρφωση των δαπανών στις υπόλοιπες κατηγορίες, στην ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ οι δαπάνες διαμορφώνονται στα 5.880 εκατ. Ευρώ, η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ στα 488 εκατ. Ευρώ, οι ‘Κοινωνικές Παροχές & Μεταβιβάσεις Κεφαλαίου’ στα 163 εκατ. Ευρώ, οι ‘Άλλες Τρέχουσες Μεταβιβάσεις’ στα 63 εκατ. Ευρώ και ο ‘Ακαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου’ στα 860 εκατ. Ευρώ (Πίνακας 2.8).

Πίνακας 2.8: Δαπάνες εκπαίδευσης στις βασικές κατηγορίες COFOG σε ονομαστικές τιμές

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ενδιάμεση ανάλωση	518	376	415	533	570	589	697	746
Αποζημίωση εργαζομένων	4.099	4.222	4.751	5.598	5.826	6.392	6.603	6.920
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	32	55	84	72	110	107	135	158
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	4	5	5	6	6	6	13	20
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	3	5	5	5	6	6	51	55
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	851	980	1.135	1.398	1.436	1.289	448	458
Συνολική δαπάνη	5.508	5.643	6.395	7.612	7.954	8.389	7.947	8.357

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ενδιάμεση ανάλωση	753	738	640	689	657	624	463	578	488
Αποζημίωση εργαζομένων	7.607	7.869	7.499	7.535	7.051	6.522	6.197	5.904	5.880
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	173	188	283	90	86	184	165	142	163
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	17	18	28	35	40	26	33	35	36
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	60	75	69	60	45	55	55	61	63
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	520	922	761	773	778	863	845	897	860
Συνολική δαπάνη	9.130	9.810	9.280	9.182	8.657	8.274	7.758	7.617	7.490

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Δαπάνες για την εκπαίδευση:

- Η κύρια δαπάνη για την εκπαίδευση είναι η ‘Αποζημίωση Κεφαλαίων’ συγκεντρώνοντας το μεγαλύτερο ποσοστό από όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες δαπανών, φτάνοντας το 2016 στα 78,5%. Το έτος 2008 ήταν το μόνο στο οποίο έφτασε το μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τα προηγούμενα ή επόμενα έτη της κατηγορίας αυτής στα 83,3%.
- Η δεύτερη κατά σειρά μα εξίσου σημαντική δαπάνη για την εκπαίδευση είναι και ο ‘Ακαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου’ όπου κατά το διάστημα 2000 έως 2005 κυμαίνεται μεταξύ 15,5% μέχρι και το 18,4% το 2003. Από το 2006 οι δαπάνες αυτής της κατηγορίας μειώνονται δραματικά σε ποσοστό 5,5% έως το 2008, ενώ από το 2009 και έως το 2016 υπάρχει μια σχετικά μικρή αύξηση.

Η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ βρίσκεται σε ένα ποσοστό μεταξύ 6-9% του συνόλου, ενώ οι ‘Λοιπές Μεταβιβάσεις & Φόροι’ δεν ξεπερνούν το 1% (Πίνακας 2.9).

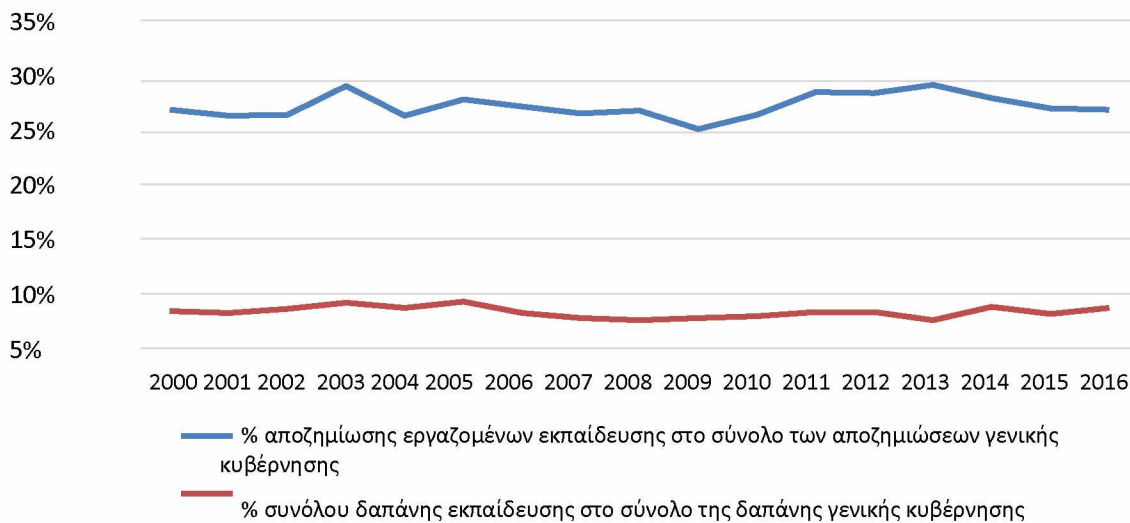
Πίνακας 2.9: Ποσοστά δαπάνης βασικών κατηγοριών εκπαίδευσης, ως προς το σύνολο

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ενδιάμεση ανάλωση	9,4%	6,7%	6,5%	7,0%	7,2%	7,0%	8,8%	8,9%
Αποζημίωση εργαζομένων	74,4%	74,8%	74,3%	73,5%	73,2%	76,2%	83,1%	82,8%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	0,6%	1,0%	1,3%	0,9%	1,4%	1,3%	1,7%	1,9%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,6%	0,7%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	15,5%	17,4%	17,7%	18,4%	18,1%	15,4%	5,6%	5,5%
Συνολική δαπάνη	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ενδιάμεση ανάλωση	8,2%	7,5%	6,9%	7,5%	7,6%	7,5%	6,0%	7,6%	6,5%
Αποζημίωση εργαζομένων	83,3%	80,2%	80,8%	82,1%	81,4%	78,8%	79,9%	77,5%	78,5%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	1,9%	1,9%	3,0%	1,0%	1,0%	2,2%	2,1%	1,9%	2,2%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	0,2%	0,2%	0,3%	0,4%	0,5%	0,3%	0,4%	0,5%	0,5%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	0,7%	0,8%	0,7%	0,7%	0,5%	0,7%	0,7%	0,8%	0,8%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	5,7%	9,4%	8,2%	8,4%	9,0%	10,4%	10,9%	11,8%	11,5%
Συνολική δαπάνη	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Διάγραμμα 2.1: Κατανομή δαπανών εκπαίδευσης ως ποσοστό δαπανών Γενικής Κυβέρνησης

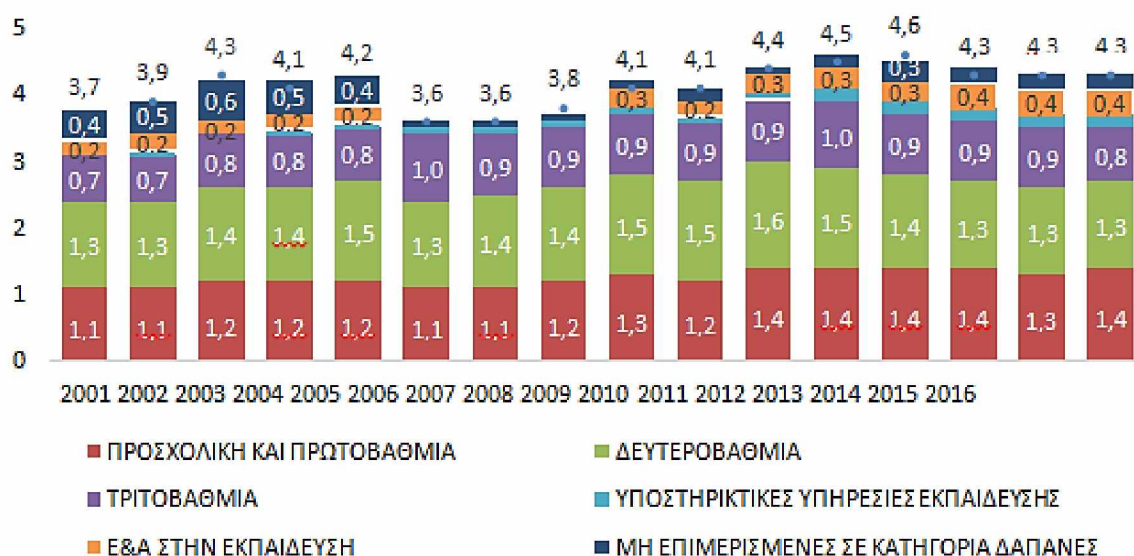
Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Στο διάγραμμα 2.1 παρουσιάζεται η κατανομή δαπανών ως ποσοστό της συνολικής δαπάνης της Γενικής Κυβέρνησης από το 2000 έως το 2016. Κατά μέσο όρο η εκπαιδευτική δαπάνη για την περίοδο αυτή κατέχει το 8,2% με μικρές διακυμάνσεις κατά τα έτη 2002-2009 και το 2010-2016, περιόδοι πριν και μετά την έναρξη της κρίσης. Στην ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ της Γενικής Κυβέρνησης κυμαίνεται μεταξύ 25% στην αρχή και εν συνεχεία στο 30%. Κατά την έναρξη της κρίσης το ποσοστό αυξάνεται αρχικά 2010-2013 και μετά πέφτει απότομα το 2014-2016.

2.3. Δαπάνη Εκπαίδευσης Ανά Βαθμίδα

Σε αυτή την υποενότητα θα εξετάσουμε την κατανομή των δαπανών για την εκπαίδευση ανά βαθμίδα και στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε το πώς αυτές κατανέμονται, εξελίσσονται σε κάθε βαθμίδα ξεχωριστά. Στο διάγραμμα 2.2 παρουσιάζεται η εξέλιξη των δαπανών ανά εκπαιδευτική βαθμίδα ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 2000 έως το 2016. Η εκπαιδευτική δαπάνη κυμαίνεται μεταξύ 3,5% το ελάχιστο μέχρι 4,5% το μέγιστο. Πιο συγκεκριμένα στην Α-βάθμια εκπαίδευση από 1,1%-1,4% του ΑΕΠ, στην Β-βάθμια 1,3%-1,6% του ΑΕΠ ενώ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από 0,7%-1% του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 2.2: Εξέλιξη δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά εκπαιδευτική βαθμίδα

Πηγή: Eurostat, ΙΟΒΕ, 2019

Στη συνέχεια παρουσιάζεται με αναλυτικούς πίνακες ο επιμερισμός δαπανών σε ονομαστικές τιμές για την εκπαίδευση ανά βαθμίδα, όχι μόνο για τις τρεις πιο βασικές αλλά και για τις επιμέρους βαθμίδες όπως ‘Υποστηρικτικές Υπηρεσίες’, ‘Έρευνα & Τεχνολογία στην Εκπαίδευση’ και ‘Μη Επιμερισμένες σε Κατηγορία Δαπάνες’ (Πίνακας 2.10).

Πίνακας 2.10: Δαπάνες εκπαίδευσης ανά βαθμίδα, σε ονομαστικές τιμές

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	: 1.617	1.804	2.098	2.264	2.457	
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	: 1.936	2.178	2.487	2.631	2.942	
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	: 1.043	1.179	1.410	1.484	1.574	
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ	: 0	0	0	0	0	
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	: 54	83	70	109	105	
Ε&Α ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	: 339	378	417	428	480	
ΜΗ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΕΝΕΣ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΑΠΑΝΕΣ	: 654	773	1.130	1.038	831	
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	5.508	5.643	6.395	7.612	7.954	8.389

	2006	2007	2008	2009	2010
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	2.452	2.640	2.895	3.027	2.789
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	2.922	3.158	3.488	3.653	3.348
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	2.134	2.120	2.198	2.120	1.935
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ	0	0	0	0	0
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	133	148	166	182	275
Ε&Α ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	73	72	82	622	542
ΜΗ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΕΝΕΣ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΑΠΑΝΕΣ	233	219	301	206	391
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	7.947	8.357	9.130	9.810	9.280

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	2.878	2.675	2.485	2.467	2.359	2.376
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	3.280	2.940	2.610	2.366	2.244	2.259
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	1.912	1.869	1.634	1.602	1.657	1.450
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ	5	5	4	3	4	5
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	257	323	448	346	333	372
Ε&Α ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	574	551	620	629	698	703
ΜΗ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΕΝΕΣ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΑΠΑΝΕΣ	276	294	473	345	322	325
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	9.182	8.657	8.274	7.758	7.617	7.490

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Ως προς το ποσοστό κατανομής των δαπανών ανά βαθμίδα παρατηρούμε ότι η Α-βάθμια εκπαίδευση κατέχει ποσοστό 28%-32% του συνόλου, η Β-βάθμια εκπαίδευση 29%-38% του συνόλου, ενώ κατά το έτος 2012 και έπειτα φαίνεται να υπάρχει μια μείωση της τάξης του 34% έως 30% το έτος 2016, η Τριτοβάθμια εκπαίδευση το 18%-27% του συνόλου, με μια αύξηση το 2006 (27%) ακολούθησε ια σταθερή πορεία αυτής από το 2009-2015 (21%-22%) και μείωση το 2016 (19%) (Πίνακας 2.11).

Πίνακας 2.11: Ποσοστά δαπανών εκπαίδευσης ανά βαθμίδα

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	29%	28%	28%	28%	29%	31%	32%	32%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	34%	34%	33%	33%	35%	37%	38%	38%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	18%	18%	19%	19%	19%	27%	25%	24%
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	1%	1%	1%	1%	1%	2%	2%	2%
Ε&Α ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	6%	6%	5%	5%	6%	1%	1%	1%
ΜΗ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΕΝΕΣ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΑΠΑΝΕΣ	12%	12%	15%	13%	10%	3%	3%	3%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	31%	30%	31%	31%	30%	32%	31%	32%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	37%	36%	36%	34%	32%	30%	29%	30%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	22%	21%	21%	22%	20%	21%	22%	19%
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	2%	3%	3%	4%	5%	4%	4%	5%
Ε&Α ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	6%	6%	6%	6%	7%	8%	9%	9%
ΜΗ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΕΝΕΣ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΑΠΑΝΕΣ	2%	4%	3%	3%	6%	4%	4%	4%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: Eurostat

2.3.1. Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Οι δαπάνες για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση το έτος 2016 αγγίζουν τα 2.376 εκατ. Ευρώ. Σε ονομαστικές τιμές το σύνολο των δαπανών για την εκπαίδευση είναι αρκετά κοντά και στο σύνολο δαπανών των ετών 2004 (2.264 εκατ. ευρώ) και 2015 (2.356 εκατ. ευρώ). Σε ότι

αφορά στην κατηγορία ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ η συνολική δαπάνη διαμορφώνεται στα 2.338 εκατ. Ευρώ και η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ στα 35 εκατ. Ευρώ (Πίνακας 2.12).

Πίνακας 2.12: Δαπάνη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ονομαστικές τιμές

Έτος	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	Σύνολο δαπάνης
2001	56,0	1.561,0	0,0	1.617,0
2002	60,0	1.744,0	0,0	1.804,0
2003	66,0	2.032,0	0,0	2.098,0
2004	75,0	2.189,0	0,0	2.264,0
2005	88,0	2.369,0	0,0	2.457,0
2006	92,0	2.360,0	0,0	2.452,0
2007	86,0	2.554,0	0,0	2.640,0
2008	86,0	2.809,0	0,0	2.895,0
2009	88,0	2.939,0	0,0	3.027,0
2010	48,0	2.741,0	0,0	2.789,0
2011	68,0	2.809,0	1,0	2.878,0
2012	55,0	2.619,0	1,0	2.675,0
2013	41,0	2.443,0	1,0	2.485,0
2014	29,0	2.436,0	2,0	2.467,0
2015	28,0	2.327,0	4,0	2.359,0
2016	35,0	2.338,0	3,0	2.376,0

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Ως προς το ποσοστό δαπανών για το σύνολο της εκπαίδευσης η ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ , η οποία αποτελεί την κύρια δαπάνη για την εκπαίδευση, κατέχει ποσοστό της τάξης του 98,4% για το 2016, ενώ είναι απαραίτητο να αναφερθούμε στο γεγονός ότι το ποσοστό αυτό δεν μεταβάλλεται ιδιαίτερα, παρόλα αυτά υπάρχει μια σχετική αύξηση του ποσοστού από το 2001 (96,5%) σε σχέση με τα επόμενα έτη. Η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ κυμαίνεται μεταξύ του 1,5% με 3,5% ποσοστό επί του συνόλου δαπανών, ενώ παρατηρούμε μια πτωτική τάση από το 2001 έως το 2016 και πιο συγκεκριμένα από το 2010 με ποσοστό 1,7% (Πίνακας 2.13).

Πίνακας 2.13: Ποσοστά κατηγοριών δαπανών για το σύνολο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Έτος	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Συνολική δαπάνη
2001	3,5%	96,5%	100,0%
2002	3,3%	96,7%	100,0%
2003	3,1%	96,9%	100,0%
2004	3,3%	96,7%	100,0%
2005	3,6%	96,4%	100,0%
2006	3,8%	96,2%	100,0%
2007	3,3%	96,7%	100,0%
2008	3,0%	97,0%	100,0%
2009	2,9%	97,1%	100,0%
2010	1,7%	98,3%	100,0%
2011	2,4%	97,6%	100,0%
2012	2,1%	97,9%	100,0%

2013	1,6%	98,3%	100,0%
2014	1,2%	98,7%	100,0%
2015	1,2%	98,6%	100,0%
2016	1,5%	98,4%	100,0%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Για την συνολική δαπάνη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης καταγράφονται κατά βάση πτωτικά αρνητικά ποσοστά. Συγκεκριμένα, το 2007 (+7%) και το 2016 (+2%) όπου παρατηρούνται θετικές μεταβολές στα ποσοστά δαπανών με εξαίρεση το έτος 2012 όπου η ποσοστιαία μεταβολή του συνόλου δαπάνης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση φτάνει το -5%, ένα από τα μεγαλύτερα αρνητικά ποσοστά που καταγράφηκαν για την εξεταζόμενη περίοδο (Πίνακας 2.14).

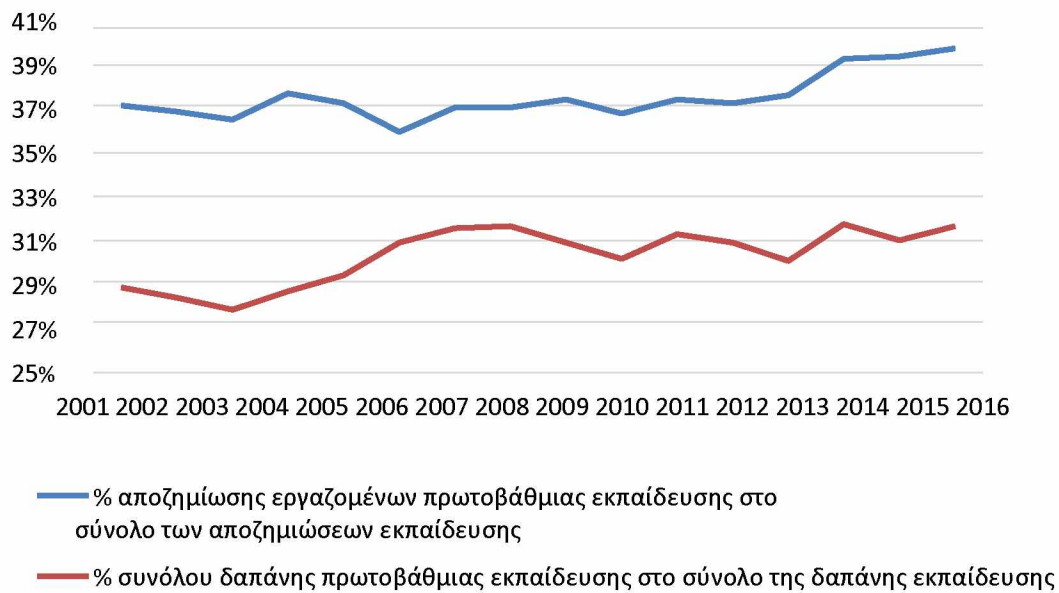
Πίνακας 2.14: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή για το σύνολο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Έτος	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Σύνολο δαπάνης
2002	0%	4%	4%
2003	5%	11%	11%
2004	8%	2%	3%
2005	14%	5%	5%
2006	1%	-3%	-3%
2007	-9%	5%	4%
2008	-7%	2%	2%
2009	-5%	-3%	-3%
2010	-42%	-1%	-3%
2011	47%	6%	7%
2012	-17%	-5%	-5%
2013	-21%	-2%	-2%
2014	-29%	0%	0%
2015	-1%	-2%	-2%
2016	26%	1%	2%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Η 'Αποζημίωση Εργαζομένων' ακολουθεί σχεδόν παραπλήσιες μεταβολές στο ποσοστό επί του συνόλου των δαπανών για την συγκεκριμένη βαθμίδα, από το 0% έως 11% για θετικές τιμές και από -5% έως -2% για αρνητικές τιμές. Η 'Ενδιάμεση Ανάλωση', ως μικρότερο μέγεθος, παρουσιάζει αρκετές διακυμάνσεις, ακόμα και εν μέσω κρίσης, με το 2010 να φτάνει στο -42% και αυξάνεται ισόποσα το αμέσως επόμενο έτος 2011, ενώ το 2016 η συγκεκριμένη δαπάνη αυξήθηκε κατά 25% σε σχέση με το έτος 2015 (Πίνακας 2.14).

Διάγραμμα 2.3: Κατανομή δαπανών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 2.3 παρουσιάζεται η δαπάνη για το σύνολο της εκπαίδευσης διαχρονικά από το 2001 έως το 2016. Το ποσοστό της συνολικής δαπάνης για την εκπαίδευση κυμαίνεται μεταξύ του 27% και 32%, το ποσοστό αυτό μεταβάλλεται από το 2003 έως το 2008 και από εκεί και έπειτα αυξομειώνεται μέχρι το έτος 2016. Αντίστοιχα και για την ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ το σύνολο των δαπανών κυμαίνεται μεταξύ 36% και 40% όπου κατά την διάρκεια της κρίσης αυξάνεται φτάνοντας το 2016 το 40%.

2.3.2. Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τον Πίνακα 2.15 παρατηρούμε ότι οι δαπάνες για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση το έτος 2016 αγγίζει σε ονομαστικές τιμές τα 2.259 εκατ. Ευρώ. Όσον αφορά τις επιμέρους υποκατηγορίες των δαπανών εκπαίδευσης η ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ φτάνει τα 2.256 εκατ. Ευρώ, το ποσοστό της οποίας παραμένει σχετικά ανεπηρέαστο με την πάροδο των ετών για την εξεταζόμενη περίοδο. Για το έτος 2016 έφτασε το 99,9%, ενώ το ελάχιστο ποσοστό για το σύνολο της δαπάνης καταγράφηκε το έτος 2006 με 96,8% (Πίνακας 2.16). Η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ τα 3 εκατ. Ευρώ, το ποσοστό της οποίας είχε φτάσει από το έτος 2007 να φθίνει με γρήγορους ρυθμούς από το 2,7% στο 0,0% για τα έτη 2012-2014 φτάνοντας το 2016 με ποσοστό συνολικής δαπάνης για την εκπαίδευση στο 0,1%.

Πίνακας 2.15: Δαπάνες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ονομαστικές τιμές

Έτος	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Σύνολο δαπάνης
2001	57,0	1.879,0	1.936,0
2002	61,0	2.117,0	2.178,0
2003	60,0	2.427,0	2.487,0
2004	75,0	2.556,0	2.631,0
2005	90,0	2.852,0	2.942,0
2006	94,0	2.828,0	2.922,0
2007	86,0	3.072,0	3.158,0
2008	85,0	3.403,0	3.488,0
2009	90,0	3.563,0	3.653,0
2010	48,0	3.300,0	3.348,0
2011	50,0	3.230,0	3.280,0
2012	1,0	2.939,0	2.940,0
2013	1,0	2.609,0	2.610,0
2014	0,0	2.366,0	2.366,0
2015	3,0	2.241,0	2.244,0
2016	3,0	2.256,0	2.259,0

Πίνακας 2.16: Ποσοστά βασικών κατηγοριών για το σύνολο δαπανών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Έτος	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Συνολική δαπάνη
2001	2,9%	97,1%	100,0%
2002	2,8%	97,2%	100,0%
2003	2,4%	97,6%	100,0%
2004	2,9%	97,1%	100,0%
2005	3,1%	96,9%	100,0%
2006	3,2%	96,8%	100,0%
2007	2,7%	97,3%	100,0%
2008	2,4%	97,6%	100,0%
2009	2,5%	97,5%	100,0%
2010	1,4%	98,6%	100,0%
2011	1,5%	98,5%	100,0%
2012	0,0%	100,0%	100,0%
2013	0,0%	100,0%	100,0%
2014	0,0%	100,0%	100,0%
2015	0,1%	99,9%	100,0%
2016	0,1%	99,9%	100,0%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Στη συνολική δαπάνη για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καταγράφονται πτωτικές τάσεις στις ετήσιες μεταβολές από το 2009 και μετά. Οι αρνητικές μεταβολές την τελευταία δεκαετία είναι ιδιαίτερα εμφανής με εξαίρεση το 2011 (+1,4%) και το 2016 (+1,2%), όπου καταγράφονται θετικές μεταβολές. Το 2012 και το 2014 ήταν οι μόνες χρονιές στις οποίες καταγράφηκε το μεγαλύτερο αρνητικό ποσοστό μεταβολής για το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης -8,6% και -9% αντίστοιχα (Πίνακας 2.17). Οι ετήσιες αυτές μεταβολές ακολουθούν την τάση μεταβολών και στην κατηγορία ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ όπως και στο σύνολο των δαπανών. Η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ όντας μικρότερο

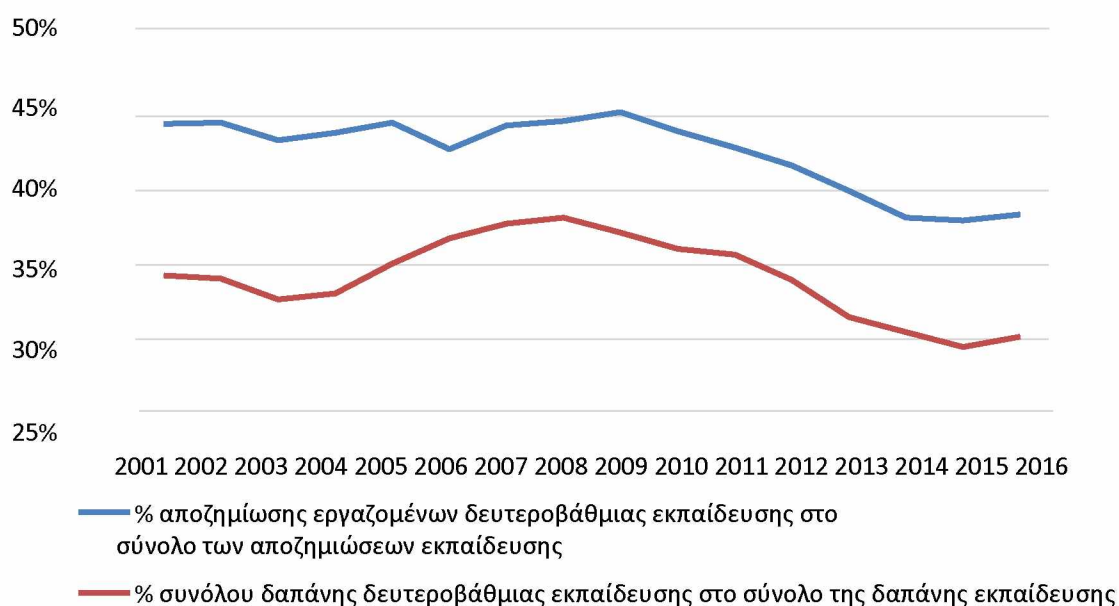
μέγεθος παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις, ακόμα και εν μέσω κρίσης, αφού το 2014 μηδενίζεται και το 2015 & 2016 αυξάνεται και σταθεροποιείται στα 3 εκατ. Ευρώ.

Πίνακας 2.17: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές για το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Έτος	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Σύνολο δαπάνης
2002	-0,4%	4,9%	4,7%
2003	-6,1%	9,4%	9,0%
2004	18,9%	0,2%	0,6%
2005	16,2%	8,0%	8,3%
2006	1,3%	-3,8%	-3,6%
2007	-11,3%	5,3%	4,8%
2008	-8,1%	3,0%	2,7%
2009	-2,2%	-3,3%	-3,2%
2010	-43,6%	-2,1%	-3,1%
2011	7,8%	1,3%	1,4%
2012	-98,0%	-7,2%	-8,6%
2013	5,3%	-6,5%	-6,5%
2014	-100%	-8,8%	-8,9%
2015	-	-3,3%	-3,2%
2016	0,5%	1,2%	1,2%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Διάγραμμα 2.4: Κατανομή δαπανών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Η δαπάνη δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης το 2016 φτάνει το 30% της συνολικής δαπάνης, ενώ με την πάροδο του χρόνου, κυρίως από το 2008 και μετά, είχε φτάσει το 38%, το ανώτερο σημείο του. Στην κατηγορία 'Αποζημίωση Εργαζομένων' ως προς το σύνολο κυμαίνεται μεταξύ του 45% περίπου από το 2002 έως το 2009 και μετά παρατηρείται μια απότομη μείωση, μετά την 'έναρξη της κρίσης φτάνοντας το 2016 στο 38% (Διάγραμμα 2.4).

2.3.3. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Στον πίνακα 2.18 παρατηρούμε για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ότι οι δαπάνες για το έτος 2016 φτάνουν σε ονομαστικές τιμές τα 1.450 εκατ. Ευρώ, αρκετά κοντά στις τιμές των περιόδων 2003-2005. Από τις επιμέρους κατηγορίες η ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’, φτάνει για το 2016 τα 936 εκατ. Ευρώ & η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ τα 364 εκατ. Ευρώ. Ως, προς τα ποσοστά των βασικών κατηγοριών για το σύνολο της δαπάνης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’, η οποία αποτελεί και την κύρια δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, αγγίζει το ποσοστό του 65%, ενώ για την εξεταζόμενη περίοδο 2001-2016 παρουσιάζεται μια σχετική μεταβολή του ποσοστού αυτού, από το 2006 & μετά μειώθηκε σημαντικά. Η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ συνιστά ένα ποσοστό της τάξης του 25-28%, σχετικά υψηλό σε σχέση με την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ο ‘Ακαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου’ φτάνει σε ποσοστό του 3% για το 2016, ενώ το έτος 2009 παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό 9%. Οι ‘Λοιπές Τρέχουσες Μεταβιβάσεις & Φόροι’ κυμαίνονται μεταξύ του ποσοστού 3-4% της συνολικής δαπάνης από το 2008 και έπειτα, ενώ οι ‘Μεταβιβάσεις Κεφαλαίου’ αγγίζουν το 2% (Πίνακας 2.19).

Πίνακας 2.18: Δαπάνες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ονομαστικές τιμές

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ενδιάμεση ανάλωση	261	293	397	416	409	510	572	580
Αποζημίωση εργαζομένων	765	868	992	1.047	1.142	1.379	1.265	1.355
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	1	1	2	1	2	2	10	7
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	5	5	6	6	6	13	20	17
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	5	5	5	6	6	51	55	60
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	6	7	8	8	9	179	198	179
Συνολική δαπάνη	1.043	1.179	1.410	1.484	1.574	2.134	2.120	2.198

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ενδιάμεση ανάλωση	558	513	507	468	456	386	471	364
Αποζημίωση εργαζομένων	1.326	1.181	1.198	1.212	1.001	1.040	1.003	936
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	6	8	6	4	5	4	3	3
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	18	28	35	40	26	33	35	36
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	75	69	60	45	55	55	61	63
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	137	136	106	100	91	84	84	48
Συνολική δαπάνη	2.120	1.935	1.912	1.869	1.634	1.602	1.657	1.450

Πίνακας 2.19: Ποσοστά κατηγοριών για το σύνολο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ενδιάμεση ανάλωση	25%	25%	28%	28%	26%	24%	27%	26%
Αποζημίωση εργαζομένων	73%	74%	70%	71%	73%	65%	60%	62%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	0%	0%	0%	0%	0%	1%	1%	1%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	0%	0%	0%	0%	0%	2%	3%	3%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	1%	1%	1%	1%	1%	8%	9%	8%
Συνολική δαπάνη	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ενδιάμεση ανάλωση	26%	27%	27%	25%	28%	24%	28%	25%
Αποζημίωση εργαζομένων	63%	61%	63%	65%	61%	65%	61%	65%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	1%	1%	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	4%	4%	3%	2%	3%	3%	4%	4%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	6%	7%	6%	5%	6%	5%	5%	3%
Συνολική δαπάνη	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Στη συνολική δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση παρατηρούνται κυρίως πτωτικές τάσεις στο σύνολο δαπανών, από το 2007 και μετά με ποσοστό -4% το 2009 με ποσοστό -11% και φτάνοντας το 2016 στο μεγαλύτερο ποσοστό -12%. Οι ετήσιες μεταβολές για την ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ δεν τείνουν να είναι ίδιες με τις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης καθότι παρατηρούμε ότι στην συγκεκριμένη κατηγορία υπάρχουν έντονες μεταβολές στα ποσοστά και εν μέσω κρίσης, το 2011 (5%), το 2012 (3%) και το 2014 (4%). Η ‘Ενδιάμεση Ανάλωση’ παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις, εν μέσω κρίσης, αφού από το 2010 και μετά γίνονται ακόμα πιο έντονες (Πίνακας 2.20).

Πίνακας 2.20: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές δαπανών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ενδιάμεση ανάλωση	5%	29%	0%	-5%	21%	9%	-6%
Αποζημίωση εργαζομένων	6%	9%	0%	6%	17%	-11%	0%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	-7%	91%	-52%	94%	-3%	385%	-35%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	-7%	15%	-5%	-3%	110%	49%	-21%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	-7%	-5%	14%	-3%	725%	5%	1%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	9%	9%	-5%	9%	1830%	7%	-16%

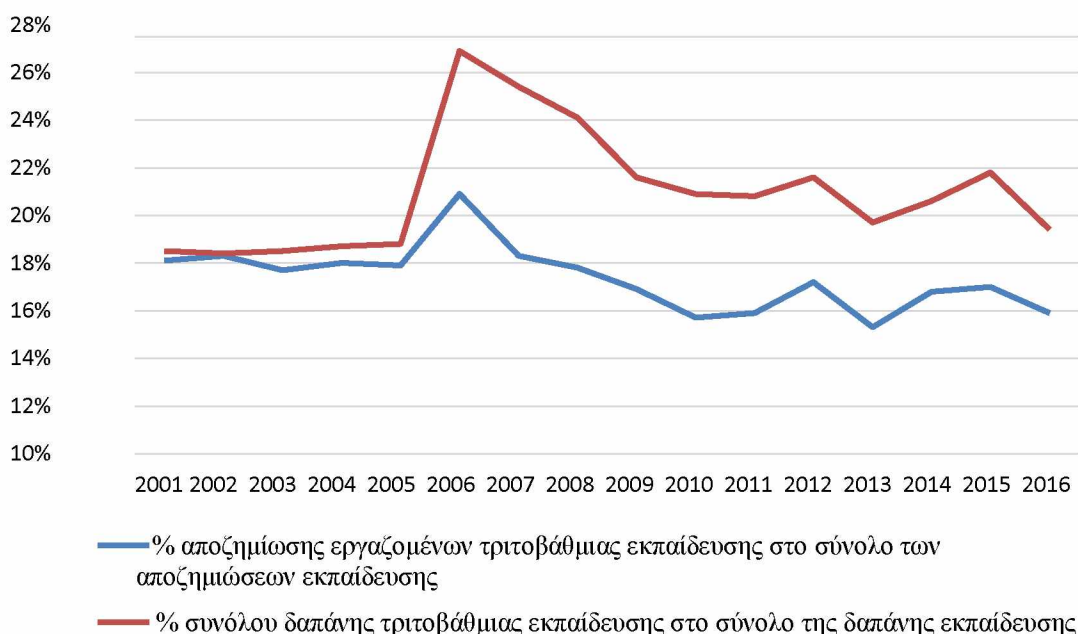
Συνολική δαπάνη	5%	14%	0%	3%	32%	-4%	-4%
-----------------	----	-----	----	----	-----	-----	-----

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ενδιάμεση ανάλωση	-11%	-3%	2%	-6%	3%	-15%	25%	-22%
Αποζημίωση εργαζομένων	-10%	-6%	5%	3%	-13%	4%	-1%	-6%
Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	-21%	41%	-22%	-32%	32%	-20%	-23%	1%
Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	-2%	64%	29%	17%	-32%	28%	8%	4%
Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	15%	-3%	-10%	-23%	29%	1%	13%	4%
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	-29%	5%	-19%	-4%	-4%	-7%	2%	-42%
Συνολική δαπάνη	-11%	-4%	2%	0%	-8%	-1%	6%	-12%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Στο Διάγραμμα 2.5 απεικονίζεται η δαπάνη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως ποσοστό της συνολικής δαπάνης διαχρονικά από το 2001 έως το 2016, το ποσοστό αυτό αυξάνεται κατακόρυφα το 2006, σε ποσοστό 27%, από το 15% το έτος 2005, ενώ ακολούθως ξεκινάει μια πτωτική πορεία η οποία αναστέλλεται το 2012 & 2015. Αντίστοιχα η 'Αποζημίωση Εργαζομένων' ως προς το σύνολο παρουσιάζει ένα αρκετά χαμηλό ποσοστό 15% και 21% το 2006, η πορεία που σημειώνεται από το 2006 και μετά είναι παρόμοια με αυτή του συνόλου.

Διάγραμμα 2.5: Κατανομή δαπανών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

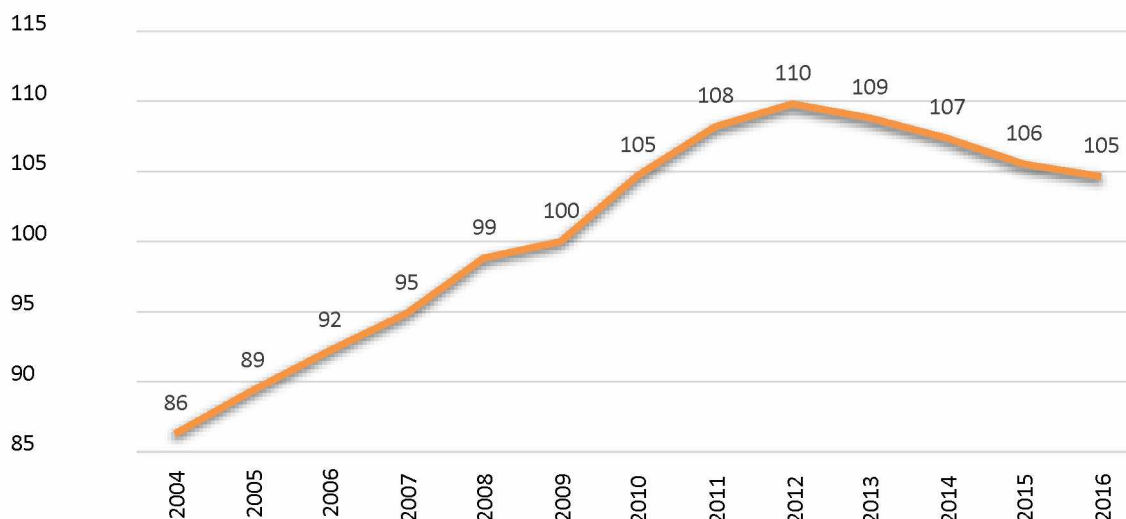
Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

2.4. Ιδιωτική Δαπάνη Εκπαίδευσης

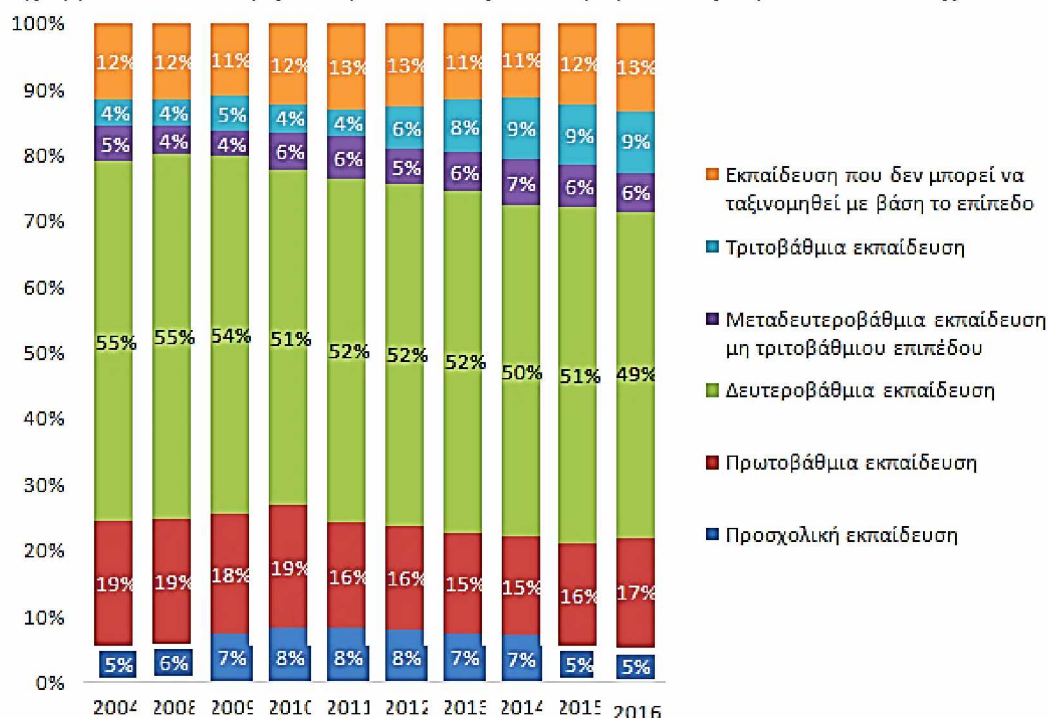
Σε αυτή την ενότητα θα αναλυθεί η εξέλιξη των ιδιωτικών δαπανών για την εκπαίδευση. Τα στοιχεία που συλλέχτηκαν είναι από τα έτη 2004 και από το 2008 και μετά, όπως επίσης και η συλλογή αυτών έγινε από τις Έρευνες Οικογενειακού Προϋπολογισμού από την ΕΛΣΤΑΤ

και έχουν υπολογιστεί με βάση τον Γενικό Δείκτη Τιμών με βάση το έτος 2009. Σε αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να αναφέρουμε ότι τέτοιου τύπου έρευνες πριν το 2008 η ΕΛΣΤΑΤ έκανε κάθε 4 ή 5 χρόνια, συνεπώς η τελευταία πριν το 2004 ήταν αυτή του 1999. Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα στοιχεία τα οποία θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν παρακάτω είναι από τα έτη 2004 και 2008 έως 2016 (Διάγραμμα 2.6).

Διάγραμμα 2.6: Εξέλιξη Γενικού Δείκτη Τιμών (έτος βάσης 2009)

Διάγραμμα 2.7: Κατανομή Οικογενειακού Προϋπολογισμού ανά βαθμίδα εκπαίδευσης

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Όπως παρατηρούμε και στο παραπάνω Διάγραμμα 2.7 όσον αφορά στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση παίζει κυρίαρχο ρόλο ως προς την κατανομή της έρευνας οικογενειακού προϋπολογισμού της ΕΛΣΤΑΤ, προκύπτουν μεταβολές στα ποσοστά και πιο συγκεκριμένα από 55% στο 49% το 2004 και το 2016 αντίστοιχα. Σε ότι έχει να κάνει με τις ιδιωτικές δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση βλέπουμε ότι υπάρχει μια σχετική αύξηση από το 2004 στο 4%, ποσοστό προ κρίσης, έναντι του έτους 2016 9%, ποσοστό κατά την διάρκεια της κρίσης. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση επίσης υπάρχει μια μείωση, όχι ιδιαίτερος μεγάλη, το έτος 2004 στο 19% ενώ κατά την έναρξη της κρίσης 2008-2009 και μετά υπάρχει μια αυξομείωση μεταξύ 15% & 16%, κατά το έτος 2016 αυξάνεται φτάνοντας στο 17%. Ως προς την προσχολική εκπαίδευση, βρεφονηπιακοί σταθμοί, καταγράφονται επίσης αυξομειώσεις με άνοδο κατά 8% τα έτη 2010-2012 και μείωση κατά το έτος 2015-2016 στο 5% του συνόλου οικογενειακής δαπάνης για την εκπαίδευση.

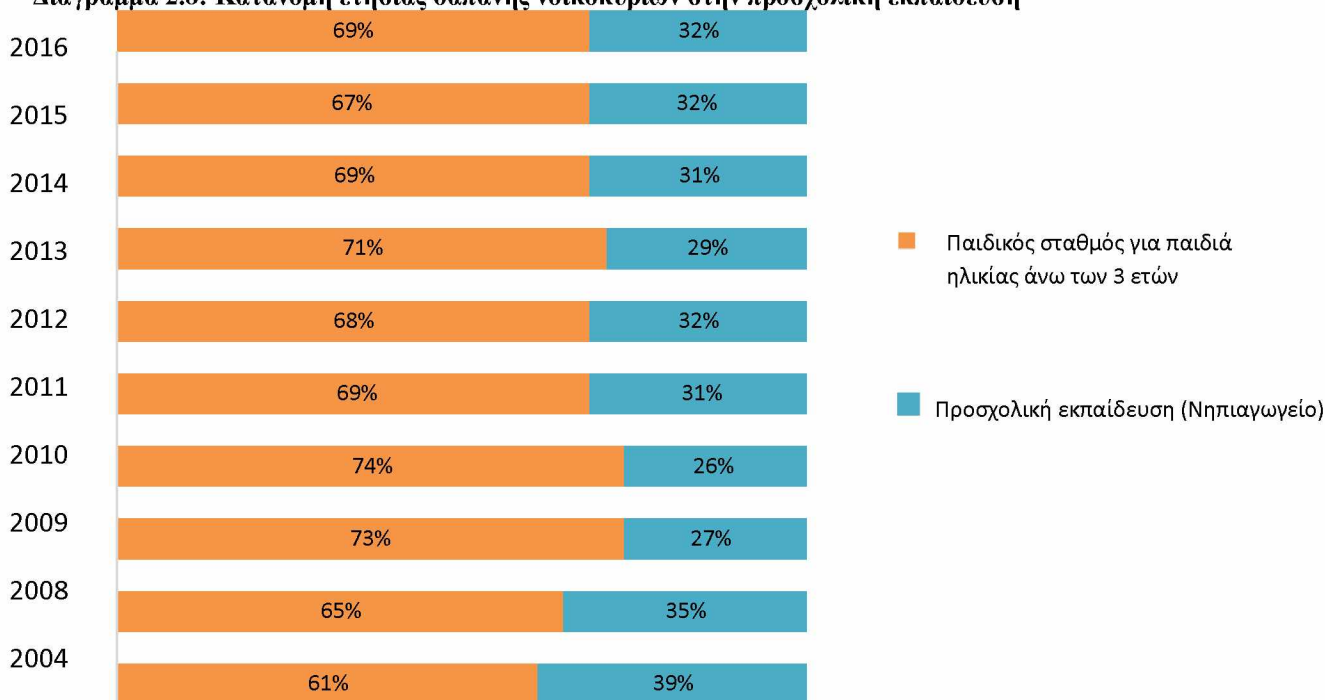
2.4.1. Προσχολική και Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η ετήσια ιδιωτική δαπάνη των νοικοκυριών για την εκπαίδευση σε πραγματικές τιμές αγγίζει τα 697,5 εκατ. Ευρώ, πριν την κρίση 2004 και το 2008 τα 794,3 εκατ. Ευρώ. Πιο αναλυτικά το 2008 μόλις τα 185 εκατ. Ευρώ χρησιμοποιούνται για την προσχολική εκπαίδευση, παιδικοί σταθμοί και νηπιαγωγεία, ενώ το υπόλοιπο 609,3 εκατ. Ευρώ χρησιμοποιούνταν για την πρωτοβάθμια, παραδείγματος χάριν το δημοτικό, φροντιστήρια, εκπαιδευτικές εκδρομές, ιδιαίτερα μαθήματα και ξένες γλώσσες. Από το 2008 έως το 2016 οι ιδιωτικές δαπάνες των νοικοκυριών για την προσχολική και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζει μια μείωση κατά 330 εκατ. Ευρώ φτάνοντας το 2016 στα 465 εκατ. Ευρώ (Πίνακας 2.21). Στο διάγραμμα 2.8 παρατηρούμε ότι η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί την κύρια δαπάνη αυτής της κατηγορίας κατέχοντας το 69% του συνόλου για το 2016, από την άλλη το νηπιαγωγείο με ποσοστό 32% για το 2016 χάνει ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό έναντι 35% το 2008 και 39% το 2004. Οι δαπάνες για τον παιδικό σταθμό το 2004 έφτανε τα 95,5 εκατ. Ευρώ και το 2008 αυξήθηκε φτάνοντας τα 119,7 εκατ. Ευρώ, καταγράφοντας όμως μεγάλη μείωση κατά τα έτη 2012-2013 (-12% & -22%) και τα έτη 2015-2016 (-26% & -6%), φτάνοντας σε πραγματικές τιμές τα 76,2 εκατ. Ευρώ (Διάγραμμα 2.9).

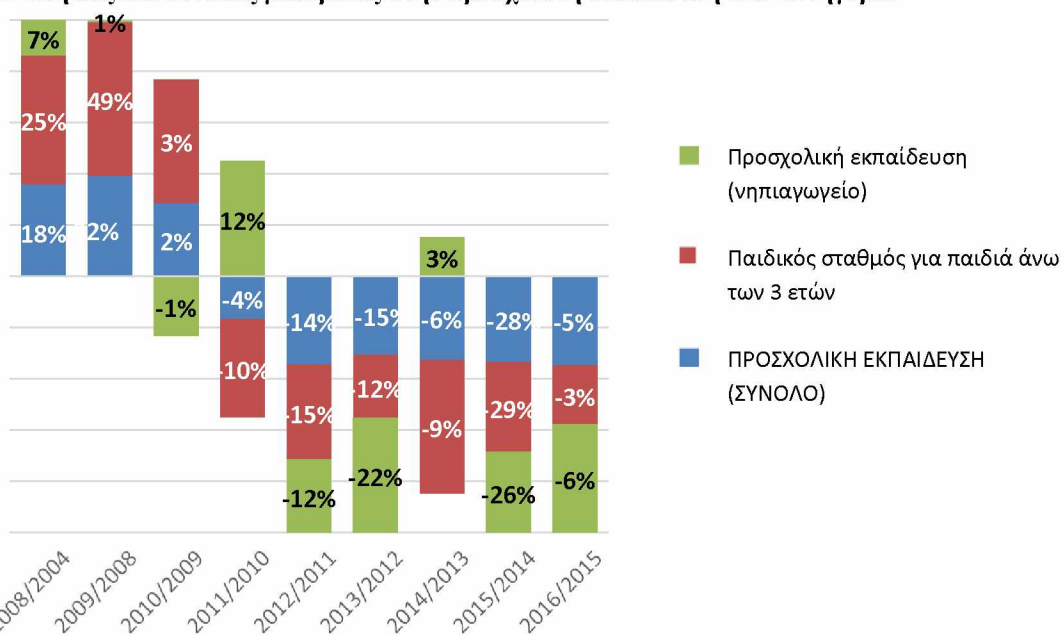
Πίνακας 2.21: Ετήσιες δαπάνες της προσχολικής & πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (σε πραγματικές τιμές)

ΒΑΘΜΙΔΑ	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Σύνολο	697,5	794,3	843,7	815,3	710,4	620,5	531,3	515,5	455,9	465,0
Προσχολική εκπαίδευση	156,6	185,0	244,4	248,1	237,0	203,3	171,9	162,4	116,8	111,1
Παιδικός σταθμός	95,5	119,7	178,7	183,2	164,3	139,2	122,1	111,4	78,8	76,2
Νηπιαγωγείο	61,1	65,3	65,7	64,9	72,7	64,1	49,8	51,0	37,5	35,3
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	540,3	609,3	599,8	567,2	473,9	417,6	359,9	353,6	339,1	353,9
Δημοτικό	194,4	254,7	249,3	241,0	226,8	187,4	159,0	147,6	139,8	122,8
Φροντιστήρια πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	16,1	3,0	2,0	1,9	3,2	3,6	5,1	6,0	4,7	11,3
Ιδιαίτερα μαθήματα	33,3	48,0	44,4	43,1	23,9	17,7	7,4	9,3	18,8	22,6
Ξένες γλώσσες	288,2	294,3	297,7	274,6	211,2	201,5	182,0	184,2	172,6	188,2
Εκπαιδευτικές εκδρομές	8,3	9,4	6,4	6,6	8,7	7,3	6,5	6,5	3,3	9,4

Διάγραμμα 2.8: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών στην προσχολική εκπαίδευση

Διάγραμμα 2.9: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές στην προσχολική εκπαίδευση ανά κατηγορία

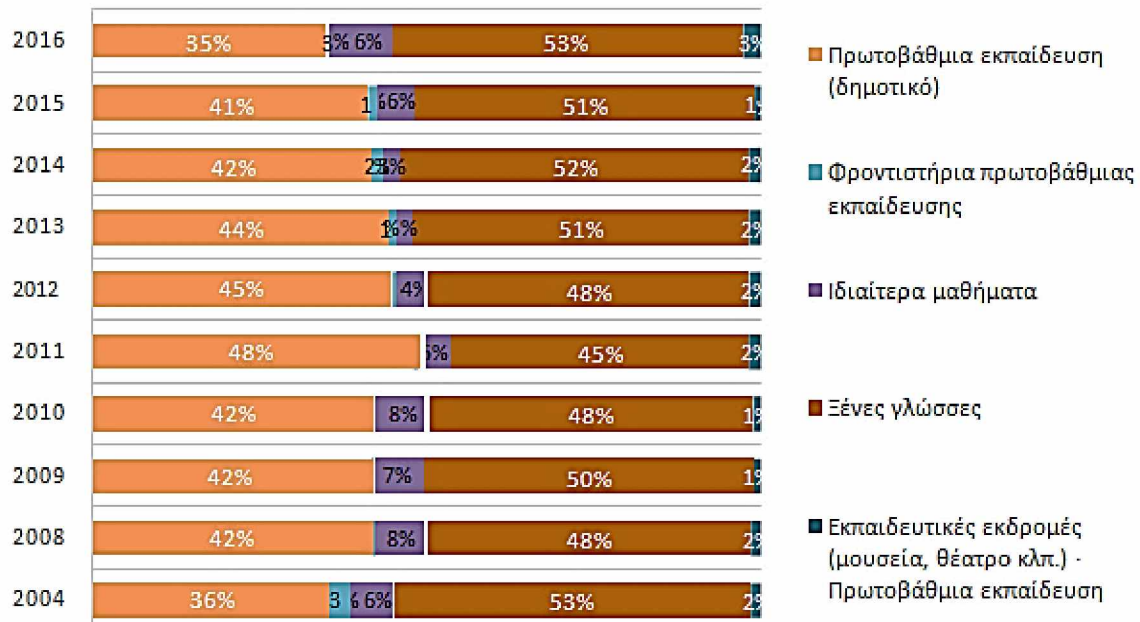

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση η συνολική ιδιωτική δαπάνη κατανέμεται ως εξής:

- Το 2008 το ιδιωτικό σχολείο συγκεντρώνει ποσοστό 42% της ιδιωτικής δαπάνης παρόλα αυτά όμως παρατηρείται μια μείωση από το 2009 και έπειτα. Την ίδια χρονιά οι ξένες γλώσσες το 48% ,τα ιδιαίτερα μαθήματα το 8% της δαπάνης, ενώ τα φροντιστήρια για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι σχεδόν μηδενικά.
- Το έτος 2016 οι ιδιωτικές δαπάνες για το ιδιωτικό σχολείο πέφτει στο 35% ενώ το υπόλοιπο 53% κατανέμετε στις ξένες γλώσσες, οι αναλογίες των δύο αυτών κατηγοριών είναι παρεμφερείς με το έτος 2004. Ως προς τις ξένες γλώσσες υπάρχει μια μείωση από το 2010 έως το 2013, όπως επίσης και το 2015 (-6%), αλλά το 2016 αυξάνονται. Η κατηγορία ‘Φροντιστήρια πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης’ έχει παρουσιάσει αύξηση το 2016 (11,3 εκατ.) σε σχέση με το 2008 (3 εκατ.) συγκεντρώνοντας το 3% της συνολικής ιδιωτικής δαπάνης. Τέλος, τα ιδιαίτερα μαθήματα μειώνονται από 48 εκατ. Το 2008 στα 7,4 εκατ. Το 2013, αλλά αυξάνεται το 2014 μέχρι το 2016 στα 22,6 εκατ., ωστόσο μεταξύ των ετών 2004 & 2008 η δαπάνη αυτή έχει αυξηθεί κατά 44% (Διάγραμμα 2.10).

Διάγραμμα 2.10: Κατανομή ετήσιας δαπάνης στην Α-βάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

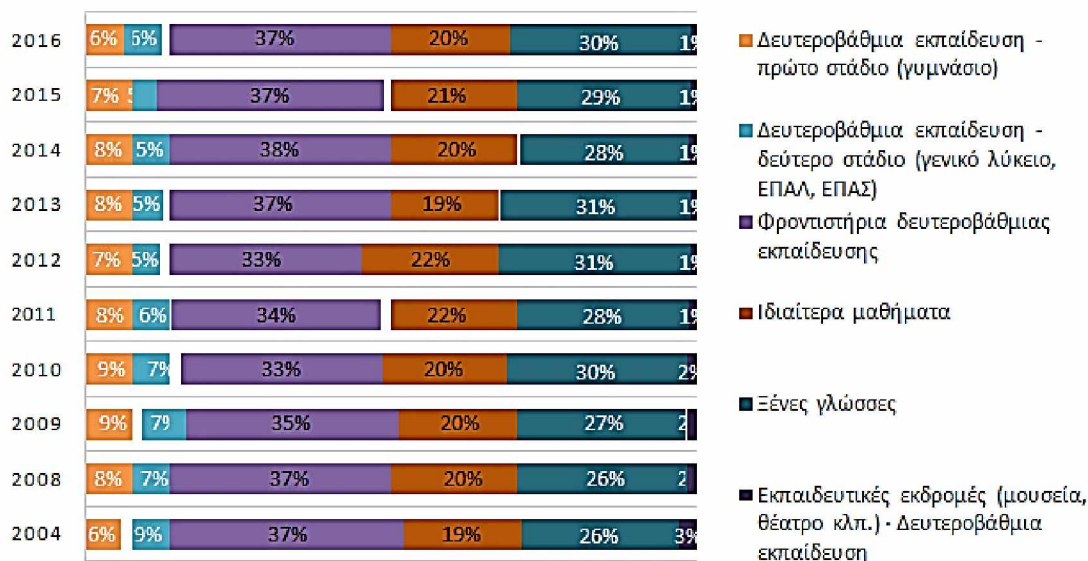
2.4.2. Δευτεροβάθμια και μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση

Ως προς τις ιδιωτικές δαπάνες για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση πριν την κρίση έφτανε τα 1.560 εκατ. Ευρώ το έτος 2004 σε σχέση με το 2008 που έφτασε τα 1.773 εκατ. για το σύνολο των νοικοκυριών. Συνεχίζοντας στο έτος 2008 παρατηρούμε ότι από τη συνολική ιδιωτική δαπάνη τα 135 εκατ. και τα 132 εκατ. δαπανήθηκαν στα ιδιωτικά γυμνάσια και λύκεια, συγκεντρώνοντας ένα ποσοστό της τάξης του 7% & 8%. Το μεγαλύτερο ποσοστό ιδιωτικής δαπάνης για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση φαίνεται να συγκεντρώνει η κατηγορία των ‘Φροντιστηρίων’ κατέχοντας το 37% για τα έτη 2004 (584 εκατ.) & 2008 (651 εκατ.) και το οποίο φαίνεται να μην μεταβάλλεται σημαντική κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Η κατηγορία των ‘Ιδιαίτερων μαθημάτων’ φαίνεται να είναι εξίσου υψηλή, στα 357 εκατ. για το 2008 (20% του συνόλου) και στα 469 εκατ. η κατηγορία ‘Ξένες γλώσσες’ (26% του συνόλου). Επίσης παρατηρούμε ότι το 2016 οι δαπάνες για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν μειωθεί σημαντικά φτάνοντας στα 1.049 εκατ. ευρώ (Πίνακας 2.22 & Διάγραμμα 2.11).

Πίνακας 2.22: Ετήσιες δαπάνη νοικοκυριών για την Β-βάθμια εκπαίδευση (σε πραγματικές τιμές)

ΒΑΘΜΙΔΑ	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	1.560	1.773	1.791	1.553	1.530	1.352	1.217	1.170	1.113	1.049
Γυμνάσιο	92	135	166	140	128	101	93	94	75	67
Λύκειο	136	132	131	104	88	66	60	60	55	64
Φροντιστήρια	584	651	620	509	524	443	446	440	414	390
Ιδιαίτερα μαθήματα	300	357	366	316	339	302	229	239	233	207
Ξένες γλώσσες	402	469	477	458	433	425	376	323	324	310
Εκπαιδευτικές εκδρομές	46	29	31	26	18	16	14	15	11	11
ΜΕΤΑΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	151	140	121	171	190	142	136	165	135	123
Σχολές	147	139	120	170	188	140	134	164	133	122
Εκπαιδευτικές εκδρομές	1.560	1	2	1	1	2	1	1	2	1

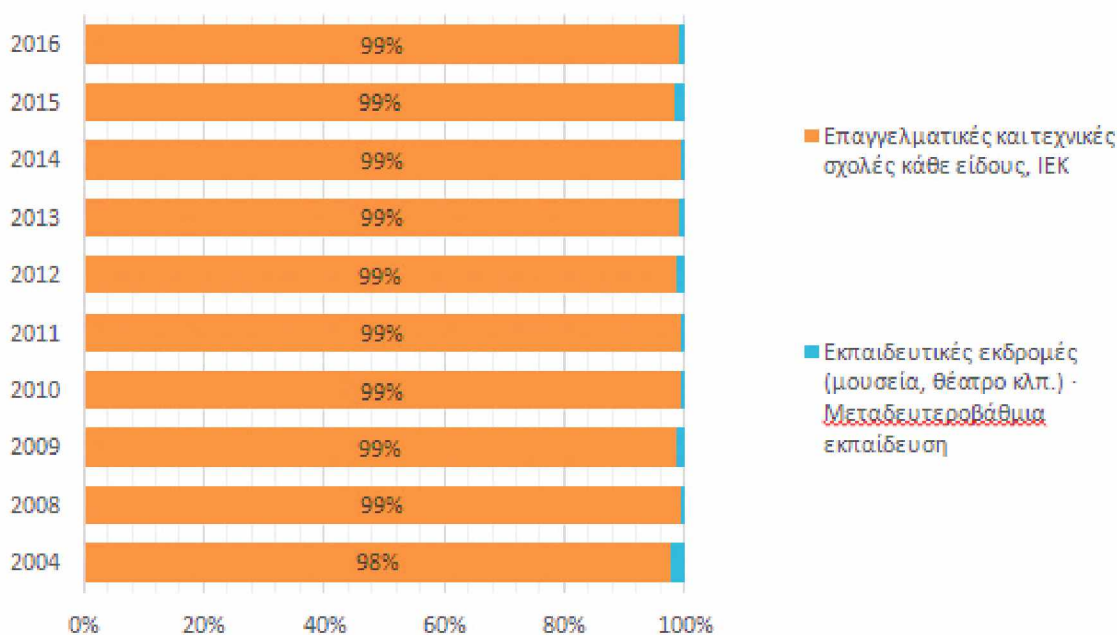
Διάγραμμα 2.11: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών για την Β-βάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορία

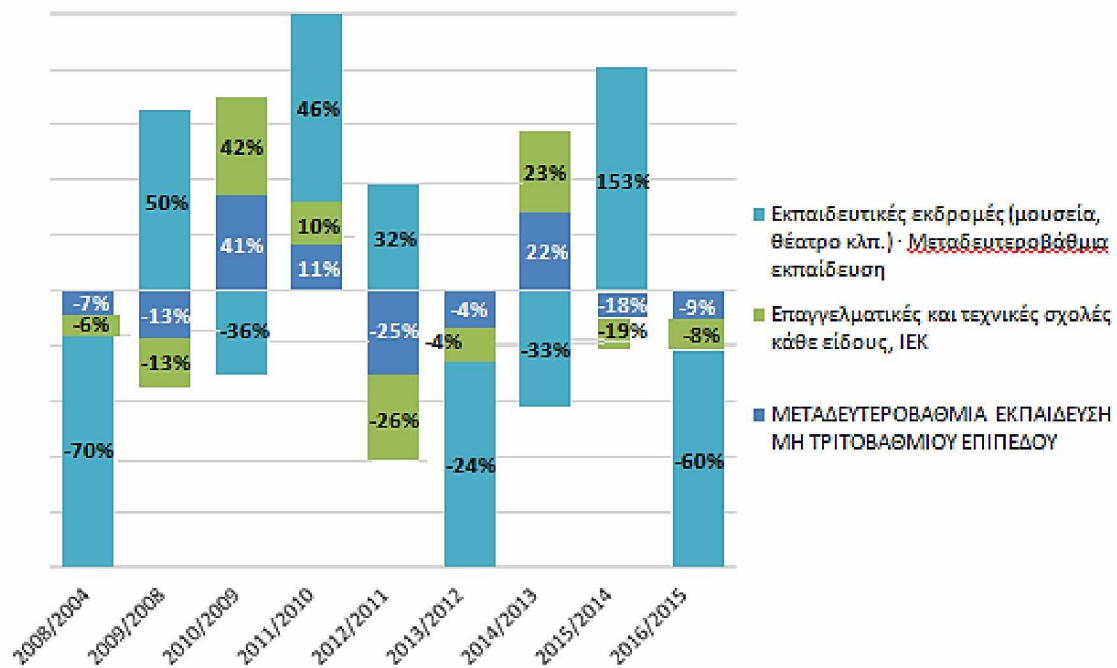
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Σε ότι έχει να κάνει με τις δαπάνες για την μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση παρατηρούμε και από το διάγραμμα 2.20 ότι το 99% των ιδιωτικών δαπανών προέρχεται κατά βάση από τις τεχνικές σχολές, Ι.Ε.Κ και τα συναφή, ενώ οι κατηγορία των ‘Εκπαιδευτικών εκδρομών’ κατέχει μόλις το 1% με 2%. Σχετικά με τις ετήσιες μεταβολές στις δαπάνες οι κατηγορία των ‘Τεχνικών σχολών’ παρουσιάζει έντονες μεταβολές από την κρίση και μετά, καθώς είναι αύξουσες τα έτη 2010 (4%), 2011 (10%) και το 2014 (23%), ενώ μειωμένες είναι κατά τα έτη 2012-2013 (-26%) και το 2014-2015 (-19%) (Διάγραμμα 2.12 & 2.13).

Διάγραμμα 2.12: Κατανομή ετήσιων δαπανών των νοικοκυριών για μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες

Διάγραμμα 2.13: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές δαπανών για μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

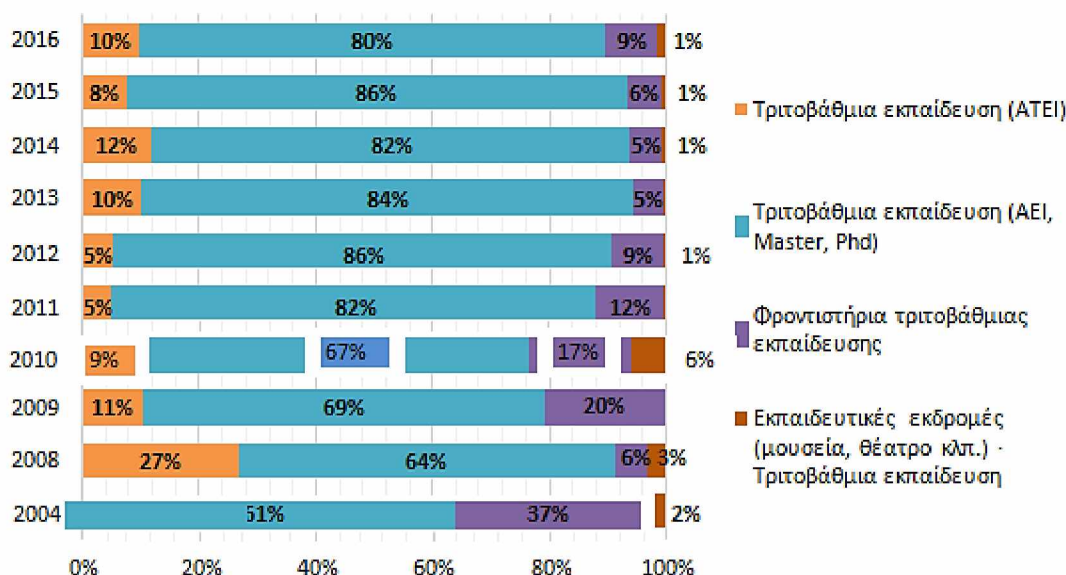
2.4.3. Τριτοβάθμια εκπαίδευση & εκπαίδευση που δεν μπορεί να ταξινομηθεί βάση το επίπεδο

Οι ιδιωτικές δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις κατά το υπό εξέταση χρονικό διάστημα. Πιο συγκεκριμένα, το 2004 οι δαπάνες έφτασαν τα 113 εκατ. ευρώ, το 2008 τα 123,6 εκατ. ευρώ για το σύνολο των νοικοκυριών, σε αντίθεση με το έτος 2016 που οι συνολικές δαπάνες έφτασαν τα 200 εκατ. ευρώ. Παρόλα αυτά όμως τα έτη 2009-2010 & 2010-2011 η πραγματική δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ήταν στο -29% & -6% όπως και το έτος 2015 -8%. Η μεγαλύτερη δαπάνη των ιδιωτικών δαπανών για τα νοικοκυριά είναι τα μεταπτυχιακά και κυρίως στα Α.Ε.Ι, σημειώνονται μειώσεις το 2010 (-31%) αλλά μετά εμφάνισε αύξηση της τάξης του 45% το 2012 αλλά κατά τα έτη 2015-2015 μειώθηκε κατά 3% & 7% αντίστοιχα. Αντίστοιχα η δαπάνη για τα μεταπτυχιακά σε Τ.Ε.Ι κατά το έτος 2008 ανέρχονταν στα 33 εκατ. ευρώ ενώ το 2004 οι δαπάνες είναι μηδενικές καθότι μέχρι και το 2006 δεν υλοποιούνταν μεταπτυχιακά προγράμματα από Τ.Ε.Ι. κατά το έτος 2008 οι δαπάνες για μεταπτυχιακά προγράμματα τόσο στα Α.Ε.Ι όσο και στα Τ.Ε.Ι συνιστούσαν το 27% & 64% των συνολικών δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα οποία το 2016 έφτασαν σε ποσοστό 10% & 80% αντίστοιχα (Πίνακας 2.23, Διάγραμμα 2.14 & 2.15).

Πίνακας 2.23: Ετήσιες δαπάνη νοικοκυριών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (σε πραγματικές τιμές)

ΒΑΘΜΙΔΑ	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	113,3	123,6	177,2	125,5	118,3	165,6	191,2	217,2	200,7	200,0
ΤΕΙ	0,0	33,1	18,8	11,8	6,0	8,6	19,4	26,0	15,5	19,8
Πανεπιστήμια	69,4	79,6	121,9	84,3	97,5	141,9	161,3	178,2	172,1	159,5
Φροντιστήρια	41,7	6,9	36,0	21,8	13,8	14,6	9,7	11,6	11,7	17,9
Εκπαιδευτικές εκδρομές	2,2	4,0	0,5	7,6	0,5	0,9	0,9	1,9	1,9	2,8
ΜΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΜΕΝΗ	330,4	374,9	364,8	375,9	383,3	328,9	267,7	260,8	266,4	285,7
Αθλήματα και τέχνες	195,5	219,6	207,8	196,0	193,7	142,8	128,6	128,5	136,5	155,3
Ξένες γλώσσες	88,3	105,8	103,7	129,2	127,9	126,0	96,8	90,9	90,5	92,7
Κατάρτιση	113,3	50,0	53,3	50,7	61,7	60,0	42,4	41,3	39,4	37,6

Διάγραμμα 2.14: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών για τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες

Διάγραμμα 2.15: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες

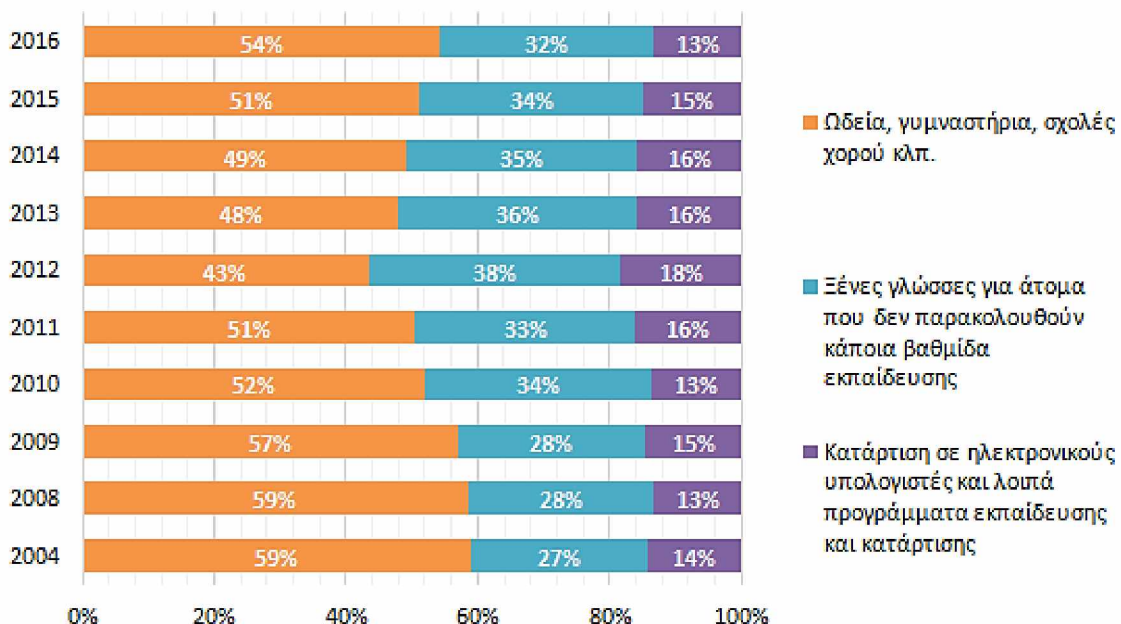
	2008/2004	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014	2016/2015
Εκπαιδευτικές εκδρομές (μουσεία, θέατρο κλπ.) - Τριτοβάθμια εκπαίδευση	78%	-88%	1434%	-94%	98%	1%	101%	1%	51%
Φροντιστήρια τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	-83%	421%	-40%	-37%	5%	-34%	20%	1%	53%
Τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΑΕΙ, Master, Phd)	15%	53%	-31%	16%	45%	14%	10%	-3%	-7%
Τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΑΤΕΙ)		-43%	-37%	-49%	44%	124%	34%	-40%	28%
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (σύνολο)	9%	43%	-29%	-6%	40%	15%	14%	-8%	0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Η δαπάνη για τα φροντιστήρια τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το 2008 κυμαίνονταν στο 6% του συνόλου, ενώ το 2004 άγγιζε το 37% του συνόλου, το 2009 στο 20% του συνόλου. Τέλος, οι δαπάνες για εκπαιδευτικές εκδρομές το 2008 άγγιζε τα 4 εκατ, ενώ οι δαπάνες για την κατηγορία της αταξινόμητης εκπαίδευσης (ξένες γλώσσες, πτυχία Η/Υ, ωδεία, σχολές χορού κτλ.), πριν την κρίση, έφτανε τα 330 εκατ. ευρώ, το 2008 τα 375 εκατ. ευρώ. Από το σύνολο των δαπανών αυτών τα 219 εκατ. ήταν για γυμναστήρια, ωδεία, σχολές χορού, (59% του συνόλου το 2008 & 54% για το 2016), τα 105 εκατ. ευρώ σε ξένες γλώσσες (28% το 2008 & 32% το 2016), και τα 50 εκατ. ευρώ για πτυχία Η/Υ και άλλα προγράμματα κατάρτισης (13% το 2008 και 2016).

Πιο συγκεκριμένα για την αταξινόμητη εκπαίδευση η ιδιωτική δαπάνη έχει πτωτική τάση της τάξης του -3% το 2009 και από το 2012-2014 (-14%, -19% & -3% αντίστοιχα), ενώ μετά υπάρχει αύξηση. Επίσης, στην αταξινόμητη εκπαίδευση συμπεριλαμβάνονται και τα ωδεία, γυμναστήρια, σχολές χορού κτλ έχουν και αυτά πτωτική πορεία από το 2009-2013, μηδενική μεταβολή το 2014 και αύξηση το 2015-2016. Οι ξένες γλώσσες μειώθηκαν το 2013 στο 23%, τα πτυχία Η/Υ αυξήθηκαν το 2011 κατά 22% και μείωση το 2012 και μετά φτάνοντας το 2013 στο -29% (Διάγραμμα 2.16 & 2.17).

Διάγραμμα 2.16: Κατανομή ετήσιας δαπάνης νοικοκυριών για την αταξινόμητη τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες

Διάγραμμα 2.17: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές για την αταξινόμητη τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά κατηγορίες

	2008/ 2004	2009/ 2008	2010/ 2009	2011/ 2010	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
Κατάρτιση σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές και λοιπά προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης	6%	7%	-5%	22%	-3%	-29%	-3%	-5%	-4%
Ξένες γλώσσες για άτομα που δεν παρακολουθούν κάποια βαθμίδα εκπαίδευσης	20%	-2%	25%	-1%	-1%	-23%	-6%	0%	2%
Ωδεία, γυμναστήρια, σχολές χορού κλπ.	12%	-5%	-6%	-1%	-26%	-10%	0%	6%	14%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΑΞΙΝΟΜΗΘΕΙ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	13%	-3%	3%	2%	-14%	-19%	-3%	2%	7%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Ανακεφαλαίωση δευτέρου κεφαλαίου

Συμπερασματικά, σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο σύνολο των δαπανών για την Δημόσια και Ιδιωτική εκπαίδευση ανά εκπαιδευτική βαθμίδα χρησιμοποιώντας τον δείκτη COFOG (Classification of the Functions of Government) που αναφέρονται σε δαπάνες της Γενικής Κυβέρνησης σχετιζόμενες αποκλειστικά και μόνο με την εκπαίδευση. Η εξεταζόμενη χρονική περίοδος είναι από το 2001 έως και το 2016 αναλύοντας και ερμηνεύοντας τις δαπάνες εκπαίδευσης στον δημόσιο τομέα αλλά και στον ιδιωτικό τομέα για κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα.

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ανάλυση Εκπαιδευτικών Δαπανών Ελλάδας και Χωρών Ε.Ε.

3.1. Σύνολο δαπανών για την εκπαίδευση

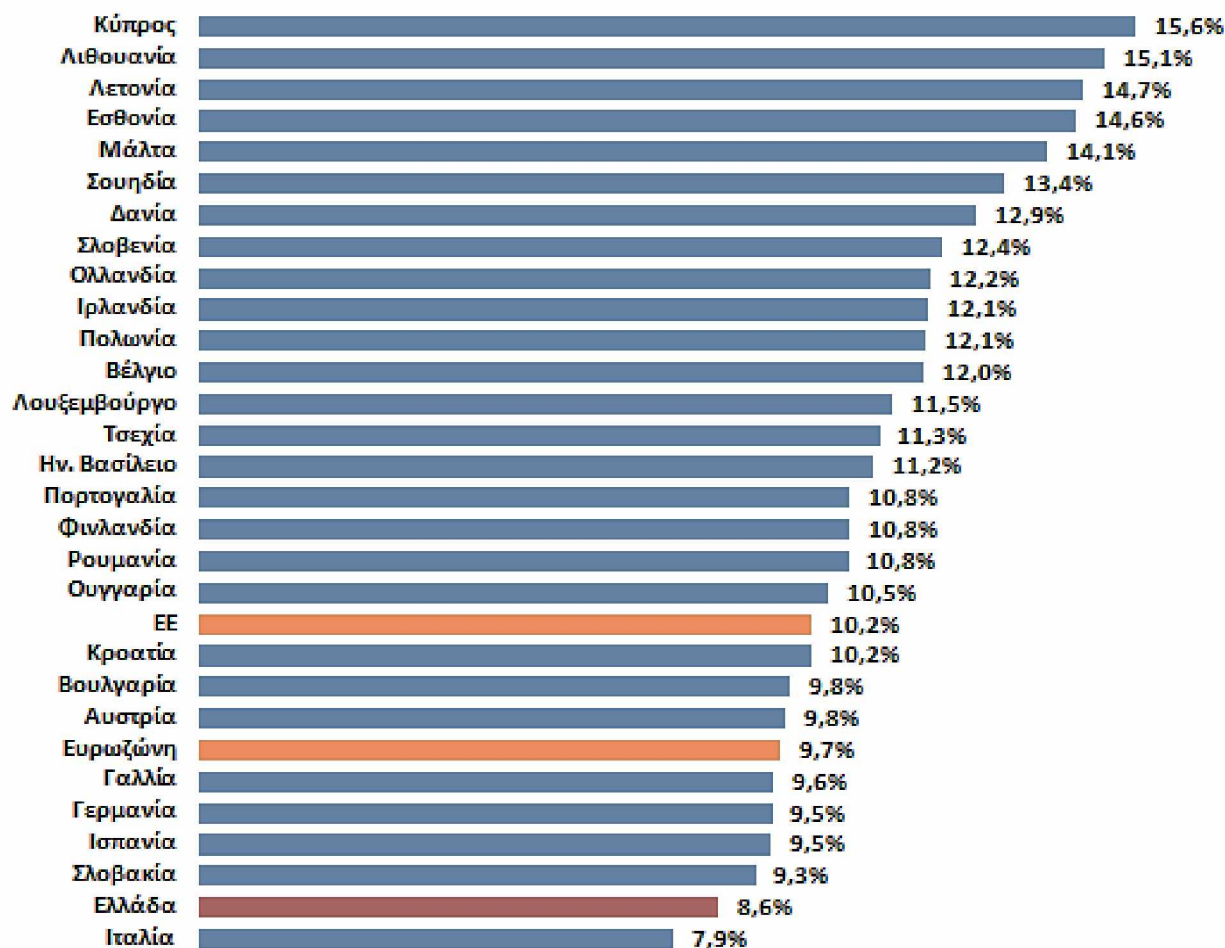
Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν, θα αναλυθούν και θα συγκριθούν οι εκπαιδευτικές δαπάνες, ως ποσοστό του ΑΕΠ, που έγιναν τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με το Διάγραμμα 3.1 παρατηρούμε ότι οι δαπάνες ως προς το σύνολό τους, για το έτος 2016, για την Γενική Κυβέρνηση τείνει να είναι μεγαλύτερο στην Κύπρο (15,6%) ακολουθεί η Λιθουανία (15,1%), η Λετονία (14,7%), Εσθονία (14,6%) και Μάλτα (14,1%). Οι προαναφερθείσες χώρες είναι αυτές που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ και της Ευρωζώνης (10,2% & 9,7% αντίστοιχα), ενώ η Ελλάδα βρίσκεται προτελευταία με ποσοστό 8,6%.

Σε ότι έχει να κάνει με τη συνολική δαπάνη εκπαίδευσης, από το έτος 2000 έως και το έτος 2016, ως προς το ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα παρατηρούμε ότι η Ελλάδα βρίσκεται κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ όπως επίσης και της Ευρωζώνης. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα κατά τα έτη 2006-2007 έχει ένα σταθερό ποσοστό της τάξης του 3,6%, κατά τα έτη 2000-2005 υπάρχουν κάποιες διακυμάνσεις οι οποίες δεν είναι ιδιαίτερα έντονες, ενώ το έτος 2013 αγγίζει το μεγαλύτερο ποσοστό της στο 4,6%. Ως προς τον μέσο όρο για την ΕΕ το ποσοστό τείνει να είναι κοντά στο 5% ενώ για την Ευρωζώνη 4,6%. Χώρες όπως το Βέλγιο, η Δανία, η Εσθονία, η Κύπρος, η Φιλανδία και η Σουηδία διατηρούν ένα υψηλό ποσοστό (6%) και αρκετά κοντά σε αυτό της ΕΕ, σε αντίθεση με χώρες όπως η Βουλγαρία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Ρουμανία και η Σλοβακία οι οποίες έχουν ποσοστό κάτω του 4% του ΑΕΠ ως δαπάνη για την εκπαίδευση (Πίνακας 3.1).

Στον Πίνακα 3.2. παρατίθενται τα ποσοστά έτσι όπως κατανέμονται στις πιο βασικές κατηγορίες ως προς το σύνολο της δαπάνης για την εκπαίδευση ανά χώρα. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα η Ελλάδα συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό της (79%) στην κατηγορία 'Αποζημίωση Εργαζομένων', (7%) στην 'Ενδιάμεση Ανάλωση', (2%) στις 'Κοινωνικές Παροχές', (1%) στις 'Άλλες Τρέχουσες Μεταβιβάσεις' και (11%) στον 'Ακαθάριστο Σχηματισμό Κεφαλαίου'. Ο μέσος όρος για την ΕΕ και την Ευρωζώνη διαμορφώνεται στο (62% & 66% αντίστοιχα) για την 'Αποζημίωση Εργαζομένων'. Χώρες τις Ευρώπης οι οποίες συγκεντρώνουν ποσοστό παρόμοιο με αυτό της Ελλάδας ή και υψηλότερο είναι το Βέλγιο (78%), Βουλγαρία (74%), Κροατία (72%), Ιταλία (77%), Κύπρος (73%) και Πορτογαλία

(72%). Στον αντίποδα χώρες όπως η Φιλανδία (49%), Σουηδία (45%), Ην. Βασίλειο (47%) και Δανία (50%) συγκεντρώνουν ποσοστά μικρότερα του μέσου Ευρωπαϊκού όρου.

Διάγραμμα 3.1: Συνολικά ποσοστά δαπάνης Γενικής Κυβέρνησης για την εκπαίδευση στις χώρες της ΕΕ, 2016

Πίνακας 3.1: Δαπάνη συνόλου εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα

Χώρα	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΕΕ		4,9	5,0	5,1	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9	5,3	5,3	5,1	5,0	4,9	4,9	4,8	4,7
Ευρωζώνη	4,7	4,7	4,8	4,8	4,7	4,7	4,6	4,6	4,6	5,0	4,9	4,8	4,8	4,8	4,7	4,6	4,6
Βέλγιο	5,5	5,6	5,8	5,9	5,6	5,7	5,6	5,5	5,7	6,0	6,0	6,2	6,2	6,4	6,3	6,4	6,4
Βουλγαρία	4,2	3,7	3,8	4,2	4,0	4,2	3,6	3,6	4,0	4,1	3,6	3,4	3,3	3,7	4,1	4,0	3,4
Τσεχία	4,4	4,5	4,9	5,2	4,8	4,8	4,9	4,7	4,7	5,1	5,1	5,1	5,0	5,1	5,1	4,9	4,5
Δανία	6,3	6,4	6,6	6,6	6,6	6,4	6,2	5,9	6,1	6,9	7,1	6,8	7,0	6,9	7,1	7,0	6,9
Γερμανία	4,0	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,0	3,9	3,9	4,3	4,4	4,3	4,2	4,3	4,2	4,2	4,2
Εσθονία	6,8	6,8	7,0	6,6	6,3	6,0	6,0	5,9	6,7	7,2	6,6	6,2	6,3	6,0	5,7	6,1	5,9
Ιρλανδία	4,3	4,4	4,1	4,1	4,1	4,1	4,0	4,3	4,7	4,7	4,6	5,1	4,9	4,7	4,3	3,3	3,3
Ελλάδα	3,9	3,7	3,9	4,3	4,1	4,2	3,6	3,6	3,8	4,1	4,1	4,4	4,5	4,6	4,3	4,3	4,3
Ισπανία	4,1	4,0	4,0	4,0	4,1	3,9	4,0	4,0	4,2	4,6	4,5	4,4	4,2	4,1	4,1	4,1	4,0
Γαλλία	5,6	5,6	5,8	5,7	5,5	5,5	5,5	5,3	5,4	5,7	5,6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,4
Κροατία		5,5	5,7	5,5	5,5	5,1	5,3	4,9	4,8	5,1	5,6	4,9	4,9	5,1	4,8	4,8	4,8
Ιταλία	4,4	4,5	4,5	4,6	4,4	4,5	4,5	4,5	4,4	4,6	4,4	4,1	4,1	4,1	4,0	4,0	3,9
Κύπρος	5,2	5,2	5,5	6,2	6,0	5,9	5,9	5,9	6,3	6,7	6,9	6,7	6,3	6,8	6,0	6,0	6,0
Λετονία	5,4	5,5	5,7	5,3	5,9	5,3	5,5	5,6	6,3	6,7	6,2	5,9	5,7	5,7	5,9	5,9	5,5
Λιθουανία	6,0	6,0	6,0	5,7	5,8	5,4	5,4	5,3	6,1	7,2	6,4	6,1	5,8	5,6	5,4	5,4	5,2
Λουξεμβούργο	4,3	4,5	4,7	5,0	5,0	5,0	4,6	4,5	4,8	5,5	5,7	5,6	5,8	5,1	4,9	4,9	4,9
Ουγγαρία	5,3	5,4	5,7	6,4	5,9	6,0	5,9	5,5	5,3	5,4	5,5	5,1	4,7	4,6	5,1	5,1	4,9
Μάλτα	5,1	5,7	5,8	5,9	5,5	5,4	5,5	5,2	5,2	5,4	5,6	5,7	5,8	5,8	5,6	5,5	5,4
Ολλανδία	4,8	4,8	5,1	5,3	5,3	5,2	5,2	5,1	5,3	5,7	5,6	5,5	5,5	5,4	5,4	5,3	5,3
Αυστρία	5,2	5,2	5,2	5,3	4,9	4,8	4,8	4,7	4,8	5,1	5,1	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9	4,9
Πολωνία	5,7	6,0	6,2	6,1	5,6	6,1	5,9	5,7	5,6	5,4	5,5	5,4	5,4	5,3	5,3	5,3	5,0
Πορτογαλία	6,6	6,7	6,8	6,7	6,9	6,9	6,6	6,2	6,4	7,0	7,1	6,6	5,8	5,9	5,7	5,1	4,9
Ρουμανία	3,1	3,7	4,0	3,5	3,6	3,6	4,1	3,8	4,3	3,9	3,3	4,1	3,0	2,8	3,0	3,1	3,7
Σλοβενία	6,1	6,4	6,4	6,3	6,4	6,6	6,3	5,9	6,1	6,6	6,5	6,4	6,4	6,5	6,0	5,5	5,6
Σλοβακία	3,5	3,4	3,3	4,2	3,6	3,8	3,9	3,5	3,5	4,2	4,2	4,1	4,1	4,0	4,1	4,2	3,8
Φινλανδία	5,9	5,9	6,1	6,3	6,2	6,1	6,0	5,8	5,8	6,5	6,6	6,5	6,4	6,4	6,4	6,2	6,1
Σουηδία	6,5	6,8	6,9	6,8	6,7	6,7	6,6	6,3	6,4	6,8	6,5	6,4	6,5	6,6	6,6	6,5	6,6
Ην. Βασίλειο	4,6	5,1	5,5	5,6	5,5	5,6	5,8	5,8	6,0	6,5	6,5	6,0	5,7	5,1	5,0	4,9	4,7

Πίνακας 3.2: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο εκπαιδευτικής δαπάνης ανά χώρα, 2016

Χώρα	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Επιδοτήσεις	Φόροι	Κοινωνικές παροχές & μεταβιβάσεις	Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου
ΕΕ	16%	62%	2%	1%	6%	7%	1%	6%
Ευρωζώνη	13%	66%	2%	1%	5%	6%	1%	6%
Βέλγιο	12%	78%	0%	0%	1%	1%	0%	7%
Βουλγαρία	18%	74%	0%			1%		6%
Τσεχία	19%	57%	2%	0%	0%	3%	0%	19%
Δανία	18%	50%	0%	0%	15%	8%	0%	9%
Γερμανία	17%	57%	3%	0%	4%	12%	1%	7%
Εσθονία	22%	60%	0%	0%	5%	3%	0%	9%
Ιρλανδία	10%	68%	4%	0%	5%	5%	0%	7%
Ελλάδα	7%	79%	0%	0%	2%	1%	0%	11%
Ισπανία	7%	69%	0%	0%	16%	4%	0%	3%
Γαλλία	10%	70%	3%	1%	6%	4%	0%	6%
Κροατία	16%	72%	0%	0%	4%	2%	0%	5%
Ιταλία	10%	77%	2%	4%	0%	3%	0%	4%
Κύπρος	7%	73%	0%	0%	7%	3%	0%	9%
Λετονία	20%	62%	0%	0%	5%	2%	0%	11%
Λιθουανία	16%	66%	0%	??	3%	3%	0%	12%
Λουξεμβούργο	7%	65%	2%	0%	3%	9%	0%	12%
Ουγγαρία	19%	58%	0%	1%	3%	15%	0%	4%
Μάλτα	8%	61%	0%	0%	7%	13%	0%	11%
Ολλανδία	20%	59%	2%	1%	4%	0%	5%	9%
Αυστρία	17%	65%	1%	2%	3%	7%	1%	5%
Πολωνία	16%	68%	0%	0%	6%	3%	0%	7%
Πορτογαλία	10%	72%	6%	0%	9%	1%	0%	2%
Ρουμανία	11%	53%	0%	0%	5%	12%	14%	6%
Σλοβενία	19%	65%	1%	0%	4%	5%	0%	6%
Σλοβακία	19%	67%	0%	0%	3%	5%	0%	4%
Φινλανδία	22%	49%	0%	0%				
Σουηδία	18%	45%	1%	9%				
Ην. Βασίλειο	25%	47%	1%	0%				

Στον Πίνακα 3.3 παρατίθενται οι συνολικές δαπάνες των χωρών ανά βαθμίδα εκπαίδευσης. Η Ελλάδα φαίνεται να δαπανά το μεγαλύτερο ποσοστό της στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με ποσοστό 32%, στην δευτεροβάθμια το 30% και στην τριτοβάθμια το 19% για το έτος 2016. Ως προς τον μέσο Ευρωπαϊκό όρο (ΕΕ 40% και Ευρωζώνη 40%) παρατηρούμε ότι υπάρχει μια τάση για διοχέτευση των δαπανών στο σύνολο των χωρών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 32% στην πρωτοβάθμια και το 15% στην τριτοβάθμια. Πιο αναλυτικά, χώρες όπως η Σουηδία (63%), Δανία (45%), Κροατία (50%) διοχετεύει τις εκπαιδευτικές της δαπάνες στην δευτεροβάθμια, ενώ η Φιλανδία είναι η μόνη χώρα που συγκεντρώνει το 30% των συνολικών δαπανών της για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στον Πίνακα 3.4 σχετικά με το σύνολο των δαπανών για την ‘Αποζημίωση Εργαζομένων’ παρατηρούμε ότι η Ελλάδα δαπανά ένα ποσοστό της τάξης του 40% στην πρωτοβάθμια, 37% στην δευτεροβάθμια και ένα 16% στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε ότι έχει να κάνει με τον μέσο Ευρωπαϊκό όρο η ΕΕ συγκεντρώνει ποσοστά 35%, 46% και 12%, ενώ η Ευρωζώνη 33%, 46% και 13% για το σύνολο των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Επίσης, παρατηρούμε ότι στο σύνολο των χωρών για τις δαπάνες ‘Αποζημίωσης Εργαζομένων’ το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζεται στη δευτεροβάθμια. Παρόλα αυτά χώρες που συγκεντρώνουν μεγαλύτερο ποσοστό για πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι οι Δανία (53%), Ιρλανδία (51%), Κροατία (53%), Σλοβακία (45%) και Σουηδία (70%), ενώ χώρες με το χαμηλότερο ποσοστό είναι οι Βουλγαρία (20%), Γερμανία (25%), Λιθουανία (20%), Αυστρία (28%), Ρουμανία (26%) και Φιλανδία (25%).

Πίνακας 3.3: Συνολική δαπάνη ανά βαθμίδα ως ποσοστό επί του συνόλου δαπάνης, 2016

Χώρα	Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια	Λοιπά
ΕΕ	32%	40%	15%	14%
Ευρωζώνη	31%	40%	16%	13%
Βέλγιο	32%	39%	14%	15%
Βουλγαρία	21%	50%	21%	8%
Τσεχία	22%	38%	15%	25%
Δανία	45%	25%	25%	5%
Γερμανία	30%	37%	20%	13%
Εσθονία	37%	25%	19%	19%
Ιρλανδία	43%	35%	16%	7%
Ελλάδα	32%	30%	19%	19%
Ισπανία	39%	37%	14%	9%
Γαλλία	26%	44%	12%	18%
Κροατία	50%	19%	22%	8%
Ιταλία	38%	45%	9%	8%
Κύπρος	28%	36%	19%	17%
Λετονία	37%	27%	14%	22%
Λιθουανία	18%	36%	16%	30%
Λουξεμβούργο	33%	33%	11%	23%
Ουγγαρία	27%	31%	17%	25%
Μάλτα	25%	38%	19%	17%
Ολλανδία	30%	40%	26%	4%
Αυστρία	29%	44%	15%	12%
Πολωνία	35%	28%	25%	12%
Πορτογαλία	31%	35%	13%	20%
Ρουμανία	20%	40%	27%	13%
Σλοβενία	37%	36%	19%	8%
Σλοβακία	37%	22%	15%	26%
Φιλανδία	21%	43%	30%	6%
Σουηδία	63%	16%	17%	5%
Ην. Βασίλειο	24%	48%	5%	23%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Πίνακας 3.4: Δαπάνη 'Αποζημίωσης Εργαζομένων' ανά βαθμίδα ως ποσοστό επί του συνόλου δαπάνης

Χώρα	Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια	Λοιπά
ΕΕ	35%	46%	12%	8%
Ευρωζώνη	33%	46%	13%	8%
Βέλγιο	35%	43%	11%	10%
Βουλγαρία	20%	55%	22%	4%
Τσεχία	27%	43%	16%	14%
Δανία	53%	25%	19%	3%
Γερμανία	25%	46%	17%	12%
Εσθονία	41%	28%	17%	13%
Ιρλανδία	51%	35%	11%	3%
Ελλάδα	40%	38%	16%	6%
Ισπανία	39%	42%	13%	6%
Γαλλία	31%	49%	11%	9%
Κροατία	53%	21%	24%	3%
Ιταλία	41%	51%	6%	2%
Κύπρος	39%	45%	9%	7%
Λετονία	41%	31%	11%	18%
Λιθουανία	20%	44%	15%	21%
Λουξεμβούργο	42%	43%	6%	10%
Ουγγαρία	37%	41%	15%	6%
Μάλτα	30%	38%	18%	14%
Ολλανδία	36%	43%	20%	2%
Αυστρία	28%	52%	13%	7%
Πολωνία	37%	33%	21%	8%
Πορτογαλία	39%	40%	13%	7%
Ρουμανία	26%	42%	22%	10%
Σλοβενία	42%	39%	16%	3%
Σλοβακία	45%	22%	14%	19%
Φιλανδία	25%	46%	26%	4%
Σουηδία	70%	14%	12%	4%
Ην. Βασίλειο	31%	59%	0%	9%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

3.1.1. Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Ως προς το ΑΕΠ των χωρών για το ποσοστό δαπάνης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρατηρούμε ότι η Ελλάδα βρίσκεται κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα 2000-2016 σε ποσοστό 1,1% ενώ το 2016 συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό της στο 1,4% έναντι του μέσου Ευρωπαϊκού όρου 1,5% για την ΕΕ και 1,4% για την Ευρωζώνη. Διαχρονικά αντιλαμβανόμαστε ότι χώρες όπως η Εσθονία, Σλοβενία, Σουηδία συγκεντρώνουν ποσοστά τα οποία είναι πάνω από 2% του ΑΕΠ τους, εν αντιθέσει με άλλες χώρες οι οποίες συγκεντρώνουν ποσοστά κάτω του μέσου όρου (λιγότερο από 1%), παραδείγματος χάριν Βουλγαρία, Τσεχία, Λιθουανία, Ρουμανία (Πίνακας 3.5).

Σε ότι έχει να κάνει με το σύνολο των δαπανών σχετικά με τις βασικές κατηγορίες για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανά χώρα παρατηρούμε ότι η Κύπρος έρχεται πρώτη ως προς τις δαπάνες για την κατηγορία 'Αποζημίωση Εργαζομένων' αγγίζοντας το 100%, ακολουθεί η Ελλάδα με 98%, για την 'Ενδιάμεση Ανάλωση' στο 1%, στις υπόλοιπες κατηγορίες 0%. Να επισημάνουμε επίσης ότι ο μέσος Ευρωπαϊκός όρος για την 'Αποζημίωση Εργαζομένων' είναι στα 67% και 71% για την ΕΕ και την Ευρωζώνη. Για τις υπόλοιπες χώρες αυτές που συγκεντρώνουν ποσοστά μεγαλύτερα του 80% είναι το Βέλγιο (86%), Ιρλανδία (81%), Γαλλία (84%), Ιταλία (83%), Λουξεμβούργο (83%) Ουγγαρία (80%), Πορτογαλία (90%) και Σλοβακία (82%), ενώ οι χώρες με ποσοστά κάτω του μέσου Ευρωπαϊκού όρου είναι η Γερμανία (47%) και Σουηδία (50%) (Πίνακας 3.6).

Πίνακας 3.5: Δαπάνη Α-βάθμιας εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα

Χώρα	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΕΕ	:	:	:	:	:	:	:	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Ευρωζώνη	:	:	:	:	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4
Βέλγιο	:	1,8	1,8	1,9	1,8	1,9	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,1	2,0	2,0	2,1
Βουλγαρία	0,6	0,5	0,7	0,7	0,7	0,8	0,6	0,6	0,7	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	0,7
Τσεχία	1,0	0,9	0,9	1,1	0,4	0,4	0,4	0,4	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0
Δανία	2,8	3,1	3,1	3,2	3,2	3,2	3,1	3,0	3,0	3,4	3,4	3,3	3,2	3,1	3,2	3,1	3,1
Γερμανία	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3
Εσθονία	2,3	2,1	2,1	2,0	2,2	2,2	2,1	2,1	2,5	2,6	2,3	2,1	2,1	2,2	2,0	2,1	2,2
Ιρλανδία	1,2	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5	1,6	1,8	1,9	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9	1,4	1,4
Ελλάδα	:	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,2	1,3	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,4
Ισπανία	1,5	1,5	1,6	1,5	1,6	1,5	1,5	1,6	1,6	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Γαλλία	1,4	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4
Κροατία	:	2,8	2,9	2,8	2,6	2,5	2,7	2,4	2,4	2,6	2,5	2,4	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4
Ιταλία	:	1,7	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Κύπρος	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,7	1,9	2,0	2,2	2,1	2,1	1,8	1,8	1,7
Λετονία	:	:	:	:	1,7	1,6	1,7	1,6	2,2	2,4	2,1	1,9	1,9	2,0	2,2	2,0	2,0
Λιθουανία	1,1	1,1	1,0	0,9	1,2	1,0	1,1	1,0	1,0	1,3	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Λουξεμβούργο	1,6	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0	1,7	1,6	1,6	1,9	2,0	1,9	1,9	1,7	1,6	1,6	1,6
Ουγγαρία	2,5	2,5	2,8	3,1	2,9	2,4	2,3	2,0	2,0	2,1	1,8	1,5	1,3	0,9	1,1	1,3	1,3
Μάλτα	:	1,3	1,4	1,4	1,3	1,3	1,5	1,2	1,2	1,3	1,3	1,4	1,5	1,4	1,5	1,4	1,4
Ολλανδία	1,6	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,6	1,7	1,8	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6
Αυστρία	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4
Πολωνία	:	2,2	2,2	2,3	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,7	1,8
Πορτογαλία	2,4	2,4	2,5	2,6	2,6	2,6	2,2	2,0	1,9	2,0	2,0	1,8	1,5	1,8	1,7	1,5	1,5
Ρουμανία	:	:	:	:	:	:	:	1,2	1,1	1,0	0,9	1,3	0,8	0,7	0,7	0,6	0,7
Σλοβενία	2,1	2,2	2,2	2,2	2,2	2,4	2,2	2,1	2,1	2,2	2,3	2,3	2,3	2,3	2,2	2,1	2,1
Σλοβακία	:	:	:	1,6	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6	1,5	1,4
Φινλανδία	:	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2
Σουηδία	:	3,7	3,8	3,8	3,8	3,8	3,7	3,6	3,7	3,9	3,7	3,7	3,8	3,9	4,0	4,0	4,2
Ην. Βασίλειο	1,4	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,7	1,8	1,9	1,9	1,8	1,6	1,3	1,2	1,2	1,1

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Πίνακας 3.6: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο για την Α-βάθμια εκπαίδευση ανά χώρα

Χώρα	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Επιδοτήσεις	Φόροι	Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	Ακαθάριστος σηματισμός κεφαλαίου
ΕΕ	13%	67%	1%	2%	5%	6%	0%	6%
Ευρωζώνη	10%	71%	1%	1%	3%	8%	0%	6%
Βέλγιο	9%	86%	0%	0%	0%	0%	0%	5%
Βουλγαρία	25%	69%	0%					6%
Τσεχία	22%	71%	1%	0%	0%	1%	0%	5%
Δανία	17%	59%	0%	0%	1%	14%	0%	9%
Γερμανία	14%	47%	2%	0%	2%	26%	1%	7%
Εσθονία	20%	67%	0%	0%	1%	2%	0%	10%
Ιρλανδία	10%	81%	0%	0%	0%	0%	0%	9%
Ελλάδα	1%	98%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Ισπανία	6%	69%	0%	0%	22%	1%	0%	1%
Γαλλία	6%	84%	0%	1%	1%	1%	0%	7%
Κροατία	19%	75%	0%	0%	0%	3%	0%	2%
Ιταλία	7%	83%	2%	5%	0%	0%	0%	3%
Κύπρος	0%	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Λετονία	22%	68%	0%	0%	0%	2%	0%	8%
Λιθουανία	20%	74%			0%	0%		6%
Λουξεμβούργο	8%	83%	0%	0%	0%	0%	0%	8%
Ουγγαρία	11%	80%	0%	1%	1%	2%	0%	5%
Μάλτα	1%	73%	0%	0%	0%	21%	0%	5%
Ολλανδία	18%	71%	1%	1%	0%	1%	0%	8%
Αυστρία	14%	63%	0%	2%	0%	12%	1%	7%
Πολωνία	11%	72%	1%	0%	8%	2%	0%	6%
Πορτογαλία	4%	90%	0%		4%	0%	0%	2%
Ρουμανία	8%	68%	0%	0%	1%	1%	19%	3%
Σλοβενία	19%	74%	1%	0%	0%	1%	0%	6%
Σλοβακία	11%	82%	0%	0%	2%	1%	0%	4%
Φινλανδία	23%	59%	0%	0%	0%	5%	0%	13%
Σουηδία	15%	50%	0%	11%				
Ην. Βασίλειο	28%	60%	0%	0%				

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

3.1.2. Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Τα ποσοστά των δαπανών για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση τείνουν να είναι αρκετά διαφορετικά σε σχέση με αυτά της πρωτοβάθμιας. Συγκεκριμένα, οι δαπάνες τις Ελλάδας για το σύνολο ως προς το ποσοστό του ΑΕΠ κυμαίνεται μεταξύ του 1,3% και 1,6% για τη χρονική περίοδο 2000-2016 φανερά πιο κάτω από τον μέσο Ευρωπαϊκό όρο 1,9% για την ΕΕ και 2,0% για την Ευρωζώνη. Χώρες όπως Βέλγιο, Γαλλία, Κύπρος, Μάλτα, Ολλανδία, Αυστρία, Σλοβενία, Φιλανδία και το Ην. Βασίλειο διατηρούν ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 2,0% του ΑΕΠ τους για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση εν αντιθέσει με τις Κροατίας και Σλοβακίας που δαπανούν λιγότερο από 1% του ΑΕΠ τους (Πίνακας 3.7).

Σχετικά με τα ποσοστά των δαπανών για τις βασικές κατηγορίες της εκπαίδευσης παρατηρούμε ότι για ακόμη μία φορά η Ελλάδα έχει ένα αρκετά υψηλό ποσοστό στην κατηγορία της 'Αποζημίωσης Εργαζομένων' της τάξης του 100%, δεύτερη κατά σειρά με επίσης υψηλό ποσοστό ακολουθεί η Κύπρος με ποσοστό 93%, ποσοστά τα οποία είναι ιδιαίτερα υψηλά σε σχέση με αυτά της ΕΕ και της Ευρωζώνης (71% και 76% αντίστοιχα). Άλλες χώρες οι οποίες επίσης συγκεντρώνουν αρκετά μεγάλα ποσοστά είναι το Βέλγιο (87%), Βουλγαρία (82%), Ιταλία (86%), Λιθουανία (81%), Λουξεμβούργο (83%) και Πορτογαλία (81%) στον αντίποδα χώρες που δεν συγκεντρώνουν μεγάλα ποσοστά για την 'Αποζημίωση Εργαζομένων' είναι η Τσεχία (64%), Μάλτα (61%), Ολλανδία (62%), Ρουμανία (56%), Φιλανδία (52%), Σουηδία (41%) (Πίνακας 3.8).

Πίνακας 3.7: Δαπάνη Β-βάθμιας εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα

Χώρα	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΕΕ	:	:	:	:	:	:	:	1,9	1,9	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Ευρωζώνη	:	:	:	:	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9
Βέλγιο	:	2,3	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	2,2	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Βουλγαρία	1,4	1,4	1,6	1,7	1,6	1,6	1,4	1,7	1,9	1,9	1,8	1,7	1,6	1,8	1,9	1,9	1,7
Τσεχία	1,8	2,1	2,4	2,5	2,7	2,6	2,6	2,4	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,7
Δανία	1,5	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,4	1,5	1,6	1,9	1,7	1,8	1,8	1,9	1,8	1,7
Γερμανία	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Εσθονία	2,4	2,6	2,7	2,6	2,1	2,1	2,0	1,9	2,0	2,1	1,8	1,6	1,5	1,3	1,4	1,5	1,5
Ιρλανδία	1,6	1,6	1,5	1,6	1,7	1,6	1,5	1,5	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,5	1,1	1,1
Ελλάδα	:	1,3	1,3	1,4	1,4	1,5	1,3	1,4	1,4	1,5	1,5	1,6	1,5	1,4	1,3	1,3	1,3
Ισπανία	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,6	1,7	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Γαλλία	2,6	2,6	2,7	2,7	2,6	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,5	2,4	2,6	2,4	2,4	2,4	2,4
Κροατία	:	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Ιταλία	:	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,0	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Κύπρος	1,8	1,8	1,9	2,1	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4	2,1	2,1	2,1
Λετονία	:	:	:	:	2,1	1,8	2,1	2,1	2,0	2,1	1,9	1,7	1,6	1,5	1,7	1,7	1,5
Λιθουανία	3,2	3,2	3,1	2,9	2,5	2,4	2,3	2,2	2,5	3,1	2,7	2,5	2,2	1,9	1,8	1,8	1,8
Λουξεμβούργο	1,9	1,9	1,9	2,0	1,9	1,8	1,7	1,7	1,8	2,0	1,9	1,8	1,8	1,6	1,7	1,6	1,6
Ουγγαρία	0,5	0,6	0,5	0,7	0,6	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,8	1,7	1,5	1,4	1,8	1,5	1,5
Μάλτα	:	2,2	2,3	2,3	2,3	2,1	2,2	2,2	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,1	2,0	2,1	2,1
Ολλανδία	1,8	1,9	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Αυστρία	2,5	2,5	2,4	2,5	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2
Πολωνία	:	1,9	1,9	1,8	1,7	1,7	1,7	1,6	1,5	1,5	1,6	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4
Πορτογαλία	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,0	2,1	2,5	2,7	2,2	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7
Ρουμανία	:	:	:	:	:	:	:	1,5	1,4	1,4	1,1	1,6	1,1	1,0	1,2	1,2	1,5
Σλοβενία	2,4	2,6	2,5	2,4	2,4	2,5	2,4	2,2	2,3	2,5	2,4	2,3	2,3	2,4	2,1	2,0	2,0
Σλοβακία	:	:	:	0,7	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8
Φινλανδία	:	2,5	2,6	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	2,6	2,9	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6
Σουηδία	:	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,0	1,1
Ην. Βασίλειο	1,3	1,4	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8	2,0	2,1	2,0	2,1	2,1	2,2	2,2	2,3

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Πίνακας 3.8: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο για την Β-βάθμια εκπαίδευση ανά χώρα

Χώρα	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Επιδοτήσεις	Φόροι	Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου
ΕΕ	13%	71%	1%	1%	4%	4%	0%	6%
Ευρωζώνη	10%	76%	0%	1%	3%	4%	0%	5%
Βέλγιο	8%	87%	0%	0%	0%	0%	0%	4%
Βουλγαρία	15%	82%	0%			0%		3%
Τσεχία	20%	64%	3%	0%	0%	2%	0%	11%
Δανία	22%	50%	0%	0%	21%	2%	0%	4%
Γερμανία	12%	72%	1%	0%	1%	8%	0%	6%
Εσθονία	19%	68%	0%	0%	2%	2%	0%	9%
Ιρλανδία	10%	70%	2%	0%	0%	12%	-1%	7%
Ελλάδα	0%	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Ισπανία	4%	77%	0%	0%	16%	3%	0%	1%
Γαλλία	8%	79%	0%	1%	3%	3%	0%	6%
Κροατία	17%	78%	0%	0%	0%	3%	0%	2%
Ιταλία	6%	86%	1%	5%	0%	0%	0%	2%
Κύπρος	1%	93%	0%	0%	0%	7%	0%	0%
Λετονία	18%	69%	0%	0%	4%	1%	0%	8%
Λιθουανία	10%	81%	0%		0%	0%	0%	9%
Λουξεμβούργο	4%	83%	0%	0%	1%	2%	0%	10%
Ουγγαρία	15%	79%	1%	1%	2%	1%	0%	1%
Μάλτα	3%	61%	0%	0%	7%	18%	0%	11%
Ολλανδία	21%	62%	1%	1%	4%	0%	2%	9%
Αυστρία	16%	77%	0%	2%	0%	2%	1%	2%
Πολωνία	10%	79%	1%	0%	5%	2%	0%	3%
Πορτογαλία	15%	81%	0%		3%	0%	0%	0%
Ρουμανία	12%	56%	0%	0%	4%	0%	24%	4%
Σλοβενία	20%	70%	1%	0%	0%	4%	0%	6%
Σλοβακία	22%	69%	0%	0%	3%	0%	0%	5%
Φινλανδία	21%	52%	0%	0%	4%	12%	0%	11%
Σουηδία	25%	41%	0%	8%	21%	0%	0%	5%
Ην. Βασίλειο	23%	58%	1%	0%	3%	6%	0%	9%

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

3.1.3. Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Όσον αφορά την εξέλιξη των δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως προς το ΑΕΠ των χωρών παρατηρούμε ότι οι δαπάνες ως προς το ΑΕΠ της Ελλάδας κυμαίνεται μεταξύ του 0,7% έως και το μέγιστο ποσοστό της στο 1%. Σε ότι έχει να κάνει με τα ποσοστά δαπανών ως προς το ΑΕΠ των άλλων χωρών η ΕΕ κατέχει το ποσοστό του 0,7% όπως επίσης και η Ευρωζώνη 0,7%. Χώρες όπως η Δανία, Εσθονία, Φιλανδία, Κροατία, Κύπρος, Μάλτα, Ολλανδία, Πολωνία, Σλοβακία και Σουηδία κατέχουν ποσοστά πολύ κοντά στον μέσο ευρωπαϊκό όρο, εν αντιθέσει με χώρες όπως Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ην. Βασίλειο οι οποίες κατέχουν χαμηλότερα ποσοστά εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες (Πίνακας 3.9).

Ως προς το σύνολο των δαπανών για τις βασικές κατηγορίες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ο μέσος ευρωπαϊκός όρος διαμορφώνεται στο 50% για την ΕΕ και στο 54% για την ευρωζώνη για την κατηγορία 'Αποζημίωση Εργαζομένων'. Σχετικά κοντά στον μέσο ευρωπαϊκό όρο κινείται και η Ελλάδα καταναλώνοντας το 65% των δαπανών του για την 'Αποζημίωση Εργαζομένων', 25% στην 'Ενδιάμεση Ανάλωση', 4% στις 'Άλλες Τρέχουσες Μεταβιβάσεις', 2% στις 'Μεταβιβάσεις Κεφαλαίου' και 3% στον 'Ακαθάριστο Σχηματισμό Κεφαλαίου'. Οι χώρες που συγκεντρώνουν παρόμοια ποσοστά με αυτά της Ελλάδος είναι η Βουλγαρία (77%), Βέλγιο (63%), Ισπανία (63%), Γαλλία (68%), Κροατία (79%), Λιθουανία (61%), Πορτογαλία (73%), Σλοβακία (62%), ενώ χώρες με μικρότερο ποσοστό από αυτό της ΕΕ και της Ευρωζώνης είναι το Ην. Βασίλειο (3%), Σουηδία (33%), Τσεχία (64%), Λουξεμβούργο (32%), Κύπρος (32%) και Δανία (37%) (Διάγραμμα 3.10).

Πίνακας 3.9: Δαπάνη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά χώρα

Χώρα	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΕΕ	:	:	:	:	:	:	:	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7
Ευρωζώνη	:	:	:	:	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7
Βέλγιο	:	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9
Βουλγαρία	1,0	0,8	0,8	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	0,8	0,7
Τσεχία	0,6	0,6	0,7	0,6	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7
Δανία	1,3	1,1	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1	1,2	1,4	1,4	1,4	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8
Γερμανία	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8
Εσθονία	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3	1,7	1,7	1,5	1,5	1,6	1,4	1,3	1,3	1,1
Ιρλανδία	1,2	1,2	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	1,0	0,9	0,8	0,7	0,9	0,9	0,7	0,7	0,6	0,5
Ελλάδα	:	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
Ισπανία	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Γαλλία	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
Κροατία	:	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,1	1,2	1,0	1,1	1,0
Ιταλία	:	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Κύπρος	0,7	0,7	0,8	0,9	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	1,0	1,2	0,8	0,7	0,8	0,9	1,2	1,2
Λετονία	:	:	:	:	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0	1,1	1,1	1,0	0,9	1,0	0,7
Λιθουανία	0,7	0,8	1,0	1,0	1,1	1,0	1,2	1,1	1,1	1,3	1,2	1,0	1,4	1,2	1,2	1,2	0,8
Λουξεμβούργο	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,6	0,5
Ουγγαρία	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8
Μάλτα	:	0,9	0,9	0,8	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8	0,9	1,1	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0
Ολλανδία	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Αυστρία	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Πολωνία	:	1,3	1,4	1,4	1,4	1,7	1,7	1,6	1,6	1,4	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5	1,5	1,2
Πορτογαλία	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,2	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	0,7	0,6
Ρουμανία	:	:	:	:	:	:	:	0,8	1,3	1,0	0,9	0,9	0,8	0,7	0,6	0,8	1,0
Σλοβενία	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,2	1,0	1,1
Σλοβακία	:	:	:	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6
Φινλανδία	:	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,7	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	1,8
Σουηδία	:	1,6	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,3	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1
Ην. Βασίλειο	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	0,6	0,7	0,5	0,5	0,3	0,2

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Πίνακας 3.10: Ποσοστά βασικών κατηγοριών δαπανών ως προς το σύνολο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά χώρα

Χώρα	Ενδιάμεση ανάλωση	Αποζημίωση εργαζομένων	Επιδοτήσεις	Φόροι	Κοινωνικές παροχές και μεταβιβάσεις	Άλλες τρέχουσες μεταβιβάσεις	Μεταβιβάσεις κεφαλαίου	Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου
ΕΕ	19%	50%	3%	1%	7%	8%	3%	9%
Ευρωζώνη	19%	54%	3%	1%	5%	5%	3%	10%
Βέλγιο	23%	63%	1%	0%	1%	1%	0%	11%
Βουλγαρία	16%	77%	0%			1%		6%
Τσεχία	22%	58%	0%	0%	0%	10%	0%	9%
Δανία	15%	37%	0%	0%	35%	0%	0%	13%
Γερμανία	22%	49%	8%	0%	6%	2%	1%	11%
Εσθονία	22%	55%	0%	0%	13%	2%	0%	6%
Ιρλανδία	4%	47%	22%	0%	16%	5%	3%	3%
Ελλάδα	25%	65%	0%	0%	0%	4%	2%	3%
Ισπανία	17%	63%	0%	0%	0%	12%	0%	7%
Γαλλία	18%	68%	0%	1%	1%	3%	0%	9%
Κροατία	8%	79%	0%	0%	0%	0%	0%	13%
Ιταλία	11%	53%	1%	4%	0%	20%	0%	11%
Κύπρος	17%	32%	0%	0%	38%	0%	0%	13%
Λετονία	17%	49%	0%	0%	7%	0%	0%	27%
Λιθουανία	19%	61%			10%	4%	0%	6%
Λουξεμβούργο	16%	32%	0%	0%	0%	37%	0%	15%
Ουγγαρία	23%	51%	0%	0%	10%	7%	0%	8%
Μάλτα	23%	56%	0%	0%	12%	0%	0%	8%
Ολλανδία	19%	45%	2%	1%	8%	0%	16%	9%
Αυστρία	23%	56%	1%	2%	0%	11%	1%	6%
Πολωνία	22%	57%	0%	2%	6%	5%	0%	8%
Πορτογαλία	4%	73%	0%	0%	14%	5%	0%	5%
Ρουμανία	8%	43%	0%	0%	5%	38%	0%	7%
Σλοβενία	21%	53%	2%	0%	0%	16%	0%	8%
Σλοβακία	19%	62%	0%	1%	9%	3%	1%	5%
Φινλανδία	22%	41%	0%	0%				
Σουηδία	20%	33%	1%	7%				
Ην. Βασίλειο	10%	3%	5%	0%				

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Ανακεφαλαίωση τρίτου κεφαλαίου

Σε αυτό το κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με την δαπάνες δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης τόσο για την Ελλάδα όσο και για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με γνώμονα κάθε φορά τον δείκτη COFOG για το σύνολο της εκπαίδευσης αλλά και για κάθε βαθμίδα αυτής ξεχωριστά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η Ελλάδα ως προς το μεγαλύτερο ποσοστό των δαπανών στην ιδιωτική εκπαίδευση το διοχετεύει στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αφήνοντας στο «περιθώριο» την δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε ότι έχει να κάνει με χώρες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης τα αποτελέσματα τείνουν να είναι διαφορετικά καθώς κάθε χώρα ξεχωριστά μπορεί να διαφέρει αρκετά ως προς την οργάνωση , δομή και χρηματοδότησης της από τον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα αντίστοιχα. Σε κάθε ενότητα αυτού του κεφαλαίου παρουσιάζεται και ο Ευρωπαϊκός Μέσος Όρος προκειμένου να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα αποτελέσματα για να συγκρίνουμε τα επίπεδα δαπανών για την Ελλάδα και το κατά πόσο αυτά συγκλίνουν ή αποκλίνουν από τον Ευρωπαϊκό Μέσο Όρο.

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Μελλοντικές Προβλέψεις για την Εξέλιξη των Δαπανών

4.1. Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν στοιχεία τα οποία αφορούν στην εξέλιξη, κυρίως δημογραφική, στον αριθμό των μαθητών – φοιτητών τα επόμενα χρόνια στα ελληνικά σχολεία όπως επίσης και το κατά πόσο επηρεάζεται ο αριθμός αυτός από το μεταναστευτικό κύμα των τελευταίων χρόνων στην χώρα.

Πρώτα από όλα όμως πρέπει να αναφερθούμε και στην κατά κεφαλήν δαπάνη δημόσια – ιδιωτική. Η δημόσια κατά κεφαλήν δαπάνη ανά μαθητή αφορά στο πόσο κοστίζει στο κράτος ο κάθε μαθητής ενώ η ιδιωτική κατά κεφαλήν δαπάνη αφορά στο πόσο κοστίζει για το νοικοκυριό η επιλογή ιδιωτικού σχολείου σε ένα παιδί. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν πίνακες με δεδομένα από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία που σχετίζονται με τον αριθμό των μαθητών και φοιτητών (μεταπτυχιακών) ανά έτος και σχολική μονάδα. Δυστυχώς λόγω έλλειψης στοιχείων για ορισμένα έτη θα αναλυθούν μόνο το έτος 2004 και τα έτη 2008-2016.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ ΑΝΑ ΜΑΘΗΤΗ

Στον Πίνακα 5.1 παρατηρούμε ότι ο αριθμός των μαθητών για την προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζει κάποιες διακυμάνσεις, όχι ιδιαίτερα μεγάλες, με τάση προς αύξηση ως προς τον αριθμό. Πιο συγκεκριμένα, το έτος 2004 έφτασε στους 739 χιλιάδες μαθητές ενώ κατά τα έτη 2008 & 2009 έχουμε μια μικρή μείωση 736 – 734 αντίστοιχα ενώ το έτος 2010 αύξηση κατά 1% φτάνοντας στους 744 χιλιάδες ενώ όπως παρατηρούμε και στον πίνακα υπάρχει μια τάση αύξησης φτάνοντας το 2016 στους 751 χιλιάδες μαθητές.

Στη δευτεροβάθμια συμπεριλαμβάνονται τα γυμνάσια, γενικά & επαγγελματικά λύκεια, τα οποία ακολουθούν αντίστροφη θα λέγαμε πορεία από της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Κατά το έτος 2004 στο 2008 έχουμε μειώσεις στον αριθμό των μαθητών κατά -2% όπως επίσης η πρωτική αυτή πορεία συνεχίζει και τα έτη 2013,2014 και 2016 κατά -2%, -3% και -2% αντίστοιχα φτάνοντας το 2016 στους 624 χιλιάδες μαθητές.

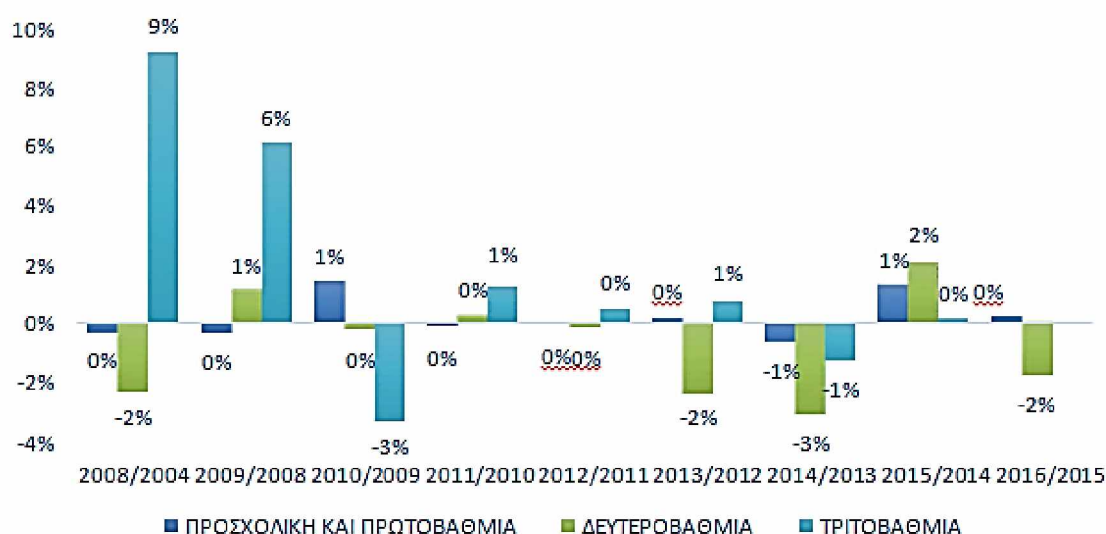
Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Α.Ε.Ι, Τ.Ε.Ι, πρωτοετείς φοιτητές, φοιτητές κανονικών εξαμήνων, εκτός των μεταπτυχιακών) το σκηνικό αλλάζει έχοντας μικτές διακυμάνσεις με αύξηση από το 2004 στο 2008 κατά 9%, το έτος 2009 η αύξηση συνεχίζεται της τάξης του

6% ενώ το 2010 υπάρχει μείωση κατά 3% και τα επόμενα έτη αυξομειώσεις φτάνοντας το 2015 στους 411 χιλιάδες φοιτητές (Διάγραμμα 4.1).

Πίνακας 4.1: Αριθμός μαθητών & φοιτητών στα δημόσια σχολεία και πανεπιστήμια

	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	739	736	734	744	744	744	745	740	750	751
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	667	652	659	657	659	658	642	622	635	624
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	362	395	420	406	411	413	416	410	411	-

Διάγραμμα 4.1: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή στον αριθμό μαθητών & φοιτητών στα δημόσια σχολεία και πανεπιστήμια

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Παρακάτω παρουσιάζονται στοιχεία για την δημόσια εκπαιδευτική κατά κεφαλήν δαπάνη ανά εκπαιδευτική βαθμίδα πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια. Στον Πίνακα 4.2 οι δαπάνες για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, οι οποίες υπολογίζονται αν από τις δαπάνες σε πραγματικές τιμές τις διαιρέσουμε με τον αριθμό των μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρατηρούμε ότι διαμορφώνεται το έτος 2004 στα 3.750 ευρώ, το 2008 στα 4.025 ευρώ ενώ από το 2009 και έπειτα παρατηρούμε μείωση σε σχέση με τα έτη 2004 & 2008 φτάνοντας το 2016 στα 3.625 ευρώ.

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι δαπάνες εμφανίζουν κάποιες μικρές σχετικά διακυμάνσεις. Το 2004 η κατά κεφαλήν δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση έφτανε τα 4.767 ευρώ, αυξανόμενη κατά 15% το 2008 και έπειτα υπάρχει μια σταδιακή μείωση φτάνοντας το 2012 στο -8% και το 2016 έχουμε μια μικρή αύξηση κατά 3% στα 4.151 ευρώ.

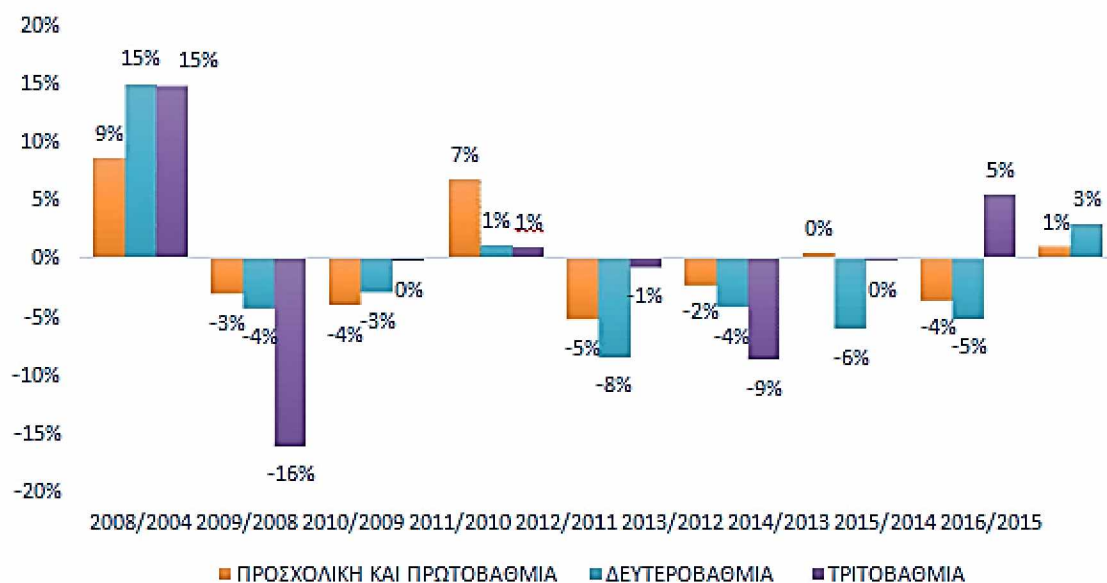
Τέλος, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η κατά κεφαλήν δημόσια δαπάνη ανά μαθητή είναι το 2015 στα 4.596 ευρώ, καταγράφοντας μια πτωτική πορεία από το 2008 και μετά. Παρόλα

αυτά το 2008 εν συγκρίσει με το 2004 αυξήθηκε κατά 15% φτάνοντας τα 5.690 ευρώ (Διάγραμμα 4.2).

Πίνακας 4.2: Δαπάνη ανά μαθητή στη δημόσια πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια & τριτοβάθμια εκπαίδευση

	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	3.705	4.025	3.903	3.748	4.004	3.797	3.708	3.725	3.588	3.625
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	4.767	5.480	5.245	5.093	5.150	4.715	4.517	4.248	4.029	4.151
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	4.955	5.690	4.778	4.769	4.817	4.780	4.368	4.360	4.596	

Διάγραμμα 4.2: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές κατά κεφαλήν δημόσιας εκπαίδευσης

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

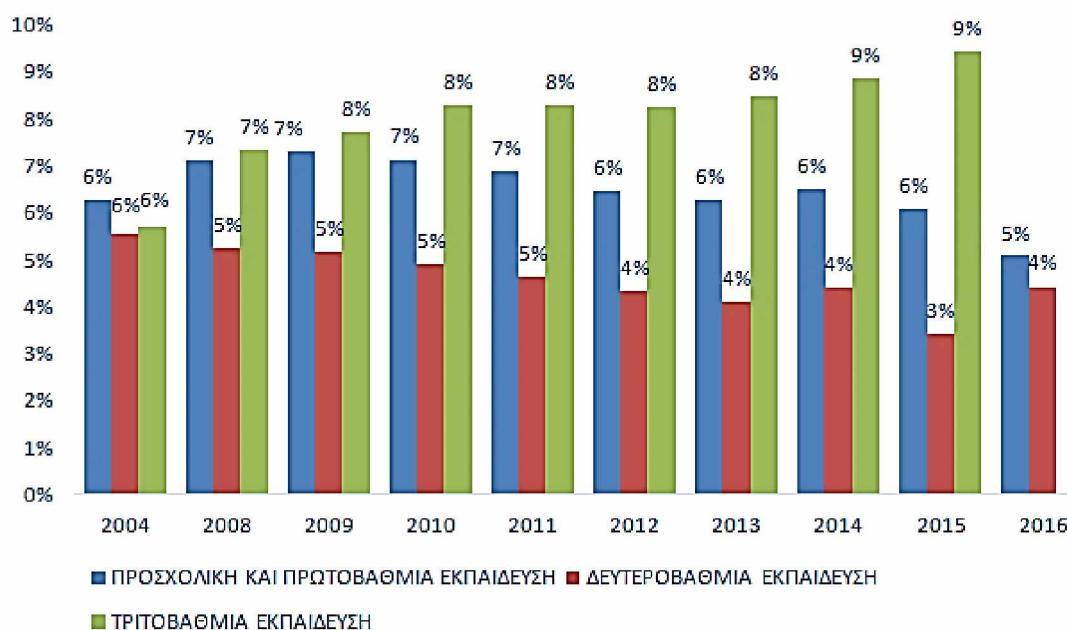
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ ΑΝΑ ΜΑΘΗΤΗ

Σε ότι έχει να κάνει με τον αριθμό των μαθητών στην ιδιωτική εκπαίδευση και τις δαπάνες αυτών παρατηρούμε ότι υπάρχει μια πιο έντονη τάση διακυμάνσεων η οποία μπορεί να οφείλεται και στο ότι εν μέσω κρίσης πολλά νοικοκυριά δεν ήταν σε θέση να ανταπεξέλθουν στα επιπλέον έξοδα. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό και στον Πίνακα 5.3 για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση όπου παρατηρούμε μια αρκετά έντονη πτώση κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των μαθητών το 2016 έχει μειωθεί σημαντικά φτάνοντας στους 40.113 χιλιάδες αποτελώντας το 5% (Διάγραμμα 4.3) του συνόλου των μαθητών ενώ η ετήσια ποσοστιαία μεταβολή στον αριθμό των μαθητών φτάνει το -17% (Διάγραμμα 4.4). από το 2010 υπήρχε μια συνεχής και καθόλου θα λέγαμε αυξανόμενη τάση στον αριθμό, ενώ μόνο το 2014 ο αριθμός αυξήθηκε κατά 4%.

Στην δευτεροβάθμια ο αριθμός των μαθητών στα γυμνάσια και λύκεια της χώρας τείνουν να μειώνονται αισθητά από το 2004 στο 2008 (-8%), το 2015 μειώθηκε πολύ φτάνοντας τους 22.333 χιλιάδες, σε ετήσια μεταβολή στον αριθμό μαθητών στο -22%, ενώ το 2016 έχουμε μια απότομη σχετικά αύξηση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος ο αριθμός φτάνει τους 28.668 χιλιάδες, δηλαδή μόνο το 4% του συνόλου των μαθητών της συγκεκριμένης βαθμίδας.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση οι ιδιωτικές δαπάνες αφορούν κατά αποκλειστικότητα και μόνο τους μεταπτυχιακούς φοιτητές των σχολών Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι της χώρας και όχι τους διδακτορικούς φοιτητές. Πιο αναλυτικά, βλέπουμε ότι ο αριθμός των μεταπτυχιακών φοιτητών σταδιακά για τα εξεταζόμενα έτη εμφανίζουν μια αύξηση και αυτό γίνεται αισθητό από το 2004 και 2008 κατά 43% φτάνοντας τους 31.170 χιλιάδες, το 2015 έφτασε στους 42.684 χιλιάδες, οι μεταπτυχιακοί φοιτητές σε σχέση με το σύνολο των φοιτητών αποτελούν το 9% το 2015, έχοντας αυξηθεί κατά 6% σε σχέση με το 2004.

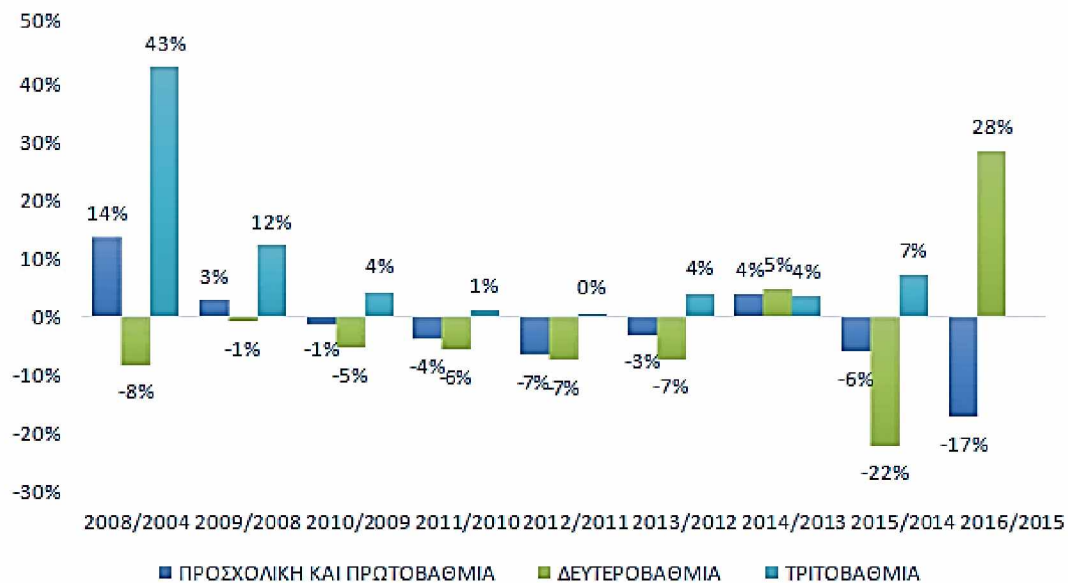
Διάγραμμα 4.3: Ποσοστό μαθητών σε ιδιωτικά σχολεία και φοιτητών ως προς το σύνολο των μαθητών – φοιτητών

Πίνακας 4.3: Αριθμός μαθητών - φοιτητών στα ιδιωτικά σχολεία

	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	49.317	56.094	57.681	56.955	54.804	51.176	49.527	51.416	48.398	40.113
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	39.133	35.928	35.670	33.822	31.958	29.563	27.383	28.685	22.333	28.668
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	21.799	31.170	34.993	36.479	36.915	37.070	38.463	39.817	42.684	

Διάγραμμα 4.4: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές ως προς τον αριθμό μαθητών – φοιτητών ιδιωτικής εκπαίδευσης

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

Στη συνέχεια παρατίθενται στοιχεία για την ιδιωτική κατά κεφαλήν εκπαιδευτική δαπάνη ανά βαθμίδα. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 2004 έφτανε τα 5.180 ευρώ, το 2008 η κατά κεφαλήν δαπάνη τα 5.705 ευρώ, το 2009 τα 5.461 ευρώ, ενώ το 2015 υπάρχει μια μείωση μέχρι το 2016 με εξαίρεση το 2011 που αυξήθηκε κατά 2% και το 2016 αυξήθηκε κατά 8% φτάνοντας τα 3.942 ευρώ (Πίνακας 4.4, Διάγραμμα 4.5).

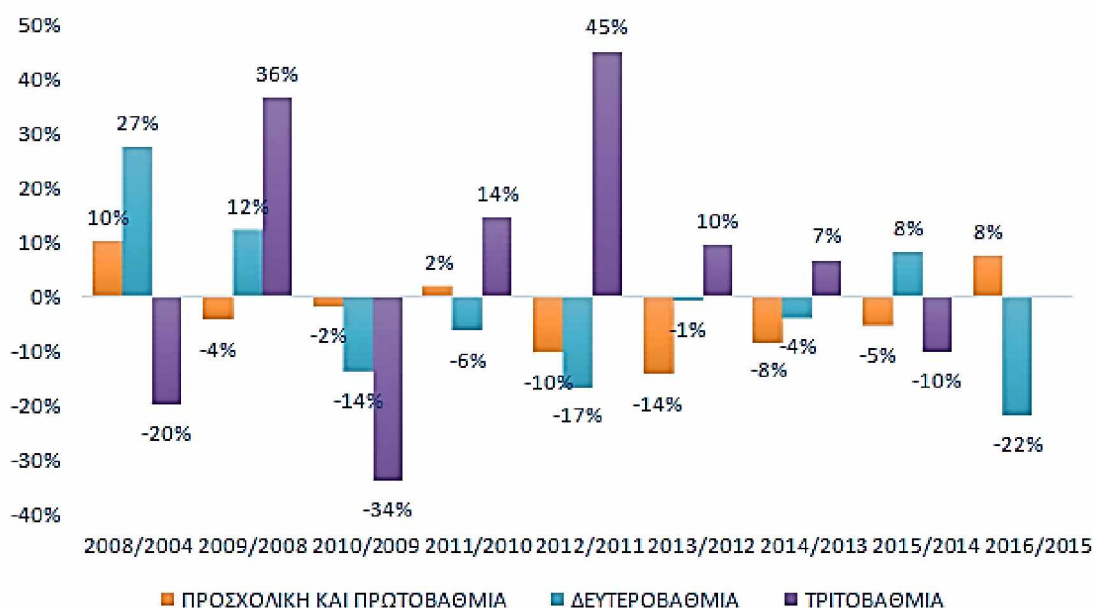
Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση η κατά κεφαλήν ιδιωτική δαπάνη παρουσιάζει αρκετές διακυμάνσεις όπου από το 2004 έως και το 2009 υπάρχει μια αυξητική τάση από τα 5.833 ευρώ στα 8.332 ευρώ το 2009, μετά όμως υπάρχει εμφανής μείωση η οποία κόπηκε το 2015 κατά 8% που το 2016 μειώθηκε εκ νέου κατά 22% φτάνοντας στα 4.564 ευρώ.

Τέλος, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αφορά μόνο μεταπτυχιακούς φοιτητές, η οποία καταγράφει κατά βάση θετικές τιμές το 2004 σε σχέση με το 2008 μειώθηκε δραματικά κατά 20% φτάνοντας το 2008 η κατά κεφαλήν ιδιωτική δαπάνη ανά φοιτητή στα 2.555 ευρώ. Το συνολικό μέσο κόστος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι μεγαλύτερο από το μέσο κόστος του μεταπτυχιακού φοιτητή κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Τα μεταπτυχιακά προγράμματα ανά φοιτητή παρουσίασαν μεγάλη άνοδο στη κατά κεφαλήν δαπάνη το 2012 (45%), ενώ το 2015 μειώθηκαν κατά 10%, φτάνοντας τα 4.032 ευρώ (Πίνακας 4.4, Διάγραμμα 4.5).

Πίνακας 4.4: Δαπάνη ανά μαθητή – φοιτητή στην ιδιωτική εκπαίδευση

Βαθμίδα	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ & ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	5.180	5.705	5.461	5.370	5.466	4.916	4.214	3.863	3.663	3.942
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	5.833	7.433	8.332	7.195	6.753	5.632	5.586	5.371	5.817	4.564
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3.184	2.555	3.485	2.310	2.643	3.829	4.193	4.475	4.032	-

Διάγραμμα 4.5: Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές κατά κεφαλήν μαθητών – φοιτητών ιδιωτικής εκπαίδευσης ανά βαθμίδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΙΟΒΕ, 2019

4.2. Μελλοντική εξέλιξη δημόσιας δαπάνης

Όπως προαναφέρθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου είναι πολύ σημαντικό να καταγράψουμε όσο γίνεται με μεγαλύτερη ακρίβεια τον αριθμό μαθητών αλλά και φοιτητών στην χώρα για τα επόμενα έτη. Είναι γεγονός ότι το μεταναστευτικό κύμα το οποίο τα τελευταία χρόνια είναι πολύ έντονο και ο αριθμός των Ελλήνων μαθητών στο μέλλον θα αρχίσει να φθίνει κατά πολύ. Σε πρόσφατη μελέτη του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, 2018 με τίτλο «Κρίση, δημογραφικές μεταβολές και επιπτώσεις στην εκπαίδευση» αναφέρεται ότι αν δεν υπάρξει μεγάλος αριθμός γεννήσεων, μαζική και άμεση επιστροφή των Ελλήνων που ζουν στο εξωτερικό ο αριθμός αυτός ολοένα και θα μειώνεται.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΑΠΑΝΗΣ

Για την διερεύνηση της μελλοντικής εξέλιξης δημόσιας δαπάνης γίνεται με τη βοήθεια των 3 σεναρίων. Κάθε ένα από αυτά τα σενάρια είναι υποθετικά και έχουν διαμορφωθεί βάση των

στοιχείων της Eurostat για την εξέλιξη του ελληνικού πληθυσμού και καλύπτει τη χρονική περίοδο από το 2015 έως και το 2035.

1. Σενάριο της «ΑΔΡΑΝΕΙΑΣ»

Το κράτος αδυνατεί να συμμετάσχει στην καταπολέμηση της μείωσης του αριθμού μαθητών που αναμένεται και συνεπώς ο αριθμός των εκπαιδευτικών και σχολικών μονάδων παραμένει αμετάβλητος.

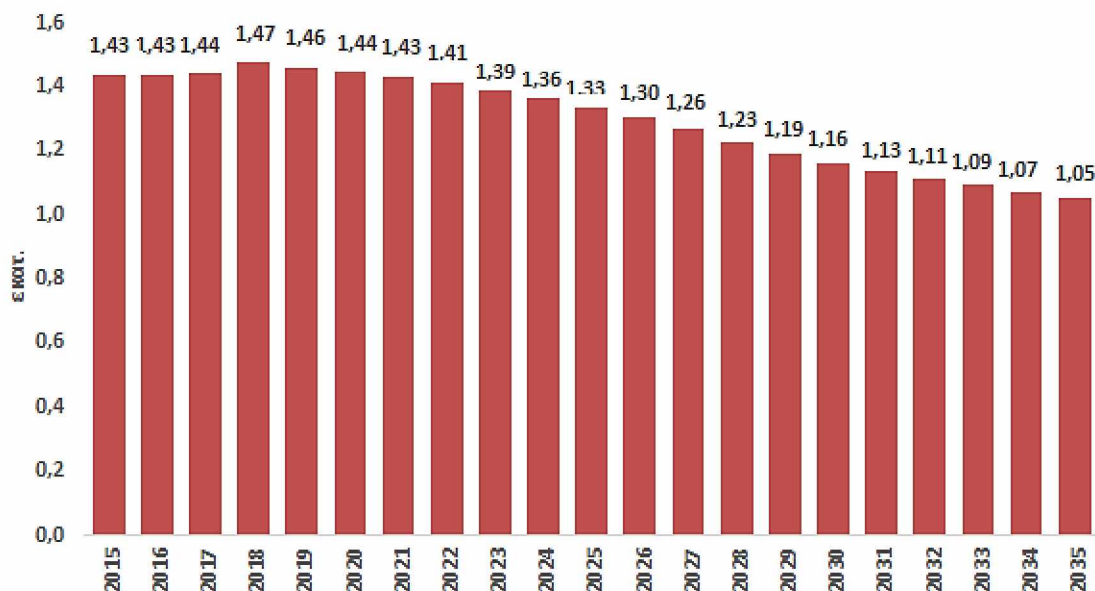
2. Σενάριο της «ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ»

Το κράτος παίρνει θέση και προσπαθεί να κρατήσει τις ισορροπίες μεταξύ εκπαιδευτικών-μαθητών στα σημερινά επίπεδα. Ωστόσο, καθώς μειώνεται ο αριθμός μαθητών μειώνεται και αριθμός των εκπαιδευτικών και των σχολικών μονάδων.

3. Σενάριο της «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ»

Το κράτος παρεμβαίνει προσπαθώντας τη σύγκλιση της αναλογίας εκπαιδευτικών-μαθητών στην Ελλάδα με βάση τον αριθμό μαθητών στην Ευρώπη. Όσο μειώνεται ο αριθμός των μαθητών τόσο θα μειώνονται οι εκπαιδευτικοί και οι σχολικές μονάδες, πολύ περισσότερο σε σχέση με τον σενάριο της «Προσαρμογής» (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, 2018).

Διάγραμμα 4.6: Προβλέψεις για την εξέλιξη του αριθμού μαθητών, 2015-2035

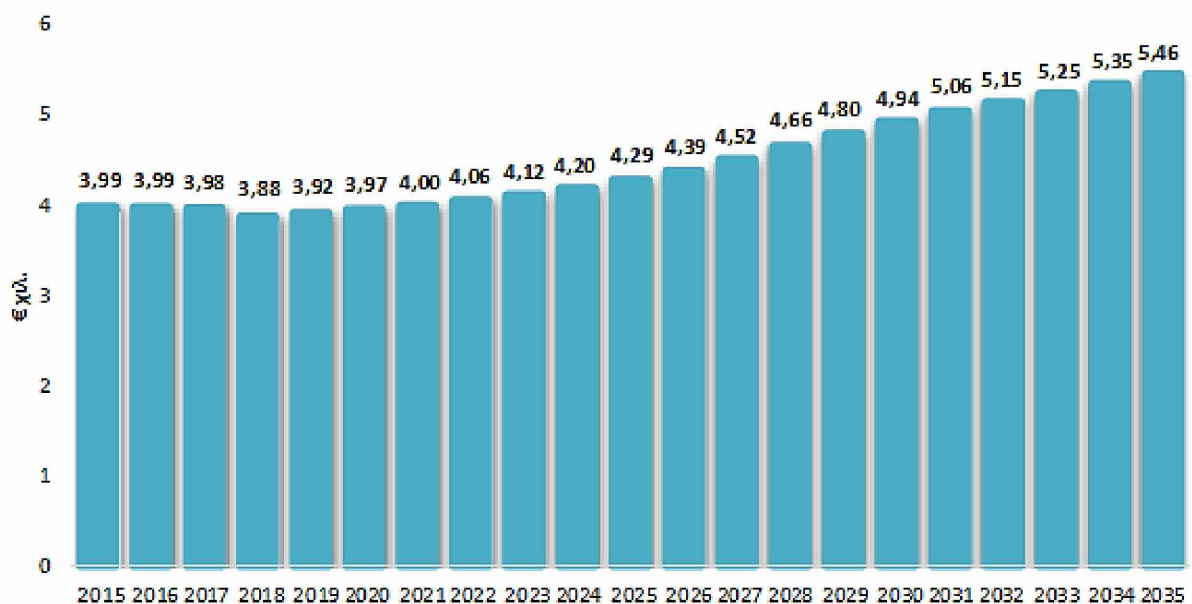

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

4.2.1. Σενάριο «ΑΔΡΑΝΕΙΑΣ»

Στο σενάριο αυτό όπως έχει προαναφερθεί και παραπάνω το κράτος δεν συμμετέχει ώστε να προσπαθήσει να εξισορροπήσει τη μείωση στον αριθμό μαθητών επομένως, τόσο ο αριθμός των εκπαιδευτικών και σχολικών μονάδων παραμένει ως έχει. Πιο αναλυτικά, έστω ότι η συνολική δαπάνη για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση παραμένει ως έχει τη χρονική περίοδο 2015-2035 βασισόμενη στις τιμές του 2014 στα 5.39 εκατ. Σύμφωνα και με το Διάγραμμα 4.7 η εξέλιξη της δαπάνης ανά μαθητή εξελίσσεται ως εξής: 1) έπειτα της μείωσης που έγινε κατά τα έτη 2017-2018 (3.98 και 3.88 εκατ. αντίστοιχα) οι δαπάνες βαίνουν αυξανόμενα ως το 2035, παρά τις μειώσεις στον αριθμό των μαθητών, σύμφωνα και με τις προβλέψεις της Eurostat. Μέχρι το 2035 η δαπάνη ανά μαθητή θα έχει διαμορφωθεί στα 5.46 εκατ., δηλαδή θα έχει αυξηθεί κατά 37% (Διάγραμμα 4.7).

Διάγραμμα 4.7: Δαπάνη ανά μαθητή σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

4.2.2. Σενάριο «ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ»

Στο σενάριο αυτό υποθέτουμε ότι ο αριθμός των μαθητών μένει αμετάβλητος όπως και στο προηγούμενο σενάριο, στους 9,5 μαθητές ανά διδάσκοντα, παράλληλα όμως με την μείωση των μαθητών μειώνεται κατά αναλογία ο αριθμός διδασκόντων και σχολικών μονάδων. Από το Διάγραμμα 4.8 παρατηρούμε ότι η δαπάνη ανά μαθητή δεν έχει αλλάξει σε σύγκριση με το προηγούμενο κεφάλαιο παρόλα αυτά στα υπόλοιπα μεγέθη φαίνεται να υπάρχουν διαφοροποιήσεις καθότι πλέον μειώνονται αναλογικά τόσο οι διδάσκοντες όσο και οι σχολικές μονάδες. Συγκεκριμένα, η δαπάνη ανά σχολική μονάδα, αποζημίωση ανά

διδάσκοντα και δαπάνη ανά διδάσκοντα τείνουν να αυξάνονται από το 2019 και μετά. Η δαπάνη ανά σχολική μονάδα αναμένεται να αυξηθεί κατά 27% μέχρι το 2035 σε σχέση με το 2015 στα 549.866 ευρώ, η δαπάνη ανά διδάσκοντα αυξάνεται κατά 37% στα 51.347 ευρώ.

Διάγραμμα 4.8: Εξέλιξη βασικών μεγεθών δημόσιας εκπαίδευσης σύμφωνα με το σενάριο «ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ»

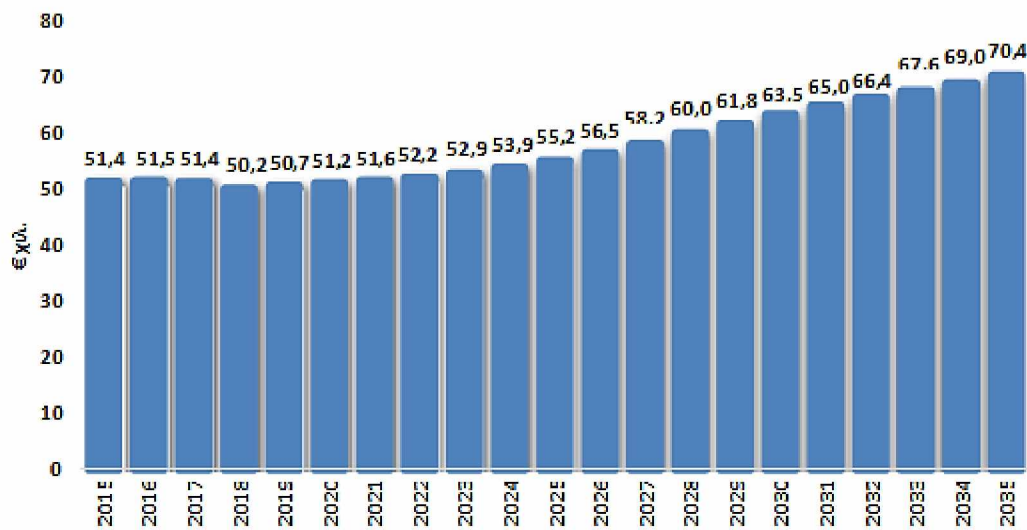
	ΔΑΠΑΝΗ/ΜΑΘΗΤΗ	ΔΑΠΑΝΗ/ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΑΜΟΙΒΗ/ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ	ΔΑΠΑΝΗ/ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ
2015	3.989	429.807	37.342	37.583
2016	3.986	435.881	37.380	37.621
2017	3.977	430.473	37.264	37.504
2018	3.882	392.743	36.596	36.832
2019	3.924	401.392	36.925	37.164
2020	3.965	405.667	37.289	37.530
2021	4.003	407.912	37.611	37.854
2022	4.059	417.718	38.063	38.309
2023	4.122	430.939	38.573	38.822
2024	4.198	440.930	39.258	39.512
2025	4.294	452.001	40.161	40.420
2026	4.394	462.980	41.118	41.384
2027	4.520	475.240	42.319	42.592
2028	4.664	488.380	43.319	43.968
2029	4.804	500.912	44.974	45.265
2030	4.937	512.117	46.237	46.536
2031	5.055	521.846	47.378	47.684
2033	5.154	529.829	48.357	48.669
2033	5.250	536.884	49.286	49.605
2034	5.350	543.513	50.274	50.598
2035	5.459	549.866	51.347	51.678

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

4.2.3. Σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ»

Στο σενάριο της ευρωπαϊκής σύγκλισης ο αριθμός των μαθητών μένει ίδιος σε σχέση με τα δύο προηγούμενα σενάρια, ωστόσο εδώ μεταβάλλουμε τον λόγο των μαθητών προς τους διδάσκοντες που είναι ίσος με το 13, μέσος όρος για την Ευρώπη το 2015. Ο λόγος των μαθητών προς τους διδάσκοντες σκοπό έχει να φέρει σε απόλυτη αναλογία των αριθμό μαθητών, καθηγητών και σχολικών μονάδων βάση του αριθμού που ισχύει για την Ευρώπη. Συνεπώς, ο αριθμός των δασκάλων μειώνεται δραματικά, ξεκινώντας από το 2015 στους 104.295 δασκάλους σε αντίθεση με το σενάριο της προσαρμογής που ήταν στους 143.669 δασκάλους. Επομένως, όπως παρατηρούμε και στο Διάγραμμα 5.9 η αποζημίωση/δαπάνη ανά διδάσκοντα είναι υψηλότερη σε σχέση με το προηγούμενο σενάριο 51.347 ευρώ και 51.978 ευρώ για το 2035, ενώ στο τρίτο σενάριο η δαπάνη ανά διδάσκοντα έχει αυξηθεί φτάνοντας τα 70.400 ευρώ.

Διάγραμμα 4.9: Δαπάνη ανά διδάσκοντα σύμφωνα με το σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ»

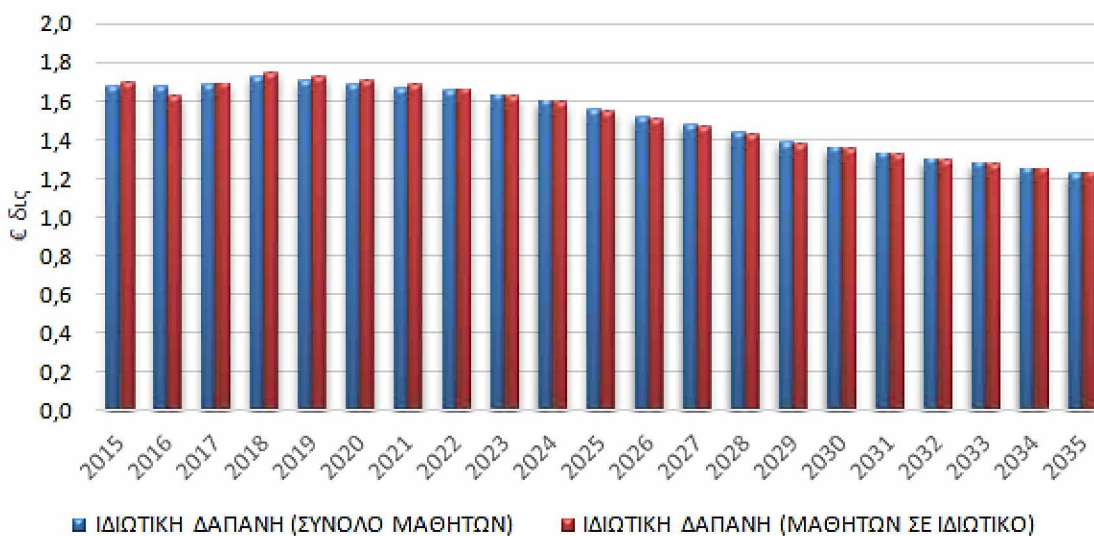

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

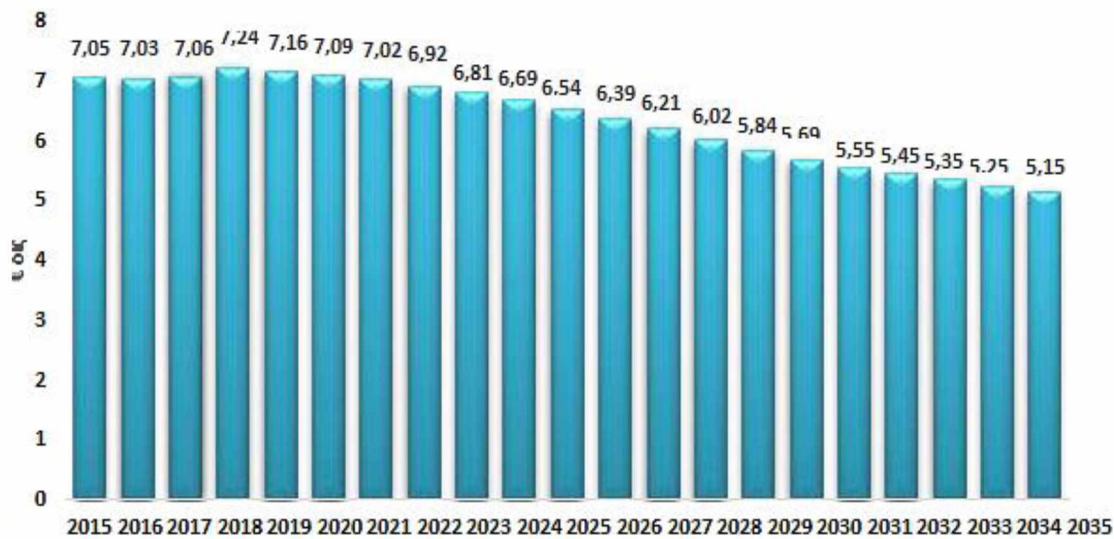
4.3. Μελλοντική εξέλιξη ιδιωτικής δαπάνης

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 4.10 οι δαπάνες για την ιδιωτική εκπαίδευση σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση βάσει των προβλέψεων της Eurostat παρατηρούμε ότι η συνολική δαπάνη για τους μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας στα ιδιωτικά σχολεία έχει μειωθεί από το 2015 που ήταν στα 1.68 ευρώ στα 1.22 ευρώ το 2035. Όσον αφορά το σύνολο των δαπανών για την δημόσια αλλά και ιδιωτική εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων και των φροντιστηρίων και άλλων εξωσχολικών δραστηριοτήτων, η συνολική δαπάνη αναμένεται να μειωθεί από τα 7 εκατ. το 2015 στα 5.15 εκατ. το 2035 (Διάγραμμα 4.11) (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, 2018).

Διάγραμμα 4.10: Εξέλιξη συνολικής ιδιωτικής δαπάνης σύμφωνα με το σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ»

Διάγραμμα 4.11: Εξέλιξη συνολικής ιδιωτικής και δημόσιας δαπάνης σύμφωνα με το σενάριο «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ»

Πηγή: Eurostat, IOBE, 2019

Ανακεφαλαίωση τετάρτου κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο έγινε αναφορά στις μελλοντικές προβλέψεις σχετικά με τον αριθμό των μαθητών που θα υπάρχουν στις σχολικές μονάδες. Από την αρχή του κεφαλαίου αυτού γίνεται έντονη αναφορά στο πρόβλημα μεταναστεύσεων. Σύμφωνα με μια μελέτη που διεξήχθη από το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών επισημαίνεται ότι ο υψηλός αριθμός μεταναστών στη χώρα σε συνδυασμό με την φυγή μεγάλου αριθμού ελλήνων στο εξωτερικό αλλά και η οικονομική κρίση που οδήγησε στον όλο και μικρότερο αριθμό γεννήσεων, μπορεί να οδηγήσει σε δραματική μείωση των ελλήνων μαθητών στις σχολικές μονάδες τα προσεχή χρόνια. Βάση της παραπάνω διατύπωσης στη συνέχεια του κεφαλαίου υπάρχουν τρεις υποθέσεις-σενάρια. 1) Σενάριο «αδράνειας» 2) Σενάριο «Προσαρμογής» 3) Σενάριο «ευρωπαϊκής σύγκλισης». Σύμφωνα με το κάθε σενάριο αναλύονται και περιγράφονται οι επιπτώσεις της μείωσης του αριθμού μαθητών στα σχολεία και πώς αυτό θα επηρεάσει τις δαπάνες στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα αλλά και στο σύνολο της εκπαίδευσης την χώρα στα επόμενα χρόνια.

Γενικά Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία σκοπό έχει να ερμηνεύσει και να αναλύσει τις δαπάνες εκπαίδευσης στη δημόσια και ιδιωτική παιδεία για την εξεταζόμενη χρονική περίοδο 2001 – 2016 όπως επίσης τις επιπτώσεις της κρίσης το έτος 2009 και το πώς αυτή επηρέασε και σε τι βαθμό τις δαπάνες για την εκπαίδευση. Επιπλέον, γίνεται αναφορά σε στοιχεία σχετικά με τις δαπάνες και σε ευρωπαϊκό επίπεδο σε σύγκριση με την Ελλάδα προκειμένου να δούμε τις συγκλίσεις και αποκλίσεις της Ελλάδας ως προς τις εκπαιδευτικές της δαπάνες σε σχέση με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, εξετάζονται και οι μεταβολές στα δημογραφικά στοιχεία της χώρας επισημαίνοντας ότι υπάρχει ιδιαίτερη ανησυχία όσον αφορά το μεταναστευτικό καθώς ο αριθμός των μεταναστών που έχουν έλθει στην χώρα είναι αρκετά ανησυχητικός.

Πιο αναλυτικά, για το σύνολο των δαπανών παρατηρούμε τα εξής:

1. Η Ελλάδα το σύνολο των δαπανών της το διοχετεύει στην αποζημίωση εργαζομένων κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο 2000-2016 φτάνοντας στο 83% πριν την κρίση.
2. Ως προς το ΑΕΠ της χώρας κατά το 2000-2008 αντικατοπτρίζει μια χώρα που βρίσκεται σε οικονομική άνθηση και συνεπώς το ΑΕΠ της ήταν υψηλότερο. Κατά τα τελευταία χρόνια όμως 2014-2016 το ΑΕΠ μειώθηκε φτάνοντας το 4,3%.
3. Σχετικά με τις εκπαιδευτικές δαπάνες για το σύνολο της Γενικής Κυβέρνησης παρατηρούνται διακυμάνσεις οι οποίες ωστόσο δεν είναι αρκετά ανησυχητικές. Συγκεκριμένα, το 2005 ήταν στο 9,3% και το 2016 στο 8,6%, υπάρχει μια εμφανής μείωση αλλά όχι μεγάλη. Οι συνολικές εκπαιδευτικές δαπάνες της Γενικής Κυβέρνησης για την κατηγορία Αποζημίωση Εργαζομένων, μιας και κατέχει την κύρια δαπάνη για την εκπαίδευση αγγίζει το 25% με 30% του συνόλου σταθερά πριν και μετά την κρίση. Ο λόγος για τον οποίο η κατηγορία αυτή εμφανίζει τόσο υψηλά ποσοστά για την εκπαίδευση δηλώνει και τα προβλήματα τα οποία υπάρχουν σχετικά με την κατανομή και διαχείριση του προσωπικού.

Επιπλέον εξετάστηκαν και οι μεταβολές στις δαπάνες σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης ξεχωριστά. Έντονη ήταν η μεταβολή που σημειώθηκε στη χρονική περίοδο 2000-2016 καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό δαπανών κατευθύνεται στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση 30%-38% ακολουθεί η πρωτοβάθμια εκπαίδευση 29%-32% και τέλος η τριτοβάθμια εκπαίδευση με 19%. Όμως, μετά την έναρξη της κρίσης κατά το 2009 καταγράφηκε πτώση των δαπανών

στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκε στην πρωτοβάθμια και αυτό γίνεται αντιληπτό και από το ποσοστό της Αποζημίωσης των Εργαζομένων για αυτή την βαθμίδα, 98%. Εν μέρει θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μεταβολή αυτή μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η φοίτηση στα νηπιαγωγεία έχει γίνει από το 2006 υποχρεωτική. Αυτό οδήγησε σε αύξηση του προσωπικού προσχολικής εκπαίδευσης όπως επίσης υπήρξαν και αυξήσεις εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δημοτικά σχολεία, λόγω επέκτασης του σχολικού προγράμματος και συγκεκριμένα του ολοήμερου. Αρκετά αξιοσημείωτη ήταν και η μεταβολή στις δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση φτάνοντας το 2000 στο 18%, το 2006 στο 27% και καταλήγοντας το 2016 στο 19%.

Σε ότι έχει να κάνει με την σύγκριση της Ελλάδας με τις χώρες της ΕΕ σχετικά με τις εκπαιδευτικές δαπάνες υπάρχουν έντονες διακυμάνσεις. Για να καταφέρουμε να κατανοήσουμε καλύτερα την εξέλιξη των δαπανών σε διεθνές επίπεδο πρέπει πρώτα να προσδιορίσουμε τον Μέσο Ευρωπαϊκό Όρο.

1. Ως προς την συνολική δαπάνη Γενικής Κυβέρνησης η Ελλάδα κατά το έτος 2000-2016 κυμαίνεται μεταξύ του 7%-9% ενώ ο μέσος ευρωπαϊκός όρος στο 10%-11%.
2. Ως προς το ΑΕΠ η εκπαιδευτική δαπάνη για την Ελλάδα κατά το 2000-2016 φτάνει το 4,6% το μέγιστο ποσοστό της και σε χώρες της ΕΕ και Ευρωζώνης το 5%.

Ανεξαρτήτως του συνόλου της εκπαιδευτικής δαπάνης θα λέγαμε ότι είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε και να συγκρίνουμε απόλυτα τις δαπάνες κάθε χώρας. Τόσο η Ελλάδα όσο και οι χώρες της ΕΕ διαφέρουν πολύ, παραδείγματος χάριν ως προς την χρηματοδότηση τους, την κατανομή και οργάνωση των χρημάτων που λαμβάνουν από τον δημόσιο φορέα όπως επίσης και τον σωστό καταμερισμό των δαπανών τους.

Σχετικά με τις ιδιωτικές δαπάνες, δηλαδή τα χρήματα που ξοδεύει το κάθε νοικοκυριό, μετά την κρίση που ξέσπασε μετά το 2009 ήταν εμφανώς πιο μειωμένη, 20% το 2016. Όπως και με τις δημόσιες εκπαιδευτικές δαπάνες έτσι και οι ιδιωτικές εκπαιδευτικές δαπάνες εμφανίζουν κάποιες μεταβολές ανά βαθμίδα. Η δευτεροβάθμια παρά την μείωση που παρουσίασε στο σύνολο των δαπανών, οι ιδιωτικές δαπάνες για φροντιστήρια, ξένες γλώσσες εμφανίζουν κάποια αύξηση. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση μειώθηκε στο 17% δηλαδή οι δαπάνες για τα ιδιωτικά σχολεία, ταυτόχρονα υπάρχει αύξηση στα φροντιστήρια ξένων γλωσσών. Στα νηπιαγωγεία η τάση συνεχίζει να είναι πτωτική, αυτό μπορεί να οφείλεται και στο μειωμένο αριθμό γεννήσεων και εξωτερικής μετανάστευσης ενώ σχετική αύξηση παρουσίασε η τριτοβάθμια εκπαίδευση στο 9%. Η ιδιωτική δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση

ανεξάρτητα από τις διακυμάνσεις των άλλων βαθμίδων εμφανίζει μια μικρή αύξηση και κυρίως στο κομμάτι των μεταπτυχιακών σπουδών, μια αύξηση που οφείλεται στα αυξημένα επίπεδα ανεργίας των τελευταίων χρόνων.

Τέλος, στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά και στις μεταβολές που υφίσταται η χώρα λόγω των δημοσιονομικών μεταβολών και τις μελλοντικές επιπτώσεις. Έπειτα από έρευνα του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών του 2018 επισημάνθηκε ότι στο μέλλον ο αριθμός των Ελλήνων μαθητών στα σχολεία θα μειωθεί αρκετά λόγω της εξωτερικής μετανάστευσης, του μειωμένου αριθμού γεννήσεων και της «φυγής» των ελλήνων πολιτών στο εξωτερικό. Προκειμένου να καταφέρουμε να ελαχιστοποιήσουμε στο μέγιστο δυνατό βαθμό αυτή την μεταβολή είναι βασικό το κράτος να λάβει θέση ώστε να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αργυρός, Σ. (1994). Σύνδεση παιδείας με την οικονομία. Πρακτικά Ευρωπαϊκού Συνεδρίου: Ο Έλληνας εκπαιδευτικός και η ευρωπαϊκή του διάσταση, Α' έκδοση. Αθήνα: Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη - Εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γείτονα, p.46.
- Γλαμπεδάκης, Μ. (1990). *Οικονομία Και Εκπαίδευση*. Ελλάδα: ΙΩΝ.
- Δημαράς Λ. (1990). Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, τόμος Β', Αθήνα, p. 229
- Δημαράς, Α. (1998). *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, Τόμος 2*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, p.407.
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2013)
- Ζολώτας Ξ. (1983). Οικονομική Ανάπτυξη και Τεχνική Εκπαίδευση, Εκδ. Τράπεζα της Ελλάδος (Αρχείο Μελετών και Ομιλιών), Αθήνα
- Καλαιτζίδακης, Π. και Σαραντης, Κ. (2008). Οικονομική Μεγεθυνση Θεωρία Και Πολιτική. Αθήνα: Κριτική, P.368.
- Καρατζιά - Σταυλιώτη, Ε. and Λαμπρόπουλος, Χ. (2006). *Αξιολόγηση, αποτελεσματικότητα και ποιότητα στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg, p.359.
- Λευκό βιβλίο: Διδασκαλία και μάθηση προς την κοινωνία της γνώσης. (1995). Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Μητράκος, Θ. Εκπαίδευση και οικονομικές ανισότητες. Τράπεζα της Ελλάδας, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών, Οικονομικό Δελτίο 23, 2004.
- Μπουζάκης, Σ. (1995). *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998)*, 5th ed. Αθήνα: Gutenberg, p.151-153.
- Ν. 1268/1982 για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, εκδ. Υπουργείου Παιδείας (ΟΕΒΔ), Αθήνα 1982.
- ΞΟΧΕΛΛΗΣ, Π. (2018). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: Θεμελιώδη προβλήματα της παιδαγωγικής επιστήμης*. 9th ed. Ελλάδα: ΑΦΟΙ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε., p.134.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2008), Η ποιότητα στην εκπαίδευση: Έρευνα για την αξιολόγηση ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Παναγιώτης Ρουσέας, Βασιλεία Βρετάκου. (2006). 3η Έρευνα μαθητικής διαρροής (γενια μαθητών 2000-01): Η μαθητική διαρροή στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνασιο, ενιαίο λυκείο, τ.ε.ε.).

Παναγιώτης Ρουσέας, Βασιλεία Βρετάκου. (2008). 4^η Έρευνα μαθητικής διαρροής (γενια μαθητών 2003-04): Η μαθητική διαρροή στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνασιο, ενιαίο λυκείο, τ.ε.ε.).

Τσαμαδιάς, Κ. και Χανής Σ (2011). Τα οφέλη από την εκπαίδευση: Επισκόπηση υπό την οπτική της οικονομικής. Αθήνα: Μέντορας, Περιοδικό Επιστημονικών και Εκπαιδευτικών Ερευνών, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, τεύχος 13, σελ. 5-21.

Ψαχαρόπουλος, Γ. (1999). «Οικονομική της εκπαίδευσης», Παπαζήσης, Αθήνα.

Ψαχαρόπουλος, Γ. (1999). *Οικονομική της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήση.

Ψαχαρόπουλος, Γ. (2004). *Μικροοικονομική*. Αθήνα: ΕΣΠΙ Εκδοτική.

Ξενόγλωσση

Acemoglu, D. Why do new technologies complement skills? Directed technical change and wage inequality. CEPR Discussion Paper No 1707, 1998.

Ammermuller, A., Kuckulenz, A., Zwick, T. Aggregate Unemployment Decreases Individual Returns to Education. Centre for European Economic Research, Discussion Paper 06-034, 2006.

Autor, D. and Levy, F. and Murnane, R. The Skill Content of Recent Technological Change: An Empirical Investigation,. Quarterly Journal of Economics. Vol. 118, 2003.

Barro R. & Lee J. W. (1993). International Comparisons of Educational Attainment Journal of Monetary Economics, Vol. 32. P. 363-394.

Blanchflower, D., Oswald, A. and Garrett, M. Insider Power in Wage Determination. Economica, Vol. 57, 1990.

Blaug M. (1992). *The Economic Value Of Education: Studies in the economics of education*, Brookfield, VT: Ashgate Publishing.

Bowles, S., & Gintis, H. (2001). *Economic Status, Inheritance of: Education, Class, and Genetics*. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 4132–4141.

Bradburry, K. Education and Wages in the 1980s and 1990s: Are all groups moving up together? Federal Reserve Bank of Boston, *New England Economic Review*, Vol. 1, 2002.

Brauer, D. and Hickok, S. Explaining the Growing Inequality in Wages across skill levels. *FRBNY Economic Policy Review*, Vol. 1, 1995.

Catterall J. (1997). Economic analysis of education policy, *Educational Evaluation and Policy Analysis*, Chicago Winter, Vol. 19, No, 4.

Coleman, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. *Harvard University Press*, 69(2), pp.625–633.

Commission of the European Communities. (2007). *The Coherent Framework of Indicators and Benchmarks Development of New Indicators*. [online].

Commission of the European Communities. (2007a). *Lifelong Learning Programme General Call for Proposals*. [online].

De la Fuente, A. (2002), ‘Human capital and growth: a survey and some tentative conclusions’, Mimeo, Instituto de Análisis Económico (CSIC), Barcelona.

Denison, E. (1962). The Sources of Economic Growth in The United States and the Alternatives Before Us. *The Journal of Economic History*.

Durkheim, E. (1990). *Emile Durkheim - Η εκπαίδευση, η φύση της, ο ρόλος της*. [online].

Dustmann, C. - Rajah, N. and van Soest, A. Class size, education and wages. CEPR Discussion Paper No 3397, 2002.

El.wikipedia.org. (2019). *Εκπαίδευση*. [online].

Galor, O. and Moav, O. Ability-biased technological transition, wage inequality, and economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 115, 2000.

- Goldin Claudia, (2004). Human Capital, Department of Economics Harvard University and National Bureau of Economic Research.
- Goldin, C., Katz, L. Long-run changes in the U.S. wage structure: narrowing, widening, polarizing. NBER, 2007.
- Hanushek, E. & wobmann, L. (2007). Education Quality and Economic Growth. The International Bank for Reconstruction and Development. Washington, DC The World Bank.
- Kiker, B. (1966). The Historical Roots of the Concept of Human Capital. *Political Economy, University of Chicago Press*, p. 74.
- Lin, T., (2003), Education, technical progress, and economic growth: the case of Taiwan, *Economics of Education Review*, vol. 22, pp, 213-220.
- Lucas, R.Jr. On the Mechanisms of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 1988 June.
- Mace, J., assisted by Karadjia, E., Lamropoulos H. & Preston, H.J. Economics of education. (2000), 2nd ed. London: University of London, p71.
- Mankiw, N, Gregory. 2000. "The Savers-Spenders Theory of Fiscal Policy." *American Economic Review*, 90 (2): 120-125.
- Martin, J. and Owen, E. (2001). *knowledge and skills for life: First results from PISA 2000*. [online].
- Mulligan C. & Sala I.Martin X. (2000). Measuring Aggregate Human Capital, *Journal of Economic Growth*, p. 215-252.
- Oecd.org. (2001). Human Capital.
- Oecd.org. (2003). Education at a Glance.
- Oecd.org. (2007). *Education at a Glance 2007*. [online].
- Oecd.org. (2017). *FUTURE OF WORK AND SKILLS*. [online].
- Pegkas P. (2014) Quality and quantity of education/human capital. The case of Greece, University of Thessaly, p. 1676-1684.

- Psacharopoulos. G. (1994). Returns to Investment in Education A Global Update, World Development, Vol. 22, No 9, p. 325-343.
- Romer, P. Increasing Returns and Long-run Growth. Journal of Political Economy, 94(5), 1986 October.
- Schleicher, A. (2007). *PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow's World: NO MEDIA OR WIRE TRANSMISSION BEFORE 4 DECEMBER 2007, 10:00 PARIS TIME*. [online].
- Schultz T. (1964). The Economic Value of Education, Columbia University Press.
- Schultz, T. (1961). *Investment in Human Capital*. 51st ed. American Economic Association.
- Schumann C. (2002). Measuring Human Capital – Old And New Approaches And Their Suitability For Growth Analysis Of Transition Countries, University of Tartu, p. 200-208.
- Schütt, F., (2003), The importance of human capital for economic growth, Materialien des Wissenschaftsschwerpunktes, Institute for World Economics and International Management.
- Syverson, C. (2010). What determines productivity? NBER, Working Paper 15712. Cambridge, Massachusetts.
- Thurow, L. (1970). *Investment in Human Capital*. 3rd ed. California: Wadsworth Publishing Company.
- Touraine, A. (2011). *Μετά την κρίση*. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ, p.248.
- Tsamadias C. & Prontzas P. (2009). The effect of education on economic growth in Greece over the 1960 - 2000 period. Department of Home Economics and Ecology, Harokopio University, Athens.
- Van Leeuwen, B., (2007), Human Capital and Economic Growth in India, Indonesia, and Japan: A quantitative analysis, 1890-2000, PhD , International Institute of Social History Amsterdam.
- Welch F. (1975). Human Capital Theory: Education, Discrimination and Life Cycles, American Economic Review, vol. 65, no2.
- Woessman L. (2000). Specifying Human Capital: A Review, Some Extensions, and Development Effects, Kiel Working Paper.

Wolfe, Barbara, and Samuel Zuvekas (1997) “Nonmarket Outcomes of Schooling”
International Journal of Educational Research 27(6).

Διαδικτυακοί τόποι

European Commission: <https://ec.europa.eu/>

European Union, https://europa.eu/european-union/index_en

Eurostat Database, <https://ec.europa.eu/eurostat/fr/home>

OECD, <https://www.oecd.org/>

ΕΛΣΤΑΤ, <https://www.statistics.gr/>